

Till statsrådet och chefen för Utrikesdepartementet

Regeringen beslutade den 9 november 2006 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property) kan införlivas i svensk rätt. Regeringen beslutade den 26 juli 2007 om tilläggsdirektiv.

Chefen för Utrikesdepartementet, statsrådet Bildt, förordnade ambassadören Lars Magnuson till särskild utredare från och med den 15 januari 2007. Kansliråden Ulrik Tideström och Tobias Eriksson förordnades att från och med den 16 april 2007 ingå som experter i utredningen.

Hovrättsassessorn Helena Josefsson anställdes som sekreterare i utredningen från och med den 16 april 2007.

Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om statsimmunitet i svensk rätt, överlämnar härmed betänkandet *Immunitet för stater och deras egendom* (SOU 2008:2).

Utredningsuppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i december 2007

Lars Magnuson

/Helena Josefsson

Innehåll

Sammanfattning	11
Summary	19
Författningsförslag	27
1 Utredningens uppdrag	29
1.1 Uppdraget.....	29
1.2 Utredningsarbetet.....	29
2 Folkrättens regler om statsimmunitet	31
2.1 Inledning.....	31
2.2 Vad är statsimmunitet?	31
2.3 Rättskällor	32
2.4 Gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet	33
2.4.1 Vilka subjekt kan ha rätt till statsimmunitet?	35
2.4.2 Avstående från immunitet mot domsrätt	37
2.4.3 När har en stat rätt till immunitet mot domsrätt?	38
2.4.4 När har en stat inte rätt till immunitet mot domsrätt?	39
2.4.5 Immunitet mot verkställighet	46
2.5 Statsimmunitet i förhållande till de mänskliga rättigheterna	48

3	Andra typer av rättslig immunitet	53
3.1	Allmänt om immunitet	53
3.2	Immunitet för statschefer, regeringschefer, utrikesministrar m.fl.	55
3.3	Diplomatisk och konsulär immunitet enligt Wienkonventionerna	55
3.4	<i>Ad hoc</i> -diplomater	56
3.5	Utländsk militär personal	57
4	Närmare om vissa länders praxis i fråga om statsimmunitet	59
4.1	Inledning	59
4.2	Norge	59
4.3	Danmark	61
4.4	Finland	63
4.5	Tyskland	63
4.6	Österrike	65
4.7	Belgien	66
4.8	Nederländerna	67
4.9	Frankrike	67
4.10	Schweiz	68
4.11	Italien	69
4.12	Storbritannien	70
4.13	Förenta staterna	72
5	Statsimmunitet i svensk rätt	75
5.1	Lagstiftning	75
5.1.1	Statsfartyg	75

5.1.2	Luftfartyg	79
5.2	Domstolsavgöranden	81
5.2.1	Högsta domstolen	81
5.2.2	Hovrättsavgöranden	91
5.2.3	Tingsrättsavgöranden	96
5.2.4	Arbetsdomstolen	98
5.2.5	Regeringsrätten	103
5.3	Regerings- och departementsuttalanden	104
5.3.1	Lagstiftningsförarbeten	104
5.3.2	Angående den europeiska konventionen om statsimmunitet 1972	104
5.3.3	Angående FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom	106
5.3.4	Övrigt	108
5.4	Sammanfattning av statsimmunitet i svensk rätt och en jämförelse med folkrätten och andra länders praxis	109
5.4.1	Allmänt	109
5.4.2	Immunitetssubjekt	111
5.4.3	Avstående från immunitet mot domsrätt	111
5.4.4	Gränserna för immunitetens omfattning	112
5.4.5	Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder	115
6	FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom	117
6.1	Inledning	117
6.2	Konventionens tillkomst	117
6.3	FN-konventionen i huvuddrag	120
6.3.1	Konventionstexten	120
6.3.2	Gränsdragningsfrågor	121
6.4	Närmare om FN-konventionens innehåll	123
6.4.1	Ingress	123
6.4.2	Tillämpningsområde och definitioner (artikel 1–4)	124
6.4.3	Allmänna principer (artikel 5–9)	130
6.4.4	Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17)	135

6.4.5	Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21).....	150
6.4.6	Övriga bestämmelser (artikel 22–24)	155
6.4.7	Slutbestämmelser (artikel 25–33).....	158
6.5	Konventionen i förhållande till gällande sedvanerätt	161
6.5.1	Kodifiering av sedvanerätten	161
6.5.2	Områden som lämnats utanför konventionen	162
6.6	Konventionen i förhållande till svensk praxis	165
6.6.1	Immunitetssubjekt.....	166
6.6.2	Avstående från immunitet mot domsrätt	166
6.6.3	Gränserna för immunitetens omfattning	167
6.6.4	Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder	171
7	Överväganden och förslag	175
7.1	Ratificering av FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom.....	175
7.1.1	Skäl för ett svenskt tillträde till konventionen.....	175
7.1.2	Förklaringar vid ratificering?.....	176
7.2	Införlivande av konventionen i svensk rätt	180
7.2.1	Behov av lagstiftning?	180
7.2.2	Alternativ för införlivande.....	181
7.2.3	Allmänna utgångspunkter vid val av form för införlivande.....	182
7.2.4	Val av metod för införlivande av konventionen	183
7.3	Lagtekniska lösningar.....	186
7.3.1	Inkorporering av hela eller endast delar av konventionen?	186
7.3.2	Behövs kompletterande bestämmelser?.....	187
7.3.3	Ändringar i eller tillägg till befintlig lagstiftning?	188
7.4	Konsekvenser av förslaget	191
7.5	Ikraftträdande	192
8	Författningskommentar	193
8.1	Förslaget till lag om immunitet för stater och deras egendom.....	193

Bilagor

Bilaga 1 *Kommittédirektiv* 195

Bilaga 2 *Tilläggsdirektiv* 199

Bilaga 3 *Förenta nationernas konvention om immunitet för
stater och deras egendom* 201

Litteraturförteckning 235

Sammanfattning

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property) från år 2004 kan införlivas i svensk rätt.

I uppdraget har ingått att göra en översikt över folkrättens regler om statsimmunitet, att jämföra svensk praxis med andra länders rätt vad gäller statsimmunitet, samt att analysera konventionen och jämföra den med befintlig svensk domstolspraxis. Utredningen har vidare haft i uppdrag att analysera om inkorporering eller transformering av konventionen till svensk rätt är mest ändamålsenligt och vilka konsekvenser de olika metoderna kan få. Slutligen har utredningen haft till uppgift att lämna förslag till de författningsändringar som blir nödvändiga för att införliva konventionen och lämna författningskommentarer, samt att avgränsa statsimmuniteten mot andra typer av rättslig immunitet.

Folkrättens regler om statsimmunitet

Statsimmunitet innebär att en stat inte är skyldig att underkasta sig en annan stats domstolars (eller andra organs) dömande eller verkställande jurisdiktion. Om talan väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat, medför rätten till immunitet att domstolen inte kan ta upp talan till prövning. Immuniteten har sin grund i principen att staterna är suveräna och jämställda och inte kan utöva makt över varandra (*par in parem non habet imperium*).

Principen om statsimmunitet har utvecklats från att tidigare innefatta en absolut rätt för stater till immunitet inför en annan stats domstolar, till att numera tillämpas restriktivt och enbart omfatta immunitet för statligt höghetshandlande (*acta jure*

imperii). En stats kommersiella eller privaträttsliga handlande (*acta jure gestionis*) undantas enligt den restriktiva immunitetsteorin från rätten till immunitet inför en annan stats domstolar.

Förutom olika bilaterala avtal som reglerar frågor om statsimmunitet, finns det en europeisk konvention om statsimmunitet från år 1972 som dock har ratificerats av endast ett fåtal stater. Det har hittills saknats någon allmän internationell överenskommelse i fråga om statsimmunitet och det finns stora variationer i hur den restriktiva immunitetsteorin tillämpas i sina detaljer. Vissa huvudsakliga principer kan dock urskiljas som allmänt erkända.

Enligt sedvanerätten åtnjuter en stat i princip inte immunitet mot andra staters domstolars domsrätt i mål som rör statens kommersiella eller privaträttsliga verksamhet, anställningskontrakt där arbetet utförs i forumstaten, person- eller sakskador orsakade av staten inom forumstatens territorium, fast egendom i forumstaten, statens intressen i egendom på grund av arv eller gåva eller vid förvaltning av egendom, immateriella rättigheter i forumstaten, statens deltagande i associationsrättsliga subjekt i forumstaten, statens kommersiella användning av fartyg, samt skiljeförfaranden där staten är part.

Immunitet mot verkställighet ses som separat från immunitet mot domsrätt. På det här området har det inte skett motsvarande utveckling i statspraxis som i fråga om immunitet mot domsrätt.

Andra typer av rättslig immunitet

Vid sidan av statsimmuniteten finns i folkrätten även andra typer av immunitet, såsom den immunitet som statschefer, regeringschefer, utrikesministrar m.fl. åtnjuter i kraft av sin ställning (*ratione personae*), diplomatisk och konsulär immunitet, immunitet för s.k. *ad hoc*-diplomater och immunitet för utländsk militär personal.

Statschefers immunitet grundas liksom statsimmuniteten på principen om staters inbördes jämställdhet.

Den diplomatiska och konsulära immuniteten avser att trygga ett effektivt fullgörande av de uppgifter som åvilar beskickningar såsom företrädare för sina stater. Sådan immunitet grundas alltså på en funktionalitetsprincip. Denna typ av immunitet är reglerad i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser, respektive 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser. Båda dessa

konventioner har ratificerats av ett stort antal stater, däribland Sverige, och anses utgöra sedvanerätt.

Immunitet för utländsk militär personal regleras ofta genom avtal.

Statsimmunitet i svensk rätt

I Sverige saknas allmän lagstiftning beträffande immunitet för stater och deras egendom. Det finns dock lagstiftning som reglerar immunitet avseende främmande statsfartyg och främmande staters luftfartyg, och som grundar sig på internationella konventioner.

Svensk domstolspraxis i fråga om statsimmunitet är relativt begränsad. I den domstolspraxis som finns har dock statsimmunitet sedan länge ansetts gälla såsom en sedvanerättslig princip. Numera anses stater åtnjuta immunitet i tvister som rör statsakter i egentlig mening, men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär som en stat har företagit. Högsta domstolen har uttalat att domstolarna ofta i praktiken torde vara hänvisade till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som, med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet.

I svensk domstolspraxis förespråkas således numera den restriktiva immunitetsteorin. I de mål där immunitet gjorts gällande, varav flera rört utländska ambassader, har dock i de allra flesta fall immunitet beviljats.

Vid en jämförelse mellan Sverige och vissa andra länder, vars praxis närmare redogörs för i betänkandet, framstår andra länders domstolar som generellt sett mer benägna att tillåta rättsliga förfaranden mot främmande stater, med hänvisning till ingångna avtalsprivaträttsliga karaktär (*de jure gestionis*).

Sverige har på det internationella planet under en relativt lång tid varit förespråkare av den restriktiva immunitetsteorin.

FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

Arbetet inom FN med att ta fram en konvention i fråga om statsimmunitet har pågått under många år. Konventionen utgör i huvudsak en kodifiering av gällande sedvanerätt, men med vissa preciseringar av sedvanerätten i olika avseenden och med kompromisser i frågor där olika meningar rått om innehållet i folkrätten.

I en av de inledande artiklarna i konventionen finns definitioner av vad som i konventionen avses med begreppen "domstol", "stat" och "affärstransaktion".

Konventionen anger som en allmän princip att en stat åtnjuter immunitet mot förfaranden i andra staters domstolar enligt vad som anges i konventionen. Staten kan också avstå från sin immunitet, antingen uttryckligen före eller efter det att en tvist har uppstått, eller underförstått genom att staten frivilligt deltar i ett domstolsförfarande som part.

Efter uppställandet av dessa allmänna principer anges i konventionen ett antal fall där immunitet inte kan åberopas. Dessa fall är desamma som de som erkänts i sedvanerätten och avser

- statens affärstransaktioner med utländska fysiska eller juridiska personer,
- anställningskontrakt där staten är arbetsgivare och arbetet utförs i forumstaten,
- person- eller sakskador som vållats av staten inom forumstatens territorium,
- statens rättigheter till eller intressen i fast egendom i forumstaten, eller i egendom på grund av arv eller gåva eller vid förvaltning av egendom (t.ex. konkursbon),
- statens rättigheter till eller påstådda intrång i olika immateriella rättigheter som är registrerade eller skyddade i forumstaten,
- statens deltagande i associationsrättsliga subjekt i forumstaten,
- statens kommersiella användning av fartyg, samt
- skiljeförfaranden där staten är part.

Konventionen uppställer också olika "undantag från undantagen", dvs. anger fall där immunitet ska gälla trots att det är fråga om ett fall där immunitet normalt inte gäller.

Konventionen reglerar även frågan om staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden, såväl före som

efter dom. Sådana tvångsåtgärder får enligt konventionen i princip vidtas endast efter samtycke från den berörda staten.

I konventionen finns också särskilda bestämmelser för hur delgivning ska ske med en annan stat och regler för när tredskodom mot en stat kan meddelas.

Konventionen påverkar inte diplomatisk eller konsulär immunitet och inte heller immunitet *ratione personae* för statschefer och andra personer. Inte heller påverkar den sådan immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg eller rymdföremål som ägs eller drivs av en stat. Straffrättsliga förfaranden lämnas utanför konventionens reglering. Även frågan om statsimmunitet avseende militär verksamhet lämnas oreglerad. Konventionen berör inte heller frågan huruvida statsimmunitet kan eller inte kan åberopas i fråga om allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter.

Konventionens bestämmelser påverkar inte de internationella avtal som redan gäller mellan konventionsstaterna och som har samband med förhållanden som behandlas i konventionen.

I frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen fortsätter folkrättens sedvanerättsliga regler att gälla.

Konventionen i förhållande till svensk praxis

Konventionen tar sin utgångspunkt i den restriktiva immunitets-teorin, och överensstämmer därmed med vad som uttalats i svensk domstolspraxis.

Konventionen skiljer sig i viss mån från svensk domstolspraxis i fråga om definitionen av begreppet ”stat” och i fråga om metoden för gränsdragning mellan vad som är *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*.

I artiklarna 10–17 i konventionen behandlas förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas. I artiklarna anges såväl under vilka förutsättningar immunitet inte kan åberopas som när immunitet kan åberopas. I stället för den helhetsbedömning av olika omständigheter som talar för och mot rätten att åberopa immunitet, som hittills gällt i svensk domstolspraxis, innebär konventionen alltså en uttrycklig reglering av immunitet respektive icke-immunitet på olika rättsområden.

I fråga om immunitet mot tvångsåtgärder och verkställighet tillåter nuvarande svensk lagstiftning om främmande statsfartyg –

vilken är baserad på 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter – tvångsåtgärder mot en främmande stats fartyg och fartygslast i större utsträckning än FN-konventionen gör. FN-konventionen påverkar dock inte den svenska konventionsbaserade lagstiftningen i denna del.

Överväganden och förslag

Ratificering av FN-konventionen

I dag tillämpar svenska domstolar huvudsakligen sedvanerätt och tidigare domstolspraxis i frågor om statsimmunitet.

Ett svenskt tillträde till konventionen innebär att svenska domstolar får tillgång till ett skrivet regelverk i frågor om statsimmunitet. Det innebär också en ökad förutsebarhet för svenska fysiska och juridiska personer i deras eventuella förbindelser med främmande stater eller främmande staters enheter. Utredningen anser därför att Sverige ska ratificera konventionen.

Införlivande av konventionen i svensk rätt

Konventionen är utformad på ett sådant sätt att den utan kompletterande bestämmelser kan tillämpas direkt av såväl domstolar som enskilda parter. Det är därför möjligt att införliva den i svensk rätt genom inkorporering.

Konventionen är resultatet av ett mångårigt arbete och utgör i många avseenden en kompromiss mellan olika uppfattningar. För att den svenska tillämpningen av konventionen ska överensstämma med övriga konventionsstaters tillämpning är det viktigt att bestämmelserna kan läsas i sitt sammanhang. Utrymmet för att omformulera bestämmelserna är mycket begränsat. En rättstillämpning grundad direkt på den autentiska konventionstexten bör främja en framtida enhetlig statspraxis. Utredningen föreslår mot bakgrund av bl.a. dessa omständigheter att hela konventionen införlivas i svensk rätt genom inkorporering.

Konsekvenser och ikraftträdande

Förslaget om inkorporering av konventionen medför enligt utredningens mening inte några särskilda konsekvenser i ekonomiskt hänseende.

Tidpunkten för när författningsförslaget ska börja gälla är beroende av tidpunkten när FN-konventionen träder i kraft, vilket sker när trettio stater har ratificerat konventionen. Hittills har konventionen ratificerats av fyra stater.

Utredningen föreslår därför att regeringen bemyndigas att bestämma tidpunkten för när lagstiftningen ska träda i kraft.

Summary

The remit

The Inquiry has been instructed to present proposals on how the United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property from 2004 can be made part of Swedish law.

The remit has included preparing an overview of the rules of international law on State immunity, comparing Swedish practice with law in other countries concerning State immunity, and analysing the Convention and comparing it with existing Swedish case-law. The Inquiry's remit has also included analysing whether incorporation or transformation of the Convention into Swedish law is most appropriate and what consequences can arise from the different methods. Finally, the Inquiry has been instructed to present proposals concerning the legislative amendments that will be necessary and to present explanatory notes, and to differentiate between State immunity and other types of legal immunity.

Rules of international law on State immunity

State immunity means that a State is not obligated to subject itself to the adjudicative or executive jurisdiction of the courts (or other organs) of another State. If legal action is initiated against a State in a court of law in another State, the right to immunity means that the court cannot take up the matter for examination. Immunity is based on the principle that States are sovereign and equal entities and cannot exercise power over one another (*par in parem non habet imperium*).

The principle of State immunity has developed from previously comprising an absolute right of States to immunity before the courts of another State, to now being applied restrictively and only including immunity for acts in the exercise of sovereign authority

(*acta jure imperii*). Under the theory of restrictive immunity, a State's commercial or civil law actions (*acta jure gestionis*) are excluded from the right to immunity before the courts of another State.

In addition to various bilateral agreements that regulate issues of State immunity, there is also a European Convention on State immunity from 1972 that has, however, only been ratified by a few States. So far a general international agreement on State immunity has not existed and there are great variations in the way the theory of restrictive immunity is applied in all its detail. Certain main principles can, however, be distinguished as generally recognised.

Under customary law a State, in principle, is not entitled to immunity from the jurisdiction of other States' courts in cases concerning the State's commercial or civil law activities, employment contracts where the work is carried out in the State of the forum, personal injuries or material damages caused by the State in the territory of the State of the forum, real estate in the State of the forum, the State's interests in property arising from an inheritance or gift or in administration of a property, intellectual property rights in the State of the forum, the State's participation in companies or other collective bodies in the State of the forum, the State's commercial use of ships, and arbitration procedures in which the State is a party.

Immunity from enforcement is seen as something separate from immunity from jurisdiction. In this area, there has not been a corresponding development in State practice as in the case of immunity from jurisdiction.

Other types of legal immunity

Apart from State immunity, international law also includes other types of immunities, such as the immunity enjoyed by heads of state, heads of government, foreign ministers and others by virtue of their position (*ratione personae*), diplomatic and consular immunity, immunity for 'ad hoc diplomats' and immunity for foreign military personnel.

As with State immunity, immunity for heads of state is based on the principle of the mutual equality of States.

Diplomatic and consular immunity is intended to ensure the efficient performance of those duties incumbent upon embassies as

representatives of their States. Accordingly, immunity of this kind is based on a principle of functionality. It is regulated in the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and the 1963 Vienna Convention on Consular Relations. Both of these conventions have been ratified by a large number of States, including Sweden, and are recognised as customary law.

Immunity for foreign military personnel is often regulated through agreements.

State immunity in Swedish law

There is no general legislation in Sweden concerning immunity of States and their property. There is, however, legislation that regulates immunity concerning ships of foreign States and aircraft of foreign States, and which is based on international conventions.

Swedish case-law regarding the issue of State immunity is not particularly extensive. Nonetheless, in the case-law that does exist, State immunity has long been considered to apply as a principle of customary law. It is currently considered that States enjoy immunity in disputes that concern acts of State in the proper sense, but not, however, when a dispute involves measures of a commercial or other civil law character that a State has undertaken. The Supreme Court has stated that in practice, courts would often be obliged to make an overall assessment of the circumstances which, bearing in mind the purposes of the right to immunity, present arguments for and against the right to invoke immunity in the particular situation.

Accordingly, Swedish case-law currently advocates the theory of restrictive immunity. In those cases where immunity has been claimed – of which several have involved foreign embassies – immunity, however, has for the most part been granted.

In a comparison between Sweden and certain other countries, whose practice is more closely examined in the report, courts in other countries generally appear more willing to allow legal procedures against foreign States with reference to the civil law character (*de jure gestionis*) of agreements entered into.

At international level, Sweden has been an advocate of the theory of restrictive immunity for a relatively long period of time.

The UN Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property

Work in the UN to produce a Convention concerning State immunity has been underway for many years. The Convention in general comprises a codification of current customary law, but with certain clarifications of customary law in various respects and with compromises in issues where different opinions have existed concerning the content of international law.

One of the introductory articles of the Convention contains definitions as to what is meant by the terms 'court', 'state' and 'commercial transaction' in the Convention.

The Convention states as a general principle that a State enjoys immunity from the jurisdiction of the courts of other States subject to the provisions of the Convention. The State can also forgo its immunity, either explicitly before or after a dispute has arisen, or implicitly by the State voluntarily participating in a court proceeding as a party.

After setting forth these general principles, the Convention lists a number of instances in which immunity cannot be claimed. These instances are the same as those recognised in customary law and refer to:

- the State's commercial transactions with foreign natural or legal persons,
- employment contracts where the State is the employer and the work is performed in the State of the forum,
- personal injuries or damage to property that are caused by the State in the territory of the State of the forum,
- the State's rights to or interests in real estate in the State of the forum, or in property arising from an inheritance or gift or in administration of a property (such as a bankruptcy estate),
- the State's rights to or alleged infringement upon various intellectual property rights that are registered or protected in the State of the forum,
- the State's participation in companies or other collective bodies in the State of the forum,
- the State's commercial use of ships, and
- arbitration procedures in which the State is a party.

The Convention also lists various ‘exceptions from the exceptions’, i.e. presents instances where immunity is to apply even though the issue concerns a matter where immunity does not ordinarily apply.

The Convention also regulates the issue of State immunity from both pre-judgment and post-judgment measures of constraint in connection with court proceedings. Under the Convention, such measures of constraint may in principle only be taken after the concerned State has given its consent.

The Convention also contains special provisions for how service of process against another State is to be effected and rules for when a default judgment can be rendered against a State.

The Convention does not affect diplomatic or consular immunity, or immunity *ratione personae* for heads of state and other persons. Nor does it affect such immunity that under international law is enjoyed by a State with respect to aircraft or space objects owned or operated by a State. Criminal proceedings are not included in the Convention’s regulations. In addition, the issue of State immunity regarding military activities is left unregulated. Nor does the Convention address the issue of whether State immunity can or cannot be claimed in matters concerning serious violations of fundamental human rights.

The Convention’s provisions do not affect international agreements that are already in force between States that are party to the Convention and that are linked to circumstances that are dealt with in the Convention.

The rules of customary law that are part of international law still apply in matters that are not regulated by the provisions of the Convention.

The Convention in relation to Swedish practice

The Convention is based on the theory of restrictive immunity and is therefore in line with what has been expressed in Swedish case-law.

To a certain extent, the Convention differs from Swedish case-law when it comes to the definition of the term ‘state’ and when it comes to the method for drawing a line between what is *acta jure imperii* and *acta jure gestionis*.

Articles 10–17 of the Convention deal with proceedings where State immunity may not be invoked. The conditions for when

immunity may not be invoked as well as when immunity may be invoked are listed in these Articles. Accordingly, instead of the overall assessment of various circumstances that present arguments for and against the right to invoke immunity which so far has applied in Swedish case-law, the Convention entails an explicit regulation of immunity and non-immunity in different legal areas.

Regarding the issue of immunity from measures of constraint and enforcement, current Swedish legislation on ships of foreign States – which is based on the 1926 Brussels convention for the unification of certain rules concerning the Immunity of State-owned ships – allows measures of constraint to be taken against ships of foreign States and the cargo they carry to a greater extent than the UN Convention does. The UN Convention, however, does not affect Swedish convention-based legislation in this area.

Considerations and proposals

Ratification of the UN Convention

At present, Swedish courts primarily apply customary law and previous case-law in matters of State immunity.

Swedish accession to the Convention means that Swedish courts will gain access to a written regulatory framework on matters of State immunity. It also means better predictability for Swedish natural and legal persons in any potential relations with foreign States or organs of foreign States. The Inquiry therefore considers that Sweden should ratify the Convention.

Incorporating the Convention into Swedish law

The Convention is designed in such a way that it can be applied directly by both courts and individual parties without supplementary provisions. It is therefore possible to incorporate it into Swedish law.

The Convention is the result of many years of work and in many ways represents a compromise between different points of view. In order for application of the Convention in Sweden to correspond to application of the Convention in other States Parties, it is important that the provisions can be read in their context. There is very little scope for reformulating the provisions.

Application of the law that is based directly on the authentic text of the Convention should promote a uniform State practice in the future. In light of these and other circumstances, the Inquiry proposes that the entire Convention be incorporated into Swedish law.

Consequences and entry into force

In the view of the Inquiry, the proposal on incorporating the Convention does not entail any particular financial consequences.

The date on which the proposed legislation will begin to apply depends on the date on which the UN Convention enters into force, which will be when thirty States have ratified the Convention. So far the Convention has been ratified by four States.

The Inquiry therefore proposes that the Government be authorised to decide the date on which the legislation will enter into force.

Författningsförslag

Förslag till lag om immunitet för stater och deras egendom

Härigenom föreskrivs följande.

Förenta nationernas konvention om immunitet för stater och deras egendom, antagen den 2 december 2004, ska i originaltexternas lydelse gälla som svensk lag.

Konventionens engelska text finns tillsammans med en svensk översättning intagen som bilaga till denna lag.

Bilaga
[...]¹

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Bilagan, dvs. FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom i dess engelska lydelse jämte förslag på svensk översättning, är utelämnad här. Den finns dock intagen som *bilaga 3* till betänkandet.

1 Utredningens uppdrag

1.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 9 november 2006 att tillkalla en särskild utredare för att lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property) från år 2004 kan införlivas i svensk rätt.¹

I uppdraget ingår att göra en översikt över folkrättens regler om statsimmunitet, att jämföra svensk praxis med andra länders rätt vad gäller statsimmunitet, samt att analysera konventionen och jämföra den med befintlig svensk domstolspraxis.

Vidare ingår i uppdraget att analysera om inkorporering eller transformering av konventionen till svensk rätt är mest ändamålsenligt och vilka konsekvenser de olika metoderna kan få.

I uppdraget ingår slutligen att lämna förslag till de författningsändringar som blir nödvändiga för att införliva konventionen och att lämna författningskommentarer. Statsimmuniteten ska också avgränsas mot andra typer av rättslig immunitet.

1.2 Utredningsarbetet

Arbetet inleddes i april 2007. Utredningen hade sitt första sammanträde den 27 april 2007 och har därefter sammanträtt vid ytterligare fem tillfällen.

Under utredningsarbetet har den särskilde utredaren, sekreteraren och en av experterna besökt Riksbanken. Utredaren och sekreteraren har också haft kontakt med professorn i internationell rätt vid Stockholms universitet, Said Mahmoudi.

¹ Direktiven, dir. 2006:111 och 2007:113, bifogas som *bilaga 1* och *bilaga 2* i betänkandet. FN-konventionens engelska text, med förslag till svensk översättning, finns intagen som *bilaga 3*.

Utredningen har tagit del av den proposition som föregick Norges ratificering av FN-konventionen.²

² St.prp. nr. 33 (2005–2006).

2 Folkrättens regler om statsimmunitet

2.1 Inledning

FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom omfattar inte straffrättsliga förfaranden.¹ Redogörelsen nedan för folkrättens regler om statsimmunitet behandlar därför inte immunitet i förhållande till straffrättsliga förfaranden.

2.2 Vad är statsimmunitet?

Statsimmunitet innebär att en stat inte är skyldig att underkasta sig en annan stats domstolars (eller andra organs) dömande eller verkställande jurisdiktion. Om talan väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat, medför rätten till immunitet att domstolen inte kan ta upp talan till prövning. Immuniteten har sin grund i principen att staterna är suveräna och jämställda och därmed inte kan utöva jurisdiktion över varandra (*par in parem non habet imperium*).²

Statsimmunitet är en folkrättslig princip men tillämpas i enlighet med inhemsk rätt av nationella domstolar. Dess innehåll styrs av folkrätten, men det är den enskilda nationella domstolen, inför vilken ett anspråk riktas mot en stat, som tolkar folkrättens regler och bestämmer statsimmunitetens närmare omfattning och dess tillämpning.³

Principen om statsimmunitet är inte statisk, utan har under åren utvecklats från att innefatta en absolut rätt för stater till immunitet inför en annan stats domstolar, till att numera (i huvudsak)

¹ Se FN:s generalförsamlings resolution 59/38 den 2 december 2004.

² Jämför t.ex. Hazel Fox, *The Law of State Immunity*, 2004, s. 1, Lars Pelin, *Statsimmunitetens omfattning*, 1979, s. 15, Ove Bring och Said Mahmoudi, *Sverige och folkrätten*, 3 uppl., 2007, s. 73.

³ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 1.

tillämpas restriktivt och enbart omfatta immunitet för statligt höghetshandlande (*acta jure imperii*). En stats kommersiella eller privaträttsliga handlande (*acta jure gestionis*) undantas enligt den restriktiva immunitetsteorin från rätten till immunitet inför en annan stats domstolar.⁴

2.3 Rättskällor

Sedvanerätt eller allmän folkrätt föreligger när staternas gemensamma praxis – sedvana – åtföljs av deras rättsövertygelse att sedvanan också återspeglar gällande rätt. Sedvanerätt eller allmän folkrätt kan också kompletteras av mellanstatliga avtal, traktater, som är bindande för parterna. Genom traktater kan staterna avtala sig bort från den allmänna folkrättens sedvaneregler och etablera en alternativ rättslig regim bilateralt eller regionalt, eftersom den allmänna folkrätten i regel är dispositiv rätt som parterna kan disponera över. Traktater är i princip enbart bindande för parterna i traktaten i fråga och inte för utomstående stater. Genom sina avtal kan dock staterna influera den folkrättsliga situationen för andra stater, i vart fall på sikt. De traktater som sluts kan visa sig bli del i en sedvanerättslig utveckling. Sedvanerätt kan också skapas genom ett system av likartade traktater eller genom traktatregleringar som vinner i det närmaste universell anslutning.⁵

Om överenskommelser saknas kan internationella organs resolutioner, särskilt FN-resolutioner, utgöra värdefulla indikationer på samsyn i fråga om vilket innehåll folkrätten borde ha, eller till och med på rådande erkända folkrättsliga principer. Domstolsavgöranden kan användas som ett underordnat medel för att fastställa gällande rätt. I avsaknad av internationella domstolsavgöranden kan nationella domstolars avgöranden utgöra bevis dels för vilka internationella förpliktelser som erkänns av forumstaten, dels – på grund av den noggranna komparativa analys av internationellt och inhemskt material som många nationella domstolar utför – för gällande folkrätt.⁶

Det har i fråga om statsimmunitet saknats någon allmän internationell överenskommelse. Däremot finns ett antal bilaterala

⁴ Jämför Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 2, samt Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjerter, *Folkrätten*, 4 uppl., 1987, s. 394.

⁵ Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 2 ovan), s. 12.

⁶ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 68.

överenskommelser som reglerar frågor om statsimmunitet mellan de berörda staterna. Det finns också internationella konventioner som till viss del reglerar statsimmunitet i fråga om fartyg och luftfartyg, bl.a. en internationell konvention från år 1926 (sluten i Bryssel) med vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter. År 1972 tillkom också en regional konvention i ämnet, den europeiska konventionen om statsimmunitet, med generella regler för statsimmunitet som gäller mellan konventionsstaterna. Den konventionen har dock bara ratificerats av åtta europeiska stater⁷. Innehållet i dessa konventioner eller överenskommelser kan ge indikationer på vad som är gällande sedvanerätt i fråga om statsimmunitet. Även det arbete som utförts inom International Law Commission (ILC)⁸ utgör ett viktigt underlag vid fastställande av de folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet.

Eftersom statsimmunitet innebär utövande eller avstående från utövande av jurisdiktion över en part i ett mål i en nationell domstol, saknas det i princip vägledande avgöranden från internationella domstolar. Det är i stället i nationell lagstiftning och i avgöranden från nationella domstolar som ämnet behandlas. Det är alltså genom en jämförelse mellan de regionala eller bilaterala överenskommelser som finns, ILC:s mångåriga arbete inför den nu aktuella FN-konventionen och nationell lagstiftning och nationella domstolars avgöranden som eventuella allmänna folkrättsliga regler i fråga om statsimmunitet kan fastställas.⁹

2.4 Gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet

Principen om statsimmunitet har från slutet av 1800-talet och framåt utvecklats från en s.k. absolut immunitetsteori, där en stat i princip alltid åtnjöt immunitet inför andra staters domstolar, till en numera (i vart fall i huvudsak) rådande s.k. restriktiv immunitetsteori, där en stat bara har begränsade möjligheter att åberopa

⁷ Belgien, Cypern, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Tyskland och Österrike.

⁸ International Law Commission, dvs. FN:s folkrättskommission, är ett expertorgan inom FN som består av 34 medlemmar valda av FN:s generalförsamling. ILC bidrar till utveckling av folkrätten genom att diskutera folkrättsliga frågor och utarbeta förslag till internationella konventioner.

⁹ En sådan utförlig genomgång av området har gjorts av Hazel Fox (se not 2 ovan).

immunitet inför andra staters domstolar.¹⁰ Anledningen till denna utveckling var att staterna alltmer började engagera sig i kommersiell verksamhet. De kom på så sätt att konkurrera med företag och privatpersoner men kunde åberopa immunitet om det uppstod en tvist. Det ansågs inte nödvändigt eller rimligt att tillerkänna stater immunitet för affärsmässig verksamhet. Man började därför göra skillnad mellan en stats offentliga höghetshandlingar (*acta jure imperii*) och statens privaträttsliga handlingar (*acta jure gestionis*). Immunitet kan enligt den restriktiva immunitetsteorin hävdas enbart i frågor som rör statliga höghetshandlingar.¹¹ Det finns dock stora variationer i hur den restriktiva immunitetsteorin tillämpas i sina detaljer mellan olika stater, vilket har visat sig i den mycket utdragna process som lett fram till den nu aktuella FN-konventionen.

Det är därför svårt att annat än i mycket stora drag ange vad som är gällande folkrätt beträffande statsimmunitet. Vissa huvudsakliga principer kan urskiljas som allmänt erkända och tillämpade, medan andra tillämpas av många men inte alla stater eller tillämpas på olika sätt eller är omdiskuterade.

Ett sätt att se på frågan om statsimmunitet är att folkrätten kan sägas kräva det minimum – dvs. respekt för immuniteten inom en viss gräns – varom alla är ense; en stat som i sin praxis tillerkänner främmande stater en mer vidsträckt immunitet gör det inte för att den är folkrättsligt bunden att göra det utan på grund av andra överväganden.¹² Enligt nu rådande folkrätt bör i enlighet med den restriktiva immunitetsteorin staterna stå fria att *inte* tillerkänna främmande stater immunitet då enligt forumstatens bedömande

¹⁰ Jämför dock *Fourth report on jurisdictional immunities of States and their property*, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/357 and Corr.1, Yearbook of the International Law Commission, 1982, vol. II(1), para. 50, där Sucharitkul anger att redan från det att statsimmunitet började tillämpas som princip av nationella domstolar i början av 1800-talet, uttrycktes reservation mot principen i fråga om handels- eller affärsverksamhet. I samma rapport, para. 54, anför han att uttrycket "absolut" immunitet var okänt när principen om statsimmunitet började tillämpas och att statspraxis inte ens när immunitetsprincipen började tillämpas någonsin var absolut. I stället valdes i statspraxis noggrant ut de kategorier av fall i vilka främmande stater var immuna, såsom avseende utländska regenter, ambassadörer, genomfart av främmande väpnade styrkor eller krigsfartyg. Handelsverksamhet befann sig i teorin utanför tillämpningsområdet för principen om statsimmunitet redan från början, även om i den faktiska tillämpningen av principen olika tolkningar gjordes av likadana eller liknande typer av statlig verksamhet av olika domstolar i samma eller i olika länder vid olika tillfällen.

¹¹ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 257, och Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 2 ovan), s. 79.

¹² Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjerner (se not 4 ovan), s. 392, not 20 med hänvisning till professor Max Sørensen, Haagföreläsningar 1960, s. 167 ff. Jämför också Lars Pelin (se not 2 ovan), s. 118.

tvisten gäller en privaträttslig handling (*acta jure gestionis*).¹³ I den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 har dock uppställts som huvudprincip att stater åtnjuter immunitet i den mån undantag inte upptas i konventionen. Den nu ifrågavarande FN-konventionen har också utformats på detta sätt.

2.4.1 Vilka subjekt kan ha rätt till statsimmunitet?

När en immunitetsinvändning görs inför en domstol, måste domstolen först ta ställning till om den part som åberopar immunitet är ett sådant subjekt som kan ha rätt till immunitet, dvs. en stat. Parten måste ha såväl de externa attribut som krävs för att räknas som en oberoende och suverän stat enligt internationell rätt som de interna attribut som krävs för att räknas som en del av den staten.¹⁴

De kriterier som i statspraxis har använts vid avgörandet av om en part ska räknas som en suverän och oberoende stat, och därmed kunna komma i fråga för statsimmunitet, är ett definierat territorium, en permanent befolkning, en regering och kapacitet att förhålla sig till andra stater.¹⁵

Beträffande de interna attribut som krävs för att en part ska kunna komma ifråga för statsimmunitet, har det i ILC-arbetet inför FN-konventionen länge diskuterats var och hur gränsen ska dras för vilka subjekt som kan åberopa statsimmunitet. Det har rått bred enighet om att staten och dess olika regeringsorgan utgör immunitetssubjekt.¹⁶ Däremot har delade meningar rått i frågan huruvida statsimmuniteten omfattar även en förbundsstats delstater eller andra politiska regionala och lokala underenheter, eller statliga enheter eller organ. Definitionen av en stat i den delen är en av de frågor som det rådde oenighet om fram till det att FN-konventionen fick sin slutliga formulering år 2004. Vid bedömningen av om en part ska anses utgöra en del av staten och därmed kunna komma i åtnjutande av statsimmunitet blir de avgörande kriterierna i vilken utsträckning staten kontrollerar verksamheten och karaktären hos enhetens verksamhet. Det saknas dock gemensam statspraxis i fråga om var gränserna ska dras i dessa avseenden och vilka närmare kriterier som ska vara avgörande vid

¹³ Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjerter (se not 4 ovan), s. 395.

¹⁴ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 323.

¹⁵ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 324.

¹⁶ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 331.

bedömningen. Det råder delade meningar i frågan om en separat enhets eventuella immunitet beror på dess status, eller på dess rätt att utöva statlig makt, eller på karaktären av de handlingar enheten utför.¹⁷

Två exempel på olika sätt att dra gränserna för vad som är en "främmande stat" i fråga om statsimmunitet är den europeiska konventionen om statsimmunitet och den amerikanska lagstiftningen om statsimmunitet. I den europeiska konventionen om statsimmunitet stadgas att en juridisk enhet som är skild från staten och som kan uppträda som part i en rättegång inte räknas som en del av staten, även om den har anförtratts offentliga funktioner. En sådan enhet åtnjuter inte immunitet på grund av sin status. Däremot har en sådan enhet rätt till immunitet i fråga om handlingar som utförts av enheten i form av statligt höghets-handlande (*acta jure imperii*). I den amerikanska lagstiftningen om statsimmunitet omfattar begreppet "främmande stat" även politiska underenheter. Det omfattar också enheter eller organ (agency or instrumentality) som är självständiga juridiska personer och som är statsorgan eller politiska underenheter av den främmande staten eller där staten (eller dess politiska underenhet) är majoritetsägare och som inte är upprättade i USA eller i ett tredje land. Dessa enheter eller organ åtnjuter immunitet, men inte för kommersiellt eller privaträttsligt handlande och åtnjuter inte heller immunitet i riktigt samma omfattning som den främmande staten själv gör. Det finns också ytterligare varianter på hur definitionen av immunitets-subjekt i fråga om dessa mer perifera statliga enheter ska formuleras.¹⁸

I fråga om vem som ska anses vara rätt part i ett mål, har ambassader (eller andra diplomatiska enheter) i statspraxis inte erkänts som separata subjekt. I stället har talan ansetts riktad mot den stat som ambassaden representerar.¹⁹ För det fall talan riktas mot en person som representerar en främmande stat och agerar för den främmande statens räkning, t.ex. en regeringsföreträdare, bör enligt statspraxis statsimmuniteten omfatta även personen i fråga, såvitt avser hans eller hennes handlande i egenskap av företrädare för staten.²⁰

¹⁷ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 333 ff. Jämför också Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 2 ovan), s. 80.

¹⁸ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 336 ff.

¹⁹ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 325. I ett svenskt hovrättsavgörande har dock en ambassad ansetts kunna uppträda som part, (Svea hovrätt, mål nr Ö 9054-06, beslut den 1 juni 2007).

²⁰ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 353 ff.

Sammanfattningsvis kan alltså sedvanerätten anses erkänna stater och deras olika regeringsorgan (offentliga organ) såsom immunitetssubjekt. Det saknas däremot sedvanerättsliga regler för i vilken mån andra statliga organ och politiska enheter kan anses utgöra immunitetssubjekt. Det råder delade meningar i frågan om en separat enhets eventuella immunitet beror på dess status, eller på dess rätt att utöva statlig makt, eller på karaktären av de handlingar enheten utför. Även personer som företräder en stat åtnjuter statsimmunitet för handlande i egenskap av företrädare för staten.

2.4.2 Avstående från immunitet mot domsrätt

Syftet med statsimmunitet är att förhindra att en främmande stat underkastas förfaranden i en annan stats domstolar utan samtycke. En stat disponerar dock över sin rätt till immunitet och kan därför avstå från att åberopa den. Uttryckligt och underförstått avstående erkänns av alla jurisdiktioner som ett sätt att åsidosätta statsimmunitet.²¹

Enligt gällande sedvanerätt krävs att en stats avstående från immunitet ges av staten själv och inte av det organ eller den individ som har utfört den statliga höghetshandlingen för statens räkning. Avståndet måste också vara klart och otvetydigt.

Ett avstående från immunitet i fråga om domsrätt kan inte tolkas som att det innefattar även ett avstående från immunitet avseende verkställighet; för verkställighet krävs ett särskilt avstående som är klart och otvetydigt från statens sida.

Staten kan uttryckligen avstå från sin immunitet mot domsrätt såväl före det att en tvist uppstår, i t.ex. en traktat eller överenskommelse eller ett kontrakt, som efter det att en tvist uppstått genom t.ex. en uttrycklig förklaring om medgivande till domsrätt inför den aktuella domstolen.

Underförstått avstående kan utläsas av en stats agerande efter det att en tvist uppstått. Det är inte tillräckligt att den främmande staten underlåter att agera. Statens utevaro från en rättegång där talan väckts mot den kan inte tolkas som ett avstående från immunitet. Däremot kan den främmande staten vidta åtgärder i en process som får tolkas som avstående från immunitet, t.ex. då staten intervenerar i ett redan pågående mål, eller om staten vidtar åtgärder i sakfrågan i en process mot den. Om staten uppträder i

²¹ För detta och det följande se Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 258 och 262 ff.

rättegången enbart för att åberopa immunitet kan detta inte anses utgöra ett avstående från immunitet.

För det fall en främmande stat väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol får detta anses innebära att staten avstått från sin immunitet i fråga om huvudkärsmålet. Om en stat själv väckt talan vid en annan stats domstol, får den också anses ha avstått från immunitet i fråga om ett genkärsmål som väcks mot staten i rättegången. Statspraxis varierar i fråga om vilken omfattning ett avstående i fall av genkärsmål ska anses ha. I vissa rättssystem krävs att genkärsmålet och huvudkärsmålet grundar sig på samma transaktion eller samma omständigheter. Avståndet kan också anses begränsat till att omfatta samma typ av rättsföljd eller högst det belopp som yrkats av den främmande staten själv i huvudkärsmålet eller i genkärsmålet.

Särskilda frågor om ett avståendes omfattning uppstår vid överenskommelser om skiljeförfarande.²²

2.4.3 När har en stat rätt till immunitet mot domsrätt?

Som angetts ovan accepterar de allra flesta stater restriktiv immunitet som gällande folkrätt. Denna syn på immuniteten har också kommit till uttryck i olika bilaterala avtal, i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och även i den nu aktuella FN-konventionen. I senare års statspraxis i form av avgöranden från nationella domstolar saknas avgöranden som ger uttryck för absolut immunitet, även om vissa stater under det arbete i ILC under 1980-talet som ledde fram till den nu aktuella FN-konventionen, uttryckte stöd för den absoluta immunitets-teorin.²³ Gällande sedvanerätt bör därför numera kunna sägas innebära att immunitet kan tillerkännas en stat enbart med vissa begränsningar.

Såväl den absoluta som den restriktiva immunitetsteorin erkänner immunitet för en stat mot en annan stats domstolars domsrätt i fråga om statligt höghetshandlande (*acta jure imperii*), vilket också får anses utgöra gällande sedvanerätt. Det saknas dock gemensam statspraxis för hur sådant statligt höghetshandlande ska

²² Se nedan under avsnitt 2.4.4.

²³ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 257, och *Sixth report on jurisdictional immunities of States and their property*, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/376 and Add.1 and 2, Yearbook of the International Law Commission, 1984, vol. II(1), para. 45–47.

definieras och var gränserna går mellan sådana handlingar och privaträttsligt handlande (*acta jure gestionis*).

Olika metoder kan tillämpas för gränsdragningen mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*. Enligt en metod som brukar benämnas den objektiva metoden ska distinktionen göras på grundval av handlingens (transaktionens) natur som privaträttslig eller offentligrättslig. Enligt en annan metod, den s.k. subjektiva metoden, sker gränsdragningen genom ett fastställande av handlingens syfte som *jure imperii* eller *jure gestionis*. Beroende på vilken metod som väljs kan gränsdragningen beträffande en och samma transaktion eller handling ge olika resultat.²⁴

Ett sätt att underlätta för domstolarnas gränsdragning mellan handlingar *jure imperii* och *jure gestionis* skulle kunna vara att ange under vilka omständigheter som en stat har rätt till immunitet genom att lista de typer av handlingar eller verksamheter som omfattas av immunitet och därmed lämna övriga handlingar eller verksamheter utanför immunitetens område. Ett annat sätt vore att ange vilka typer av aktiviteter eller transaktioner som är av sådan natur att de inte kan omfattas av statsimmunitet.²⁵ Det tillvägagångssätt som använts i existerande lagstiftning, bl.a. i Australien, Kanada, Singapore, Storbritannien, Sydafrika och USA, samt i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och i den nu aktuella FN-konventionen är dock att uppställa immunitet för en stat som huvudregel och särskilt ange i vilka fall immunitet *inte* ska tillerkännas en stat.

2.4.4 När har en stat inte rätt till immunitet mot domsrätt?

I den nationella lagstiftning som finns angående statsimmunitet, bl.a. i USA, Kanada, Storbritannien och Australien, i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och i den nu aktuella FN-konventionen finns vissa gemensamma undantag där en stat inte tillerkänns immunitet inför en annan stats domstolar. Dessa gemensamma undantag har hämtats från den domstolspraxis som vuxit fram under slutet av 1800-talet och under 1900-talet i framför allt Europa och USA, men även i länder som Egypten, Chile och Argentina. Vissa av undantagen har även varit etablerade

²⁴ Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 2 ovan), s. 80.

²⁵ *Preliminary report on the topic of jurisdictional immunities of States and their property*, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/323, Yearbook of the International Law Commission, 1979, vol. II(1), para. 69.

under den tidigare tillämpningen av den absoluta immunitetsteorin. Undantag från immunitet har också kommit till uttryck i de många bilaterala avtal i fråga om statsimmunitet som har träffats mellan olika länder, varav flera sagt sig ge stöd åt den absoluta immunitetsteorin, men som alltså i sina bilaterala avtal tillämpat undantag från immuniteten.

Kommersiell eller privaträttslig verksamhet

Undantag från immunitet i fråga om en stats kommersiella eller privaträttsliga verksamhet erkänns av i princip alla stater som ansluter sig till den restriktiva immunitetsteorin. Undantaget har också kommit till uttryck i de bilaterala avtal som framförallt dåvarande Sovjetunionen träffade med olika länder i fråga om statsimmunitet vid den utrikeshandel som ägde rum genom dess handelsrepresentationer.²⁶ Undantagets närmare tillämpning är dock högst varierande och formuleringen av de kriterier som ska utgöra grunden för undantaget görs på så olika sätt att det är svårt att närmare ange vad som sedvanerättsligt gäller i fråga om undantaget. Syftet bakom den restriktiva immunitetsteorin, där detta undantag är centralt, är tydligt; en stat som engagerar sig i affärsverksamhet i konkurrens med privatpersoner eller privata företag bör vara ansvarig inför domstolarna i den stat där verksamheten bedrivs. Det är dock svårare att finna en enhetlig rättslig formulering av detta syfte.²⁷

Som angetts ovan kan olika tillvägagångssätt användas för att underlätta gränsdragningen mellan vad som är *acta jure imperii* och vad som är *acta jure gestionis*. Det finns ingen enhetlig statspraxis i fråga om vilket kriterium som ska användas vid gränsdragningen; handlingens eller transaktionens natur eller syftet bakom handlingen eller transaktionen, eller någon på annat sätt formulerad distinktion. Detta har också visat sig genom att meningsskiljaktigheterna mellan olika stater i fråga om definitionen av vad som är en affärstransaktion ("commercial transaction") kvarstod in i det sista vid utarbetandet av den nu aktuella FN-konventionen.

²⁶ *Fourth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 10 ovan), para. 98–102.

²⁷ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 272 ff.

Anställningskontrakt

Under den tidigare rådande absoluta immunitetsteorin ansågs anspråk mot en stat i egenskap av arbetsgivare omfattas av immunitet. Detta berodde framför allt på den sedvanerättsliga principen att en stats interna organisation bestäms av statens nationella rätt och att staten har exklusiv rätt att bestämma vilka personer som ska företräda staten. I statspraxis har, även efter övergången till den restriktiva immunitetsteorin, såväl nationell lagstiftning som domstolspraxis visat på en försiktighet i att undanta anställningskontrakt från statsimmuniteten.²⁸

Skillnad har gjorts mellan frågor om anställning, utnämning eller avskedande av statsanställda och följderna av ett kontraktsbrott. Frågor om anställningens inledande, fortbestånd och förnyande har ansetts omfattas av immunitet, medan frågor om skadestånd på grund av felaktig uppsägning har tagits upp till prövning. Det är först på senare tid som undantag för anställningskontrakt har gjorts i statspraxis, först i olika länders lagstiftning och i den europeiska konventionen om statsimmunitet och därefter även i nationella domstolars avgöranden.²⁹

Det saknas dock enhetlig statspraxis i fråga om hur ett undantag från immunitet för anställningskontrakt ska behandlas. Vissa stater låter anställningskontrakt falla in under ett generellt undantag för kommersiella eller privaträttsliga transaktioner (t.ex. USA i dess lagstiftning). Andra har identifierat särskilda kategorier av anställda och utformat särskilda regler för jurisdiktion avseende dem och undantagit dem från de generella reglerna om immunitet. Ytterligare ett sätt att behandla anställningskontrakt är att formulera ett särskilt undantag för anställningskontrakt utöver det generella undantaget för kommersiella eller privaträttsliga transaktioner (så har skett i t.ex. den europeiska konventionen om statsimmunitet och även i den nu aktuella FN-konventionen).³⁰

Faktorer som tillmätts betydelse vid avgränsningen av undantaget är arbetstagarens nationalitet eller varaktiga bosättning, var arbetet utförs och arbetets anknytning till statens suveräna funktioner.

²⁸ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 303 f.

²⁹ *Fifth report on jurisdictional immunities of States and their property*, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/363 & Corr.1 and Add.1 & Corr. 1, Yearbook of the International Law Commission, 1983, vol. II(1), para. 38–60.

³⁰ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 305.

Eftersom statspraxis är så varierande beträffande anställningskontrakt har även detta undantag varit föremål för diskussioner in i det sista vid utarbetandet av den nu aktuella FN-konventionen.

Person- eller sakskador

I statspraxis har undantag från statsimmuniteten gjorts vid rättsliga förfaranden på grund av skador som uppstått till följd av vårdslöst framförande av motorfordon av företrädare för en främmande stat inom forumstatens territorium. Efterhand har detta undantag utvidgats till att omfatta personskador eller sakskador som uppstått på grund av en annan stats skadevällande handlingar inom forumstatens territorium. Undantaget har sin grund i forumstatens anspråk på jurisdiktion över händelser som inträffar inom statens territorium. Såväl underlåtenhet som aktivt handlande som lett till skada brukar omfattas av undantaget.³¹

Före det att lagstiftning som bekräftade undantaget avseende person- och sakskador tillkom på 1970-talet fanns det endast i begränsad omfattning avgöranden från nationella domstolar som behandlade frågan. I den praxis som finns från den tiden (bl.a. i Belgien, Tyskland och Österrike) har domstolarna funnit att immunitet förelegat för staten i fråga i fall av *acta jure imperii* men inte när handlandet utgjort *acta jure gestionis*. I den lagstiftning som därefter antagits (bl.a. i Storbritannien och USA) och i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 finns ingen sådan distinktion mellan handlingar *jure imperii* och *jure gestionis*.³²

I vissa rättssystem omfattar således undantaget såväl offentlig-rättsliga som privaträttsliga handlingar, medan det i andra omfattar enbart skadevällande handlingar som inte kan anses vara *acta jure imperii*. Europadomstolen uttalade år 2001 i målet *McElhinney v. Ireland* att trenden mot att undanta personskador från statsimmuniteten i första hand föreföll gälla personskador som faller inom det försäkringsbara området, såsom följer av vanliga trafikolyckor, snarare än frågor som har samband med kärnområdet i fråga om en stats suveränitet, såsom handlingar av en soldat på främmande territorium, vilka är av sådan natur att de kan

³¹ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 309 och 311.

³² *Fifth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 29 ovan), para. 76–91. Jämför Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 312 ff.

innefatta känsliga frågor som påverkar staternas diplomatiska relationer eller nationella säkerhet. Domstolen ansåg inte att det kunde anses stå i strid med internationell rätt att Irland upprätthöll immunitet i fråga om skadevållande handlingar som kunde klassificeras som *acta jure imperii*.³³

Fast egendom

Ett område som sedan länge undantagits från statsimmunitet mot domsrätt, även under den absoluta immunitetsteorin, är rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter till eller intressen i eller besittning eller användning av fast egendom som finns i forumstaten. Även den främmande statens förpliktelser som kan uppstå på grund av dess intressen i eller besittning eller användning av sådan egendom omfattas av undantaget. Anledningen till detta undantag från immunitet är att frågor som rör fast egendom normalt sett styrs av lagen där egendomen finns, *forum rei sitae*. Immunitet kan dock fortsätta att gälla enligt reglerna om diplomatisk immunitet för det fall den fasta egendomen utgör den främmande statens beskickningslokal och det aktuella förfarandet berör lokalens okränkbarhet.³⁴

Arv, gåva eller förvaltning av egendom

Även rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter eller intressen i lös eller fast egendom på grund av arv eller gåva, eller dess rättigheter eller intressen i fråga om förvaltning av egendom såsom konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling, har i statspraxis undantagits från immunitet, även under den absoluta immunitetsteorin. Grunden för detta undantag är densamma som för undantaget för fast egendom, dvs. den starka anknytningen till den stat där egendomen finns.³⁵

³³ *McElhinney v. Ireland*, Application 31253/96, Judgment of 21 November 2001.

³⁴ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 259, samt *Fifth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 29 ovan), para. 102–142.

³⁵ Se föregående not.

Immateriella rättigheter

Varken under den absoluta eller den restriktiva immunitetsteorin är en stat immun mot en annan stats domstolars domsrätt avseende fastställande av statens rättigheter till, eller mål som rör statens påstådda intrång i, patent, varumärken eller copyright eller andra immateriella rättigheter som är registrerade eller skyddade i domstolsstaten. Undantaget är relativt nytt men har stöd i flera staters nationella lagstiftning från 1970- och 1980-talet och i den europeiska konventionen om statsimmunitet och även i ett känt österrikiskt rättsfall från år 1950, *Dralle v. Republic of Czechoslovakia*³⁶. Undantaget skulle också kunna anses följa av det generella undantaget från statsimmunitet i fråga om kommersiell verksamhet.³⁷

Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt

Om en främmande stat är medlem i ett associationsrättsligt subjekt (t.ex. ett bolag) som är upprättat i eller har sin huvudsakliga verksamhet i en annan stat, är den inte immun mot processer i den staten som rör förhållandet mellan staten (som deltagare i subjektet) och det associationsrättsliga subjektet eller dess övriga medlemmar eller deltagare. Även detta undantag erkänns såväl under den absoluta som den restriktiva immunitetsteorin och grundar sig på en stark jurisdiktionell anknytning till forumstaten. Undantaget kan, liksom undantaget för immateriella rättigheter, anses falla under det generella undantaget för kommersiell verksamhet.³⁸

Kommersiell användning av fartyg

Principen om statsimmunitet formulerades första gången år 1812 av en amerikansk domstol i målet *The Schooner "Exchange" v. McFaddon and others*³⁹, som gällde ett anspråk riktat mot en främmande stats krigsfartyg som befann sig i en amerikansk hamn. Domstolen ansåg att en stats krigsfartyg var en del av den statens

³⁶ Österreichische Juristen Zeitung, Vol 5 (1950).

³⁷ *Sixth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 23 ovan), para. 51–80. Se även Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 259.

³⁸ *Sixth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 23 ovan) para. 105–118. Se även Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 259.

³⁹ 11 US 116 (1812).

väpnade styrkor och uttalade att det var en allmän rättsprincip att en stats krigsfartyg som togs emot i en vänligt sinnad stats hamn måste anses vara undantaget från hamnstatens jurisdiktion på grund av hamnstatens samtycke. Principen upprepades därefter i statspraxis i Frankrike, Storbritannien och Tyskland. Efterhand utvecklades principen i statspraxis till att omfatta även andra fartyg än krigsfartyg som ägdes eller drevs av en stat för statliga ändamål. När det så småningom, särskilt efter första världskriget, blev vanligt att stater började hålla sig med en handelsflotta i syfte att förbättra statens ekonomi och utrikeshandel började det alltmer ifrågasättas om det var rimligt att låta statsimmuniteten omfatta även sådan verksamhet.⁴⁰ Denna utveckling ledde till att frågan reglerades i en internationell konvention, 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter.⁴¹

Statspraxis har utvecklats så att en domstol numera inte behöver bevilja en främmande stat immunitet i fråga om statsfartyg som används enbart för kommersiella ändamål, vilket också har stöd i internationella och bilaterala överenskommelser och nationell lagstiftning i flera stater.⁴²

Skiljedomssavtal

I statspraxis erkänns undantag från statsimmunitet beträffande kommersiella transaktioner där en stat har samtyckt till skiljeförfarande för tvister rörande transaktionen. Det är dock oklart i vilken omfattning undantaget kan anses ha sedvanerättsligt stöd. Det saknas i statspraxis stöd för annat än att överenskommelsen om skiljeförfarande enbart leder till en begränsning av statens immunitet i frågor som rör själva skiljeförfarandet. Det finns inte stöd i statspraxis för att samtycke till skiljeförfarande också innebär samtycke till verkställighet av skiljedomen.⁴³

⁴⁰ *Sixth report on jurisdictional immunities of States and their property* (se not 23 ovan), para. 136–140.

⁴¹ Se vidare om konventionen under avsnitt 5.1.1. Konventionen har ratificerats av 31 stater.

⁴² Se föregående not, para. 178, 181 och 190–215.

⁴³ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 269 ff.

Kontroversiella undantag från immunitet

I statspraxis förekommer också andra undantag från statsimmuniteten, vilka dock är mer kontroversiella och inte tillämpas generellt utan bara av vissa stater.

Ett sådant undantag rör en stats ansvar för skatterättsliga förpliktelser i ett annat land. I ILC:s arbete inför FN-konventionen föreslogs en artikel med ett sådant undantag, som dock senare drogs tillbaka. Undantaget har kommit till uttryck i lagstiftning enbart i Storbritannien.⁴⁴

Ett annat undantag som gjorts gällande på senare tid rör handlingar som strider mot internationell rätt och i synnerhet kränkningar av vissa grundläggande mänskliga rättigheter. Något sådant undantag har dock ännu inte erkänts i statspraxis.⁴⁵ I USA:s lagstiftning om statsimmunitet finns ett undantag avseende egendom som finns i forumstaten och som har exproprierats, eller utbytt mot exproprierad egendom, i strid med internationell rätt. Inget annat rättssystem erkänner ett sådant undantag. Tvärtom finns det gott om statspraxis som behandlar expropriering som en statlig höghetshandling för vilken immunitet råder inför andra staters domstolar.⁴⁶ I USA tillåts också i vissa fall undantag från statsimmuniteten i fråga om skadestånd på grund av tortyrhandlingar trots att de ägt rum utanför USA:s territorium.⁴⁷

2.4.5 Immunitet mot verkställighet

Immunitet mot verkställighet ses som separat från immunitet mot domsrätt. Exempelvis krävs det enligt sedvanerätten att en främmande stat gör ett särskilt avstående från sin immunitet mot verkställighet även om den har avstått sin immunitet mot en annan stats domstolars domsrätt. Immuniteten mot verkställighet innebär bl.a. immunitet för den främmande statens egendom mot säkerhetsåtgärder eller tvångsåtgärder före eller under en rättegång och mot verkställighetsåtgärder efter rättegång och dom.

På det här området har det inte skett motsvarande utveckling i statspraxis som i fråga om immunitet mot domsrätt. Det saknas

⁴⁴ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 261.

⁴⁵ Se föregående not. Se angående förhållandet mellan Europakonventionen och principen om statsimmunitet nedan under avsnitt 2.5.

⁴⁶ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 518.

⁴⁷ Se vidare nedan under avsnitt 4.13. Jämför avsnitt 2.5.

gemensam statspraxis i fråga om begränsningar av immuniteten mot verkställighet.

Även i fråga om verkställighet är det dock möjligt för den främmande staten att avstå från sin immunitet. Avståendet måste i princip göras uttryckligen och på ett klart och tydligt sätt. Det kan underförstås enbart under särskilda omständigheter, såsom när en stat har avdelat medel särskilt för en tvist eller verkställt betalningar för de förpliktelser eller skulder som kan uppstå i relation till en särskild transaktion eller serie av transaktioner. Ett avstående kan göras på olika sätt, såsom i internationella överenskommelser eller konventioner, i bilaterala överenskommelser eller i särskilda avtal eller kontrakt avseende en viss transaktion eller verksamhet.⁴⁸

För det fall en stat har avstått från sin immunitet mot verkställighet kan, om inte något annat har angetts, verkställighet enbart ske i egendom som inte är avsedd för statliga ändamål utan som används eller är avsedd att användas för kommersiella syften och som finns inom forumstatens territorium.⁴⁹

I länderna i västvärlden har principen om immunitet mot verkställighet utvecklats mot en restriktiv teori enligt vilken immunitet mot verkställighet råder såvitt avser statsegendom som används för statliga ändamål, medan verkställighet är tillåten (även utan att staten avstått från immunitet) i egendom som används eller är avsedd att användas för kommersiella ändamål. Därutöver kan olika sambandskrav uppställas avseende egendomen, t.ex. att den har ett nära samband med det anspråk som målet rör. Vidare tillåts enligt denna teori säkerhetsåtgärder och verkställighet i fråga om egendom som tillhör ett statsorgan som är en egen juridisk person på samma sätt som gäller för egendom som tillhör ett vanligt företag eller en privatperson.⁵⁰

⁴⁸ *Seventh report on jurisdictional immunities of States and their property*, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/388 and Corr.1 (E only) & Corr.2 (F Only), Yearbook of the International Law Commission, 1985, vol. II(1), para. 88–100.

⁴⁹ Se föregående not, para. 102.

⁵⁰ Hazel Fox (se not 2 ovan), s. 400 f. Jämför även August Reinisch, *European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures*, The European Journal of International Law Vol. 17 no. 4, 2006, s. 803–836.

2.5 Statsimmunitet i förhållande till de mänskliga rättigheterna

Enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är var och en vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter berättigad till en rättvis rättegång och därmed även till prövning i domstol. Principen om statsimmunitet skulle kunna anses stå i ett motsatsförhållande till rätten enligt Europakonventionen att få en talan avseende civila rättigheter prövad i domstol.

Europadomstolen har i några mål prövat frågan om förhållandet mellan artikel 6.1 och principen om statsimmunitet.

Den 21 november 2001 prövade Europadomstolen tre mål där privatpersoners talan vid nationell domstol avvisats på grund av att svaranden åtnjöt statsimmunitet, *McElhinney v. Ireland*, *Al-Adsani v. the United Kingdom* samt *Fogarty v. the United Kingdom*.⁵¹

I det tidigare nämnda målet *McElhinney v. Ireland* hade en irländsk medborgare, McElhinney, väckt talan mot en brittisk soldat och mot den brittiska regeringen, under påståendet att soldaten hade överfallit honom på irländskt territorium i anslutning till en vägsärr vid gränsen mellan Irland och Nordirland. Vid händelsen hade McElhinney fruktat för sitt liv och orsakats psykiskt lidande. Den irländska domstolen avvisade hans talan efter det att den brittiska regeringen åberopat statsimmunitet. Domstolen anförde att omständigheterna i målet inte var hänförliga till någon kommersiell verksamhet. Enligt domstolen var det inte klarlagt att statsimmunitet inte längre enligt gällande sedvanerätt skulle tillämpas i fråga om personskador som orsakats genom en statsanställds skadevällande handling, vilken innefattade suverän myndighetsutövning. McElhinney vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att de irländska domstolarna hade nekat honom rätten till domstolsprövning av hans skadeståndsanspråk och därmed brutit mot artikel 6.1 i Europakonventionen.

I målet *Al-Adsani v. the United Kingdom* hade en brittisk-kuwaitisk medborgare, Al-Adsani, väckt en skadeståndstalan inför en brittisk domstol mot en kuwaitisk shejk och mot staten Kuwait

⁵¹ *McElhinney v. Ireland*, Application 31253/96, Judgment 21 November 2001, *Al-Adsani v. the United Kingdom*, Application 35763/97, Judgment 21 November 2001, samt *Fogarty v. the United Kingdom*, Application 37112/97, Judgment 21 November 2001. *McElhinney*-målet har kort berörts ovan under avsnitt 2.4.4.

på grund av tortyrhandlingar som han utsatts för av shejken i bl.a. ett kuwaitiskt fängelse. Domstolen meddelade en tredsakod mot shejken, medan talan mot staten Kuwait avvisades på grund av statsimmunitet, i enlighet med nationell lagstiftning, eftersom de aktuella handlingarna ägt rum i Kuwait. Al-Adsani vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att hans rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 hade kränkts. Enligt Al-Adsani hade begränsningen av hans rätt till domstolsprövning, i form av beviljande av statsimmunitet, inte ett legitimt syfte och stod inte i proportion till syftet, eftersom förbudet mot tortyr är en *jus cogens* norm.

Målet *Fogarty v. the United Kingdom* hade sitt ursprung i en kvinnas (Fogarty) påstående om att hon inte erhållit två olika anställningar hon sökt vid USA:s ambassad i London, av skäl som var könsdiskriminerande. Fogarty väckte på grund härav en skadeståndstalan vid en brittisk domstol mot USA:s regering, som dock åberopade statsimmunitet. Fogarty vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att hennes rätt till domstolsprövning hade kränkts genom beviljandet av statsimmunitet.

Europadomstolen behandlade i dessa tre mål dels den generella frågan om förhållandet mellan principen om statsimmunitet och artikel 6.1 i Europakonventionen, dels frågan om en eventuell kränkning i varje särskilt fall.

Domstolen uttalade i den generella frågan inledningsvis att rätten till domstolsprövning inte är absolut utan kan vara föremål för olika begränsningar. Sådana begränsningar får dock inte vara alltför omfattande och måste ha ett legitimt syfte. Begränsningen måste också stå i proportion till detta legitima syfte.

Domstolen konstaterade att statsimmunitet är en sedvane-rättslig princip som har utvecklats från principen *par in parem non habet imperium*, enligt vilken en stat inte kan underkastas en annan stats jurisdiktion. Att tillerkänna en stat immunitet i ett civilrättsligt förfarande har enligt Europadomstolen ett legitimt syfte, nämligen att agera i enlighet med folkrätten och främja goda relationer mellan staterna, genom att respektera en annan stats suveränitet.

Vad gällde frågan huruvida begränsningen av rätten till domstolsprövning stod i proportion till det eftersträlvade syftet, konstaterade domstolen inledningsvis att Europakonventionen måste tolkas mot bakgrund av 1969 års Wienkonvention om traktaträtten. Enligt artikel 31.3(c) i Wienkonventionen om

traktaträtten måste hänsyn tas till relevanta folkrättsliga regler som gäller i förhållandet mellan parterna. Europakonventionen, inklusive artikel 6.1, kan enligt domstolen inte tolkas i ett vakuum. Domstolen måste ta hänsyn till att Europakonventionen är avsedd att skydda de mänskliga rättigheterna och måste också ta hänsyn till relevanta folkrättsliga regler. Europakonventionen bör så långt möjligt tolkas i harmoni med andra folkrättsliga regler, inklusive dem som rör statsimmunitet.

Av detta följer enligt domstolen att de åtgärder som vidtas av en konventionsstat och som återspeglar allmänt erkända principer i internationell sedvanerätt i fråga om statsimmunitet, i princip inte kan anses utgöra en oproportionerlig begränsning av rätten till domstolsprövning i artikel 6.1.

Därefter övergick Europadomstolen till att bedöma om de nationella domstolarna i de olika målen hade beviljat statsimmunitet i enlighet med allmänt erkända principer i internationell sedvanerätt i fråga om statsimmunitet.

Europadomstolen konstaterade i McElhinney-målet att trenden i internationell sedvanerätt och lagstiftning syntes gå mot en begränsning av statsimmuniteten i fråga om personskador orsakade av en handling eller underlåtenhet inom forumstatens territorium. Praxis var dock enligt domstolen inte enhetlig. Trenden avsåg också i första hand "försäkringsbara" skador, såsom vid trafikolyckor, snarare än handlingar som låg inom "kärnområdet" för statsimmunitet, såsom en soldats handlingar på en främmande stats territorium, vilka till sin natur var sådana att de kunde innefatta känsliga frågor som påverkade staternas diplomatiska relationer och nationella säkerhet. Europadomstolen instämde därför med den irländska domstolen i att det inte var möjligt att sluta sig till att irländsk rätt i detta avseende stod i strid med gällande sedvanerätt. Avvisningen av McElhinneys talan innebar därför inte någon kränkning av artikel 6.1.

I Al-Adsani-målet prövade domstolen, efter det inledande allmänna resonemanget ovan, om det förhållandet att skadeståndsanspråket grundades på tortyrhandlingar ändå medförde att beviljandet av statsimmunitet kunde anses utgöra en kränkning av artikel 6.1. Domstolen konstaterade att rätten enligt artikel 3 i Europakonventionen, att inte bli utsatt för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, är grundläggande i ett demokratiskt samhälle, och att den har utvecklats till en fundamental och tvingande regel – *jus cogens*. Domstolen konstate-

rade att det i Al-Adsani-målet inte var fråga om en enskild persons straffrättsliga ansvar för påstådda tortyrhandlingar, utan om en stats immunitet i ett civilmål avseende skadestånd för tortyrhandlingar inom den statens territorium. Europadomstolen ansåg att förbudet mot tortyr visserligen har fått en särställning i folkrätten. Trots det kunde det inte anses fastställt att det vid tidpunkten för domen ännu hade utvecklats en acceptans i folkrätten för ett påstående om att stater inte har rätt till immunitet mot civilrättsliga anspråk på skadestånd för påstådda tortyrhandlingar som utförts utanför forumstatens territorium. Den brittiska lagstiftningen, som tillerkände stater immunitet i fråga om sådana anspråk kunde därför inte anses strida mot de begränsningar som generellt sett accepteras av världssamfundet som en del av principen om statsimmunitet. Begränsningen av Al-Adsanis rätt till domstolprövning kunde därmed inte anses obefogad och Europakonventionens artikel 6.1 hade därför inte kränkts.

I Fogarty-målet slutligen fann domstolen att trenden i sedvanerätt och lagstiftning gick mot en begränsning av statsimmuniteten i fråga om arbetstvister. I fråga om processer rörande anställningen vid en utländsk beskickning eller ambassad, konstaterade domstolen dock att statspraxis inte var enhetlig i frågan huruvida statsimmunitet fortfarande förelåg, och om i så fall immuniteten gällde all personal eller endast vissa anställda. Det kunde inte anses att enbart den brittiska lagstiftningen stadgade att immunitet förelåg i ett fall som det aktuella, eller att en sådan praxis inte var förenlig med gällande sedvanerätt. Domstolen ansåg inte att det fanns någon sedvanerättslig trend mot en begränsning av principen om statsimmunitet i frågor om rekrytering av ambassadpersonal. Beviljandet av immunitet vid de brittiska domstolarna kunde därmed inte anses innebära någon kränkning av artikel 6.1.

3 Andra typer av rättslig immunitet

3.1 Allmänt om immunitet

Principen om statsimmunitet har utvecklats från den immunitet som nationella domstolar beviljat bl.a. utländska statschefer, ambassadörer och besökande krigsfartyg. Dessa och en rad andra typer av immunitet har fortsatt att upprätthållas som separata principer parallellt med statsimmuniteten, och åberopas ibland tillsammans med den senare.¹

Ett alternativt synsätt vore att det redan från början funnits en princip om statsimmunitet, men att denna länge beskrevs såsom statschefens immunitet eftersom härskaren och staten var synonyma begrepp ("l'État c'est Moi"). Efterhand har principen om immunitet för staten, som alltmer skild från statschefens person, vidareutvecklats till dagens statsimmunitet. Parallellt med detta har principerna om statschefer m.fl. statliga företrädares individuella immunitet bevarats och i viss mån också vidareutvecklats. Med ett sådant synsätt, och då nästan alla immunitetssubjekt har statlig anknytning, kan de flesta typer av rättslig immunitet ses som utflöden av statsimmuniteten eller som delar av statsimmunitet i vid bemärkelse. I det följande används dock det etablerade synsättet om statschefer m.fl. immunitet som egna immunitetstyper vid sidan av statsimmuniteten.

Indelningen av rättslig immunitet i olika typer kan ske på skilda sätt. En beskrivningsmodell utgår från vilken typ av rättsligt förfarande som immuniteten omfattar. På så vis kan exempelvis immunitet mot straffrättsliga förfaranden skiljas från civilrättslig immunitet. I detta avseende kan statsimmuniteten avgränsas tämligen klart. Det finns visserligen en grupp folkrättsjurister som menar att det inte råder några begränsningar i statsimmuniteten vad gäller handlingar *de jure imperii*. En stat och dess tjänstemän skulle

¹ Hazel Fox, *The Law of State Immunity*, 2004, s. 421.

därmed åtnjuta immunitet mot alla typer av rättsliga förfaranden avseende handlingar *de jure imperii*. En variant av denna åsikt är att statstjänstemän som utför statshandlingar inte kan åberopa immunitet i straffrättsligt hänseende när anvarsfrågan prövas, men att de inte kan straffas för sina gärningar och att exekutionsåtgärder inte kan vidtas mot dem. En annan och större grupp folkrättsjurister menar att rätten till immunitet upphör både för staten och för den individ som har det yttersta ansvaret för brottet vid grova brott i allmänhet och grova brott mot mänskliga rättigheter.²

Den vanligaste indelningen utgår emellertid från det subjekt som åtnjuter immunitet. Enligt denna modell kan statsimmuniteten, där immunitetssubjektet är en stat, skiljas från exempelvis diplomatisk immunitet, där subjektet vanligtvis är en fysisk person. Med utgångspunkt från immunitetssubjektet torde det ofta falla sig naturligt vilken typ av immunitet som aktualiseras i det enskilda fallet. Ibland kan det emellertid vara svårt att dra en skarp gräns mellan statsimmunitet och andra typer av immunitet. Som konstaterats ovan kan exempelvis personer som företräder en stat omfattas av statsimmunitet för handlande i egenskap av företrädare för staten.³ Att så är fallet är naturligt då allt statligt handlande ytterst torde utföras av personer. Om därvid bara staten och inte dess företrädare åtnjöt immunitet vore skyddet tämligen verkningsslöst. Som redan framgått finns det för vissa kategorier av statliga företrädare också särskilda immunitetsregler, t.ex. för statschefer.

Det finns knappast stöd för att hävda att olika typer av immunitet generellt sett skulle utesluta varandra. En annan sak är att de olika principerna kan ge skilda utfall i det enskilda fallet, och att det därvid måste bedömas vilken princip som bör ges företräde.

Någon närmare redogörelse för andra typer av immunitet låter sig inte lämnas inom ramen för denna utredning. I syfte att avgränsa statsimmuniteten ges dock i det följande en summarisk översikt över de vanligaste övriga immunitetstyperna. Immuniteten för stats- och luftfartyg, som närmast får ses som delar av statsimmuniteten, har delvis behandlats ovan och tas inte upp igen i detta kapitel.⁴

² Ove Bring och Said Mahmoudi, *Sverige och folkrätten*, 3 uppl., 2007, s. 84.

³ Se avsnitt 2.4.1.

⁴ Se avsnitt 2.4.4. Se även avsnitt 5.1.1 och 5.1.2.

3.2 Immunitet för statschefer, regeringschefer, utrikesministrar m.fl.

En grundsats om utländska statschefers immunitet etablerades inom folkrätten innan principen om statsimmunitet hunnit preciseras närmare.⁵ Grunden för utländska statschefers immunitet är densamma som för statsimmuniteten, dvs. principen om staters inbördes jämställdhet. Som högste företrädare för staten kan statsöverhuvudet därför inte ställas till svars inför en främmande stats nationella domstolar. Under sin ämbetsperiod åtnjuter statschefen i kraft av sin ställning (*ratione personae*) fullständig immunitet för såväl officiella som privata handlingar. Immuniteten för officiella handlingar (*ratione materiae*) består även efter det att statschefen har avgått. För privata handlingar som har utförts under ämbetsperioden åtnjuter en före detta statschef inte nödvändigtvis immunitet.⁶

Eftersom statschefen i många länder främst har en representativ funktion anses numera även den person som har ansvar för statens faktiska ledning, t.ex. en premiärminister, ha motsvarande immunitet som statschefen.⁷ Sedvanerätten innehåller också principer om immunitet för utrikesministrar.⁸ Även andra utländska ministrar kan åtnjuta immunitet.⁹

3.3 Diplomatisk och konsulär immunitet enligt Wienkonventionerna

På de diplomatiska och konsulära förbindelsernas område finns sedan århundraden sedvanerättsliga immunitetsregler, vilka sedermera preciserats och kodifierats i Wienkonventionerna om diplomatiska och konsulära förbindelser från 1961 respektive 1963 (SÖ 1967:1 och 1974:10). Wienkonventionerna, som har ratificerats av ett stort antal stater, innehåller bestämmelser om immunitet och okränkbarhet såväl avseende beskicknings- och konsulatsmedlemmar som beträffande egendom som beskicknings-

⁵ Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjern, *Folkrätten*, 4 uppl., 1987, s. 393.

⁶ Jämför Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 2 ovan), s. 86.

⁷ Ds Ju 1984:6, *Folkrätt och straffansvar*, s. 81.

⁸ International Court of Justice, *Democratic Republic of Congo v. Belgium*, 14 februari 2002 (Yerodia-fallet).

⁹ Internationella åklagarkammaren Stockholm, dnr C9-1-800-06. Se också Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjern (se not 5 ovan), s. 393.

lokaler, arkiv och kurirförsändelser. Konventionernas bestämmelser om immunitet och privilegier har inkorporerats i svensk rätt genom 2 och 3 §§ i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

Som anges i ingressen till Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser är syftet med den diplomatiska immuniteten inte att gynna den enskilde utan att trygga ett effektivt fullgörande av de uppgifter som åvilar beskickningar såsom företrädare för sina stater. Motsvarande bestämmelse finns i ingressen till Wienkonventionen om konsulära förbindelser. Det finns med andra ord en viss skillnad mellan statsimmunitet, som grundar sig på principen om staters jämställdhet, och den diplomatiska och konsulära immuniteten som är baserad på en funktionalitetsprincip.

Det bör i sammanhanget noteras att Wienkonventionernas immunitetsbestämmelser i första hand avser beskicknings- och konsulatsmedlemmar, dvs. fysiska personer. Om talan väcks mot en utländsk beskickning eller ett konsulat torde istället statsimmuniteten aktualiseras.

3.4 *Ad hoc*-diplomater

När stater samarbetar internationellt sker detta i regel genom fast diplomatisk representation eller genom internationella organ. Många gånger sker dock det internationella samarbetet på annat sätt. Tillfälliga representanter, s.k. *ad hoc*-diplomater, kan användas för att fullfölja vissa särskilda uppdrag i främmande länder. Det kan exempelvis röra sig om diplomatiska tjänstemän som används vid tillfälliga förhandlingsuppdrag. Till kategorin *ad hoc*-diplomater kan också räknas staters delegater vid kongresser, konferenser och mellanstatliga organisationer.¹⁰ I vissa fall, t.ex. för de större internationella organisationerna, har immunitetsfrågorna reglerats i avtal. I många situationer saknas dock överenskommelser om *ad hoc*-diplomaters immunitet varför man hänvisas till den allmänna folkrättens regler. I allmänhet tillerkänns *ad hoc*-diplomater straffrättslig immunitet i vart fall av *courtoisie*, dvs. artighet, men i vilken mån denna praxis lett till ovillkorligt folkrättsligt skydd är oklart.¹¹

¹⁰ Ds Ju 1984:6, *Folkrätt och straffansvar*, s. 92 och Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjerne (se not 5 ovan), s. 100 f.

¹¹ Ds Ju 1984:6, *Folkrätt och straffansvar*, s. 92.

Vid bedömningen av vilket skydd som ska tillmätas tillfälliga diplomater finns viss vägledning att hämta i FN-konventionen av den 16 december 1969 angående tillfälliga diplomatiska kontakter ("Convention on Special Missions"). Konventionen definierar "special missions" som temporära beskickningar som representerar en stat och som sänds från en stat till en annan med dess samtycke för att förhandla med den mottagande staten om bestämt angivna frågor eller för att hos den mottagande staten fullgöra en bestämt angiven uppgift. Detta betyder att konventionen inte behandlar t.ex. delegationer och delegater till kongresser, konferenser och mellanstatliga organisationer. Konventionen, som trädde i kraft den 21 juni 1985, har endast 38 parter och det är osäkert i vilken mån den reflekterar gällande sedvanerätt. Sverige har inte tillträtt konventionen.¹²

3.5 Utländsk militär personal

En stats militära styrkor, som med tillåtelse befinner sig i en annan stat, anses av de flesta stater enligt allmän folkrätt åtnjuta viss immunitet. Hur långt denna immunitet sträcker sig är dock omtvistat. I många fall har därför frågor om immunitet för militär personal reglerats genom avtal.¹³

¹² Se vidare Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjerner (se not 5 ovan), s. 100 ff.

¹³ SOU 2002:98 *Internationella brott och svensk jurisdiktion*, s. 109.

4 Närmare om vissa länders praxis i fråga om statsimmunitet

4.1 Inledning

De länder vars praxis närmare redogörs för i detta kapitel är sådana som av utredningen bedömts vara av störst intresse i sammanhanget. Av den genomgång som gjorts av statspraxis har framkommit att det förefaller finnas generell lagstiftning i fråga om statsimmunitet enbart i länder med ett *common law*-system.¹

4.2 Norge

Norge har ingen särskild lag om statsimmunitet men är liksom övriga nordiska länder en anhängare av den restriktiva immunitets-teorin. I avsaknad av en allmänt accepterad internationell överens-kommelse på området är det framför allt statspraxis och de nationella domstolarnas praxis som varit de främsta rättskällorna.

Den tendens som gradvis gjort sig gällande i Norge mot en restriktiv syn på immuniteten grundar sig emellertid inte enbart på rättspraxis. 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll från år 1934 utgjorde ett viktigt steg i riktning mot den restriktiva teorin. Konventionen och tilläggsprotokollet ratificerades av Norge år 1939. I samband

¹ Vad gäller de europeiska staterna har Europarådet genom sin Committee of Legal Advisers on Public International Law (CAHDI) ombesörjt en undersökning av staternas eventuella lagreglering i fråga om statsimmunitet och de nationella domstolarnas praxis på området. Resultatet av undersökningen har publicerats i *State Practice Regarding State Immunities*, edited by Council of Europe and Gerhard Hafner, Marcelo G. Kohen and Susan Breau, 2006. Det material som de olika staterna bidragit med finns även tillgängligt på webbplatsen http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Public_international_law/

därmed antogs på samma sätt som i Sverige en lag om statsfartygs immunitet.

Norge har som första land ratificerat FN-konventionen om statsimmunitet. Detta skedde år 2006. Någon ny lagstiftning i samband med ratifikationen av FN-konventionen har inte införts. Den norska tvisteloven, som handlar om rättegång i tvistemål, har ett allmänt stadgande som fastställer att domstolarnas domsrätt är begränsad till följd av bindande internationella överenskommelser eller allmänt accepterade normer i folkrätten.

Bestämmelsen är avsedd att hindra att norska domstolar utövar jurisdiktion i frågor där de enligt folkrättens regler inte har domsrätt². Det har i doktrinen gjorts gällande att bestämmelsen också innebär att en domstol ska bevilja en främmande stat immunitet endast i den utsträckning den är skyldig att göra så till följd av allmän folkrätt. För det fall domstolen finner att ett mål som den behandlar inte är sådant att folkrätten utesluter domsrätt, måste den avgöra målet³. Domstolen kan begära upplysningar från t.ex. det norska utrikesdepartementet om statspraxis för att bättre kunna ta ställning till om den på grund av internationella åtaganden inte kan ta upp målet.

Norsk rättspraxis är relativt begränsad. Ett viktigt mål avgjordes år 1992 av Eidsivating lagmansrett. Saken gällde en tvist mellan Sydafrikas generalkonsulat och en privat byggherre avseende kostnader i samband med byggnadsarbeten för generalkonsulatets räkning. Domstolen ansåg att det handlade om en tvist av privat-rättslig natur. Lagmansretten framhöll särskilt att den omständigheten att byggnadsarbetena avsåg en byggnad använd för konsulära ändamål och som åtnjöt okränkbarhet inte hade någon inverkan på domstolens kompetens att behandla ärendet.

Domstolens avgörande anses viktigt eftersom det visade att norska domstolar tillämpar en restriktiv syn på statsimmuniteten. Samma år avgjorde Oslo Byrett ett mål som var riktat mot USA och avsåg en bostad som förhyrts för en amerikansk diplomats räkning. Med ledning av avgörandet i Eidsivating lagmansrett fastställde Byretten att det var frågan om ett kontraktsförhållande som var av privat karaktär och att Byretten således hade domsrätt.

År 2001 fastställde Borgarting lagmansrett att norska domstolar hade jurisdiktion i ett mål som avsåg en privatpersons krav på återbetalning av en penningssumma från den amerikanska ambassa-

² Odelstingsproposisjon nr 51 2004–2005 s. 363.

³ NJIL, vol 70, No 4 2001, s. 549 f.

den i Oslo. I sitt avgörande hänvisade domstolen till den europeiska konventionen om statsimmunitet (som Norge inte tillträtt) och till (den då ännu inte helt färdigställda) FN-konventionen om statsimmunitet. Domstolen fann att det aktuella målet inte föll under något av de undantag från immunitet som de båda konventionerna förutsätter. I en egen analys av skillnaden mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* kom domstolen till slutsatsen att kravet på återbetalning otvivelaktigt måste betraktas som en fråga om *acta jure gestionis* och att således enligt den restriktiva immunitetsteorin immunitet inte skulle beviljas. Domstolen ansåg för övrigt att den uppräknade av undantag från immuniteten som finns i den europeiska konventionen och i FN-konventionen inte kunde anses vara uttömmande och att den restriktiva immuniteten går längre än vad som förutsattes i den europeiska konventionen och i FN-konventionen.⁴

4.3 Danmark

Danmark saknar – liksom Sverige – generella regler i lagstiftningen som behandlar frågan om statsimmunitet och antalet rättsfall är begränsat. Synen på statsimmunitet har förändrats under åren på samma sätt som i övriga västvärlden. Det finns en speciell lag från år 1950 som reglerar möjligheten att använda exekutiva tvångsmedel mot statsfartyg. Lagen är en följd av att Danmark samma år ratificerade 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll från år 1934.

Dansk rättspraxis präglas av en restriktiv syn på statsimmuniteten. Ett viktigt avgörande är en dom från år 1982 som berör såväl frågan om statsimmunitet som frågan om diplomatisk immunitet⁵. En utländsk ambassad hade ingått ett kontrakt med en dansk entreprenör om uppförande av nya ambassadbyggnader. I samband med detta uppstod en tvist om betalning för vissa extraarbeten. Entreprenören väckte talan mot ambassaden. Kontraktet i fråga var undertecknat av den främmande statens ambassadör och innehöll en klausul om att tvister skulle lösas enligt dansk rätt. Ambassaden hävdade att talan skulle avvisas med hänvisning till

⁴ Borgarting lagmannsrett mål nr 00-02837 K/04.

⁵ Ugeskrift for Retsvaesen, 1982, s. 1128.

statsimmunitet. Entreprenören gjorde däremot gällande att ambassaden avsat sig immuniteten i kontraktet.

Den danska motsvarigheten till hovrätten, Östre landsret, gav entreprenören rätt med hänvisning till att ambassadören givit avkall på den immunitet som annars skulle ha tillkommit den främmande staten ifråga. Domstolen påpekade dessutom att Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser som återopades av bägge parter inte handlar om statens immunitet utan om diplomaters personliga immunitet. Målet gick vidare till den danska högsta domstolen (Højesteret) som fastställde Östre landsrets dom. Högsta domstolen påpekade att varken till följd av Wienkonventionens bestämmelser eller de folkrättsliga reglerna om immunitet kan en ambassad anses vara fritagen från en talan grundad på ett av ambassaden ingånget privaträttsligt kontrakt som innehåller en bestämmelse om att tvister ska avgöras vid det mottagande landets domstolar. I dansk doktrin har uttalandet kritiserats av folkrättsjurister⁶ som har hävdats att det knappast råder något tvivel om att ett kontrakt om uppförande av en ambassadbyggnad normalt bör räknas till kategorin handlingar *jure imperii*.

Frågan om immunitet mot domsrätt var också aktuell i ett mål som avgjordes av Højesteret år 1992.⁷ Målet avsåg en hyrestvist mellan en privatperson och den franska ambassaden i Köpenhamn.

Ambassaden hade genom ett hyresavtal avfattat på ett danskt standardformulär hyrt lokaler för sin handelsavdelnings räkning. I hyresavtalet som var undertecknat av den franska ambassadören fanns en hänvisning till "allmänna bestämmelser" som bifogades kontraktet. Tvist uppstod om en hyreshöjning och hyresvärden väckte talan mot ambassaden vid Köpenhamns "byret". Ambassaden hävdade att talan skulle avvisas med motiveringen att ambassaden enligt folkrätten och Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser (artikel 31 och 32) åtnjöt immunitet.

Domstolen fann att avtalet innehöll hänvisningar till den danska hyreslagstiftningen och att tvister om hyreshöjningar enligt allmänna bestämmelser ska avgöras av den danska "boligretten". Genom att skriva under kontraktet hade den franska ambassadören avhänt sig den immunitet mot domsrätt som annars skulle ha tillkommit svaranden.

⁶ C. Gulmann, J. Bernhard, T. Lehmann, *Folkeret*, s. 225.

⁷ Ugeskrift for Retsvaesen, 1992, s. 453.

Målet överklagades till Östre landsret. Ambassaden hävdade att den allmänna folkrätten inte gav danska domstolar rätt att behandla mål mot en främmande stat som rör villkoren för dess användning av lokaler för diplomatiska ändamål.

Landsretten ansåg dock att hyreskontraktet var av privaträttslig karaktär och att ambassaden således inte kunde åberopa immunitet. Landsrettens dom fastställdes senare av Højesteret.

I ett rättsfall som avsåg en tvist om en egendom tillhörande den italienska staten (ambassadörens residens) ansågs inte heller statsimmunitet kunna åberopas.⁸ Omständigheterna i det fallet var mycket speciella och de återges därför inte här.

4.4 Finland

Finland saknar särskild lagstiftning på området. Antalet rättsfall där frågan om statsimmunitet har varit aktuell är få. De flesta avser arbetsrättsliga tvister mellan en främmande beskickning och lokalanställd personal. Rättspraxis har inte varit helt konsekvent. Med ett undantag för ett avgörande i första instans har finska domstolar ansett att de med hänsyn till immuniteten inte kan utöva jurisdiktion i arbetsrättsliga tvister som rör utländska beskickningar. Denna tolkning har också bekräftats i ett avgörande från Finlands högsta domstol år 1993.⁹ Rättsfallet avsåg en arbetstvist mellan Turkiets ambassad i Helsingfors och en lokalanställd som hade arbetat som sekreterare och translator. Domstolen fann att en främmande beskickning kunde åberopa immunitet mot en mottagande stats domstolar i arbetsrättsliga tvister som hade nära samband med beskickningens officiella tjänsteutövning. Högsta domstolen stödde sig dels på den europeiska konventionen om statsimmunitet, som ansågs vara en relevant rättskälla, även om Finland inte tillträtt den konventionen, dels på sedvanerätten.

4.5 Tyskland

I Tyskland finns en omfattande domstolspraxis när det gäller statsimmunitet. Tyskland tillämpade under slutet av 1800-talet en restriktiv syn på statsimmunitet, medan under 1900-talets början

⁸ Ugeskrift for Retsvaesen, 1994 B, s. 213.

⁹ KKO 1993:120.

en doktrin om obegränsad immunitet kom att dominera. Den restriktiva synen återkom i rättspraxis i och med att Tyskland ratificerade 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll från år 1934.

Under tiden efter andra världskriget kom den restriktiva synen att bekräftas. Det finns ett berömt rättsfall från år 1963 som avgjordes av den tyska författningsdomstolen och som anses epokgörande.¹⁰ Saken gällde en talan från en privatperson mot Irans ambassad i Bonn i fråga om betalning för reparation av ambassadens värmeanläggning. Innan författningsdomstolen fällde sitt avgörande företog den en omfattande analys av statspraxis i en rad länder. Analysen resulterade i ett konstaterande att absolut statsimmunitet inte längre kunde anses vara en folkrättslig sedvaneregeln. Staterna är inte undantagna från domsrätt när det rör sig om handlingar *jure gestionis*. Däremot är de berättigade till immunitet för statliga höghetshandlingar (*jure imperii*). Avgörande för om en handling är att betrakta som *jure gestionis* eller *jure imperii* måste vara handlingens natur, inte syftet med handlingen.

Domstolen konstaterade att ingående av ett avtal om reparation av en värmeanläggning måste betraktas som en handling *de jure gestionis* och fastslog att den iranska ambassaden inte hade rätt till immunitet i målet.

Ett annat känt rättsfall är från år 1977¹¹ och avser frågan om ett främmande lands ambassads bankkonto får tas i anspråk för verkställighet av en dom rörande skyldighet att betala en hyres-skuld. Den främmande ambassaden åberopade statsimmunitet och saken avgjordes av den tyska författningsdomstolen som ansåg att ambassaden hade rätt att göra en immunitetsinvändning.

Domstolen konstaterade att det inte fanns någon generellt accepterad statspraxis som skulle tyda på att det förelåg en allmän folkrättslig regel enligt vilken en stat som har jurisdiktion skulle vara helt förhindrad att vidta exekutiva åtgärder mot en främmande stat.

Domstolen ansåg att det föreligger en allmän folkrättslig regel som innebär, att när en stat som har jurisdiktion på grund av en verkställbar dom riktad mot en främmande stat och som är avkunnad till följd av ett icke höghetsrättsligt handlande (*acta jure*

¹⁰ *X v. Empire of Iran*, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts, Vol 16, p. 27 et seq.

¹¹ *X v. Republic of the Philippines*, Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts, Vol 346, p. 342 et seq.

gestionis) av den främmande staten, kan staten som har jurisdiktion inte vidta verkställighetsåtgärder riktad mot den främmande statens egendom på dess territorium, om inte den främmande staten har lämnat sitt medgivande avseende egendom som används i höghetsrättsliga syften av den främmande staten vid tiden för påbörjandet av verkställighetsåtgärder.

Tillgodohavanden på ett vanligt bankkonto som används av en främmande stats ambassad för att täcka ambassadens utgifter får inte bli föremål för verkställighet. Det skulle innebära en folkrättsstridig inblandning i den sändande statens inre angelägenheter, om den mottagande statens exekutionsväsende skulle ha rätt att begära ut uppgifter om ett sådant konto.

Ett rättsfall i den federala arbetsdomstolen från år 1996¹² avser en tvist om en uppsägning av en anställd vid ett argentinskt generalkonsulat i Tyskland. I detta fall beviljade domstolen Argentina immunitet trots att anställningskontrakt i tysk rätt betraktas som privaträttsliga, även om de ingåtts av en främmande stat. Argentina ansågs ha rätt att åberopa immunitet, eftersom den person det rörde sig om utfärdade pass och viseringar. Sådan verksamhet är höghetsrättsliga handlingar. Om en anställd utövar sådana funktioner, skulle det innebära en inblandning i en stats konsulära verksamhet och strida mot principen *ne impediatur legatio*, om tyska domstolar tog upp frågan om en sådan persons anställning till behandling.

4.6 Österrike

Liksom i Tyskland har rättspraxis i Österrike inte alltid följt en rak kurs. Vissa perioder har en obegränsad immunitet tillerkänts främmande stater och vissa perioder har rättspraxis dominerats av en restriktiv syn på immuniteten. En vändpunkt kom år 1950 i ett rättsfall som har betraktats som epokgörande.¹³

Högsta domstolen i Österrike företog en omfattande analys av folkrätten innan den träffade sitt avgörande. Avgörandet innebar att immunitet inte beviljades, eftersom analysen hade visat att det inte längre var allmänt accepterat att främmande staters verksamhet *jure gestionis* var undantagna från nationell jurisdiktion.

¹² Entscheidungen des Bundesarbeitsgerichts, Vol. 83, p. 262 et seq.

¹³ *Dralle v. Republic of Czechoslovakia*, Österreichische Juristen Zeitung, Vol 5 (1950).

Att *acta jure gestionis* var underkastade nationell jurisdiktion hade sin grund i utvecklingen av staternas kommersiella aktiviteter. Den klassiska doktrinen om immunitet uppstod under en period när all kommersiell verksamhet som bedrevs av stater på andra länders territorium hade samband med deras politiska verksamhet. Vid tidpunkten för domen var situationen en helt annan. Staterna engagerade sig i kommersiell verksamhet och konkurrerade med sina egna medborgare och utlänningar. Följaktligen hade immunitetsdoktrinen förlorat sin mening och kunde, enligt domstolen inte längre betraktas som en folkrättslig regel.

De principer som fastslogs år 1950 har utvecklats i senare rättsfall av den österrikiska högsta domstolen. I ett känt rättsfall från år 1961¹⁴ som handlade om en bilolycka konstaterade domstolen att distinktionen mellan en stats utövande av suveräna rättigheter och statens ingående av privaträttsliga förhållanden inte var alltför svår att göra. Lösningen ligger i att inte ta handlingens yttersta syfte som kriterium utan dess inneboende natur. För att en handling ska vara av en sådan natur att den åtnjuter fullständig immunitet, måste handlingen vara sådan att den inte kan utföras av en privatperson.

4.7 Belgien

Belgien hör tillsammans med Italien och Egypten till de stater som redan tidigt i sin rättspraxis började tillämpa en restriktiv syn på statsimmunitet. Det finns välkända rättsfall från slutet av 1800-talet. I ett av fallen som rörde handel med guano från Peru och som är från år 1879¹⁵ konstaterade en belgisk domstol att om en regering säljer guano och antingen själv eller genom mellanhänder ingår kontrakt som måste uppfattas som affärskontrakt, kan principen om statsimmunitet inte anses vara tillämplig.

Distinktionen mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* har tillämpats av belgiska domstolar sedan år 1907 och har bekräftats i en rad rättsfall därefter.

¹⁴ *Y. v Embassy of the United States*, Oberster Gerichtshof 2Ob243/60 – jämför <http://www.ris.bka.gv.at>

¹⁵ *Peruvian Guano Company v Dreyfus et consortes et le Gouvernement du Pérou*.

4.8 Nederländerna

Rättspraxis i Nederländerna har inte följt samma banor som i Belgien. I ett rättsfall från år 1923¹⁶ gjordes visserligen en skillnad mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*, men domstolarna var ovilliga att betrakta varje verksamhet som utfördes av främmande staters regeringar som något annat än utförande av höghetsrättsligt handlande. Först år 1947 började nederländska domstolar tillämpa också i praktiken en mer restriktiv syn på immuniteten. Immunitet kunde inte tillämpas i fall då en stat bedrev kommersiell verksamhet. Denna restriktiva syn på immuniteten bekräftades senare t.ex. i ett känt rättsfall från år 1973.¹⁷

I den proposition som låg till grund för Nederländernas ratifikation år 1984 av den europeiska konventionen om statsimmunitet framhölls att teorin om begränsad statsimmunitet är väletablerad i nederländsk rättspraxis. Man hänvisade till vad den nederländska högsta domstolen uttalat i ovannämnda rättsfall från år 1973. Domstolen fastslog då att i fall då en stat engagerar sig i privat verksamhet och därför ingår rättsliga förbindelser på samma sätt som privatpersoner, är det rimligt att motparten tillerkänns samma grad av rättsskydd som hade varit fallet om transaktionen hade skett med en privatperson. Det måste därför anses att den immunitet mot domsrätt som en främmande stat har rätt till enligt modern folkrätt inte omfattar fall som beskrivits i det föregående.

4.9 Frankrike

Frankrike saknar lagstiftning om statsimmunitet och har inte tillträtt den europeiska konventionen om statsimmunitet. I sina avgöranden har franska domstolar baserat sig på tolkning av gällande folkrätt. I tidigare rättspraxis har domstolarna varit benägna att bevilja främmande stater absolut immunitet. I ett uppmärksammat rättsfall från år 1849¹⁸, som handlade om den spanska regeringens inköp av kängor för den spanska armén, ansåg en fransk domstol att Spanien åtnjöt immunitet. Domstolen baserade sig på principen om suveräna staters självständighet i förhållande till varandra. Domsrätt är en inneboende rättighet vid

¹⁶ *F. Advokaat v. I. Schuudinck & den Belgischen Staat.*

¹⁷ *Société Européenne d'Etudes et d'Entreprises en liquidité volontaire (SEEE) v. Socialist Federal Republic of Yugoslavia.*

¹⁸ *Gouvernement espagnol v. Casaux.*

utövande av suveräniteten och denna domsrätt kan en främmande stat inte tillvälla sig utan att riskera att skada sina förbindelser.

Föreställningen att en stat kunde uppträda i olika funktioner, dvs. som utövare av offentlig makt respektive som juridisk person, förkastades i ett annat känt rättsfall från år 1912.¹⁹ En mera restriktiv syn på immuniteten gjorde sig gällande efter första världskriget. Den restriktiva synen har därefter varit den dominerande, även om rättspraxis inte framstår som enhetlig. År 1946²⁰ konstaterade den franska kassationsdomstolen att en stat uppträder dels som utövare av offentlig makt dels som en aktör som följer privaträttsliga regler och då befinner sig på jämställd fot med en enskild person. Följaktligen gäller immunitet för "actes de souveraineté de l'État", medan den inte är tillämplig på "actes de simple gestion ordinaire".

Kassationsdomstolen har därefter tillämpat denna distinktion i en rad rättsfall, inte bara sådana som avsett kommersiella transaktioner utan också i andra civilmål, varvid domstolen har erinrat om att immunitet baseras på verksamhetens natur och inte på egenskaperna hos den som utövar den.

När det gäller arbetsrättsliga tvister har franska domstolar beviljat immunitet för främmande stater med verksamhet i Frankrike, i fall där den anställde i fråga har haft en funktion som utövare av offentlig makt. Om det däremot har handlat om en person i underordnad ställning som inte haft sådana funktioner, har en uppsägning ansetts som "une acte de gestion privée" som inte omfattas av immunitet.

4.10 Schweiz

I Schweiz finns en omfattande praxis rörande statsimmunitet. Schweiz ratificerade den europeiska konventionen om statsimmunitet år 1982. Någon särskild lag som reglerar frågan om statsimmunitet finns inte. Ända sedan år 1918 tillämpar schweiziska domstolar en restriktiv syn på immuniteten. Då fastslog den schweiziska högsta domstolen (Bundesgericht) i ett berömt rättsfall (*Dreyfus*) att främmande stater inte åtnjuter absolut immunitet mot schweiziska domstolars domsrätt. Den schweiziska domstolen åberopade i sammanhanget bl.a. rätts-

¹⁹ *Gemen-Humbert v. Etat russe.*

²⁰ *Procureur général près la Cour de cassation v. Vestwig et autres.*

utvecklingen i Italien och Belgien när det gällde skillnaden i synen på handlingar *jure imperii* och *jure gestionis*. Endast om det är frågan om *acta jure imperii* kan en främmande stat göra anspråk på immunitet. I det senare fallet (*jure gestionis*) kan den däremot hamna inför schweizisk domstol och under vissa villkor också bli föremål för tvångsåtgärder. Den schweiziska högsta domstolen har i senare avgöranden utvecklat en teori om att tvisten måste ha en anknytning till Schweiz (Binnenbeziehung) för att exekutiva åtgärder ska kunna komma i fråga. Härmed avses att ett privaträttsligt förhållande som en främmande stat är part i måste, för att det ska kunna bli fråga om ett domstolsförfarande i Schweiz, ha anknytning till schweiziskt territorium t.ex. genom att förhållandet uppstått i Schweiz eller att en gäldenär företagit handlingar som tyder på att betalning ska fullgöras i Schweiz.

När det gäller att avgöra huruvida en handling är att betrakta som *de jure imperii* eller *de jure gestionis*, ska domstolarna enligt schweizisk praxis se till handlingens natur och inte till dess syfte. En viktig omständighet i sammanhanget är var en rättshandling ska utföras. Om en främmande stat utanför sina egna gränser ingår förbindelser med privata subjekt, utan att därvid de diplomatiska förbindelserna mellan staterna berörs, är det ett indicium på att det rör sig om *jure gestionis*.²¹

Den federala högsta domstolen har gång på gång understrukt i sina avgöranden att statsimmuniteten är begränsad till fall som rör handlingar *de jure imperii* och har inte dragit sig för att neka immunitet i frågor som rör anställda vid främmande länders representationer liksom i frågor om hyresavtal som ingåtts för främmande staters räkning.

4.11 Italien

Italien anses vara det första land som införde en restriktiv syn på statsimmunitet. Redan år 1882 förklarade en italiensk domstol att immunitet inte gällde i "atti di gestione".²² Den restriktiva synen på immuniteten har därefter befasts i en rad rättsfall. Det finns bl.a. flera exempel på att immunitet mot italienska domstolars domsrätt

²¹ En redogörelse för schweizisk praxis finns i en proposition från den 27 maj 1981 rörande ratifikation av den europeiska konventionen om statsimmunitet *Botschaft betreffend das Europäische Übereinkommen über Staatenimmunität und das Zusatzprotokoll zu diesem Übereinkommen*.

²² *Morellet v. Governo Danese*.

inte har ansetts föreligga i tvister rörande egendom som hyrts av främmande ambassader.

4.12 Storbritannien

Storbritannien förefaller vara det enda västeuropeiska land som har en regelrätt lagstiftning om statsimmunitet.²³ Den brittiska lagen, ”The State Immunity Act” infördes år 1978 i samband med att Storbritannien ratificerade den europeiska konventionen om statsimmunitet. Utgångspunkten i lagen är, liksom i den europeiska konventionen (och FN-konventionen), att staterna åtnjuter immunitet inför andra staters domstolar. I lagen anges därefter ett antal undantag från denna huvudregel. Grunden för de flesta av dessa undantag är ett erkännande av att en stats handlingar inte bara kan vara av en höghetsrättslig eller offentlig natur utan även av kommersiellt och privaträttsligt slag och att det inte är rimligt – eller nödvändigt enligt folkrätten – att bevilja immunitet för den senare typen av handlingar.

I lagen finns ingen helt klar distinktion mellan höghetsrättsligt handlande å ena sidan och privaträttsligt å den andra. I stället innehåller lagen en uppräkningslista som identifierar specifika undantag från immuniteten. Ett undantag är rättsliga förfaranden avseende affärstransaktioner och en stats åtaganden i kontrakt som ska genomföras i Storbritannien.

Med affärstransaktion avses i lagen ett avtal (*contract*) avseende leverans av varor och tjänster, ett finansiellt lån och varje annan transaktion som en stat ingår (*enters into*) utom när det rör sig om utövande av höghetsrättsligt handlande (*authority*).

I lagen finns ingen hänvisning till syftet med transaktionen som ett relevant kriterium för att fastställa handlingens privata eller höghetsrättsliga natur. I praxis har i tveksamma fall brittiska domstolar gjort en bred analys av i vilket sammanhang transaktionen hör hemma.

Det finns en relativt omfattande rättspraxis i frågan om statsimmunitet. Fram till 1970-talet var brittiska domstolar benägna att bevilja främmande stater immunitet även i fall som avsåg rena affärstransaktioner. Den verkliga vändpunkten i riktning mot en restriktiv syn på immuniteten kom i det berömda rättsfallet ”I

²³ Lagar om statsimmunitet finns däremot i ett antal andra *common law*-länder, t.ex. USA och Canada.

Congreso del Partido” som avgjordes av House of Lords år 1981.²⁴ Fallet avsåg ett av staten Cuba ägt handelsfartyg. I ett uttalande från House of Lords (som ju fungerar som högsta rättsinstans) heter det i detta rättsfall att den slutsats som kan dras är, att när en domstol har att avgöra enligt den restriktiva teorin huruvida statsimmunitet ska beviljas eller inte, måste den beakta hela det sammanhang i vilket ett krav har rests emot en stat för att kunna avgöra om handlingarna som kravet grundar sig på (...) måste anses rimligen ligga inom ramen för verksamhet som är kommersiell eller annars av privaträttslig karaktär och som staten har valt att inlåta sig på eller om handlingarna i fråga bör betraktas som liggande utanför detta område och inom en sfär som avser maktutövning eller höghetsrättsligt handlande.²⁵

Den brittiska lagen går längre än FN-konventionen när det gäller statsimmunitet som avser mål rörande anställda vid ambassader. FN-konventionen undantar diplomater, konsulära tjänstemän och sådana som har diplomatisk immunitet från undantaget från statsimmunitet. I den brittiska lagen är undantaget bredare och avser ”medlemmar av en diplomatisk representation”. Detta innebär att inte bara diplomatiska tjänstemän omfattas utan också administrativ och teknisk personal och privattjänare, som inte alla åtnjuter diplomatisk immunitet.²⁶

Brittiska domstolar har haft anledning att ta ställning till frågan huruvida immunitet ska beviljas stater som begått grova brott mot mänskliga rättigheter, t.ex. utövat tortyr. I det kända fallet *Al-Adsani v. Government of Kuwait* från år 1996 konstaterade en brittisk överinstans (the High Court) att folkrätten inte innehöll något allmänt undantag mot statsimmunitet (*acta jure imperii*) i fråga om handlingar som tortyr och andra brott mot folkrätten. *Al-Adsani*, en pilot som utsatts för tortyr i Kuwait, kunde därför inte väcka skadeståndstalan mot Kuwait vid brittisk domstol.²⁷

Detta mål gick vidare till Europadomstolen i Strasbourg, som hade att ta ställning till huruvida det brittiska rättsväsendet hade handlat i strid med artikel 6 i Europakonventionen (rätten till en rättvis rättegång). Europadomstolen fann i sin dom (*Al-Adsani v.*

²⁴ The All England Law Reports, 1981, vol. 2.

²⁵ Intressanta resonemang kring skillnaden mellan höghetsrättsligt handlande och privaträttsligt handlande finns i ett annat rättsfall från House of Lords, *Kuwait Airways Corporation v. Iraqi Airways Company* från år 1995.

²⁶ Exempel på sådana avgöranden är *Ahmed v. Government of the Kingdom of Saudi Arabia* (1995) och *Sengupta v. Republic of India* (1982).

²⁷ Jämför även rättsfallet *Jones v. Kingdom of Saudi Arabia and others* (House of Lords, 2006).

the United Kingdom) år 2001 att det inte förelåg något brott mot Europakonventionen. Statsimmuniteten innebar i detta fall inte någon otillbörlig begränsning av sökandens rätt till en rättegång.²⁸

4.13 Förenta staterna

I Förenta staterna har rättsutvecklingen när det gäller synen på statsimmunitet i hög grad influerats av State Department på grund av att domstolarna regelmässigt begärt yttranden därifrån i enskilda fall. State Department förordade länge i allmänhet att immunitet skulle beviljas inte bara i fall som avsåg höghetsrättsligt handlande utan även i fall som handlade om *acta jure gestionis*. En vändpunkt kom år 1952 i och med ett känt yttrande från State Department, det s.k. Tate Letter. I yttrandet som är författat av rättschefen Jack B. Tate ansluter sig State Department mycket tydligt till en restriktiv syn på statsimmunitet.

En växande opinion i Förenta staterna ställde sig emellertid kritisk till att den verkställande makten (bl. a. State Department) skulle ha ett avgörande inflytande över en fråga som i andra länder sköttes av domstolar. Kritiken ledde till att en särskild lag "the Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)" antogs år 1976. Lagen präglas av den restriktiva synen på statsimmunitet.

Det kan i detta sammanhang nämnas att det inte är möjligt att med åberopande av FSIA väcka skadeståndstalan vid amerikanska domstolar gentemot främmande stater avseende brott mot mänskliga rättigheter som begåtts utanför USA. Den typen av mål har däremot tagits upp av amerikanska domstolar med stöd av "the Alien Torts Claims Act (ATCA)" från år 1789. Enligt denna – tidigare som obsolet betraktade – lag har domstolarna jurisdiktion i civilmål som avser handlingar som kan leda till skadeståndskrav (tort) som begåtts av utlänningar "in violation of the law of nations or a treaty of the United States".

Med stöd av 1789 års lag utdömde en amerikansk domstol skadestånd i ett mål år 1989 där såväl offret som förövaren var utlänningar och de skadevållande handlingarna (tortyr) hade utförts utanför USA.²⁹ Det bör dock tilläggas att 1789 års lag inte

²⁸ Se vidare ang. *Al-Adsani*-målet ovan under avsnitt 2.5. Frågan om förhållandet mellan artikel 6 i Europakonventionen och statsimmuniteten var aktuell också i fallet *Holland v. Lampen-Wolfe* som avgjordes av House of Lords år 2000.

²⁹ *Filartiga v. Pena Irala*.

avser statsimmunitet i egentlig bemärkelse, eftersom talan väcktes, inte mot staten ifråga (Paraguay) utan mot en person i offentlig ställning som varit ansvarig för tortyren. Här kan också nämnas "The Torture Victim Protection Act" (TVPA) från år 1991. Till skillnad från 1789 års lag (ATCA) som enbart ger utlänningar rätt att väcka talan tillhandahåller TVPA ett remedium även för amerikanska medborgare som blivit utsatta för tortyr.

ATCA och TVPA påverkar i egentlig mening inte den immunitet som stater har enligt 1976 års lag. Immuniteten påverkas däremot av "the Anti-Terrorism and Effective Death Penalty Act" från år 1996. Denna lag är ett tillägg till 1976 års lag och innebär att talan kan väckas mot stater som av Förenta staternas regering i en förordning identifierats som sponsorer av terrorism.

1976 års lag har gett upphov till flera rättsfall. Den har dock kritiserats för att vara komplicerad, oklar och dessutom inte stå i överensstämmelse med gällande folkrätt i och med att den har extraterritoriella verkningar. Den anses också visa hur svårt det är att genomföra entydig lagstiftning om restriktiv immunitet på det nationella planet.³⁰

³⁰ Hazel Fox, *The Law of State Immunity*, 2004, s. 216.

5 Statsimmunitet i svensk rätt

5.1 Lagstiftning

I Sverige saknas allmän lagstiftning beträffande immunitet för främmande stater och deras egendom. På några områden finns dock lagstiftning angående statsimmunitet i vissa avseenden.

5.1.1 Statsfartyg

Lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. grundas på en internationell konvention, 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter, med ett tilläggsprotokoll undertecknat år 1934, där den närmare innebörden av vissa av konventionens artiklar anges.

I lagens förarbeten¹ angavs att en stat enligt folkrätten i allmänhet inte var skyldig att ingå i svaromål inför domstol i annan stat och att exekution i främmande stats egendom inte var tillåten. Hänvisning gjordes till den folkrättsliga doktrinen där olika meningar vid den tiden framträtt beträffande frågan huruvida en stats rätt till immunitet gällde utan inskränkning eller kunde åberopas endast när det var fråga om statlig verksamhet i strängt offentligrättslig mening. Även i de olika ländernas domstolspraxis hade vid den tiden olika meningar kommit till uttryck i frågan. I propositionen angavs att utvecklingen verkade ha gått därhän att det kunde anses bäst svara mot den (dåvarande) moderna folkrättsliga doktrinens ståndpunkt att statens rätt till immunitet inte erkändes i obegränsad omfattning. Hänvisning gjordes till att det redan år 1891 av Institut de Droit International hade antagits ett konventionsförslag enligt vilket statens rätt till immunitet i

¹ Prop. 1938 nr 15, s. 14 f.

detta avseende skulle vara inskränkt till åtgärder som innefattade *actes de souveraineté*.

Det angavs i propositionen att den tendens till utvidgning av staternas affärsdrivande verksamhet som alltmer gjorde sig gällande förmodligen hade medverkat till utvecklingen och att denna statliga verksamhet hade ökat betänkligheterna mot en rätt till immunitet för främmande stat i fråga om privaträttsliga förhållanden.

Frågan om statsimmunitetens omfattning hade enligt propositionen blivit särskilt aktuell i fråga om statliga handelsfartyg under åren efter första världskriget, då bl.a. den statliga rederirörelse som i avsevärd omfattning bedrevs av Förenta Staterna genom *Shipping Board* ofta föranledde tvister i andra länder angående fraktavtal, bärgarlön, sammanstötning m.m. *Shipping Board* framställde ofta immunitetsinvändning inför utländsk domstol och sådan invändning godkändes i vissa länder. Även andra länder åberopade immunitet vid tvister i utlandet angående statsägda fartyg. Detta medförde särskilda olägenheter eftersom det inom vissa rättsordningar inte var möjligt för domstol att pröva en talan mot den egna staten, oavsett om grunden för sådan talan var ett privaträttsligt anspråk.

För att uppnå en enhetlig reglering av frågan om statsfartygs rättsliga ställning utarbetades vid en konferens i Bryssel år 1926, med deltagande av ett stort antal länder, bl.a. Sverige, en konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter.

Enligt konventionens artikel 1 ska en stat, i fråga om fordringar som grundar sig på användning av fartyg som staten äger eller använder eller på befordran av staten tillhörig fartygslast, i princip vara underkastad samma regler om ansvarighet och samma förpliktelser som gäller för enskilda fartyg, fartygslaster och rederier. I artikel 2 stadgas att för denna ansvarighet och dessa förpliktelser ska reglerna om domstolarnas behörighet samt om rättegång och utskökningsförfarande vara desamma som för enskilda handelsfartyg och fartygslaster samt deras ägare. Staten kan således enligt konventionen inte åberopa immunitet inför en annan stats domstolar vid talan på grund av sådan fordran eller om exekutiva åtgärder vidtas beträffande fartyg eller last.

Dessa regler gäller dock enligt konventionen (artikel 3) inte för bl.a. krigsfartyg eller andra fartyg som staten äger eller använder och som vid tiden för fordringens tillkomst brukades uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Sådana fartyg får inte

göras till föremål för utmätning, kvarstad eller annat kvarhållande på grund av en myndighets beslut och inte heller för rättsliga åtgärder "in rem". Detsamma gäller för last som tillhör en stat och fraktas på sådant fartyg. Talan får dock väckas vid behörig domstol i den stat som äger eller använder fartyget i fråga om fordringar som härleder sig från sammanstötning eller andra olyckshändelser vid navigeringen, assistans och bärgning, skyldighet att bidra till "gäldande av gemensamt haveri", reparation, leverans av förnödenheter eller andra avtal som gäller fartyget.

Även i fråga om laster som tillhör en stat och som fraktas med enskilda handelsfartyg för statsändamål och inte för affärsdrift, gäller att de i en annan stat inte ska kunna göras till föremål för exekutiva åtgärder eller för rättslig åtgärd "in rem", dvs. immunitet råder för sådana laster. Undantag från immunitet görs dock beträffande sådana laster i fråga om fordringar som härrör från sammanstötning eller annan olyckshändelse vid navigeringen, från assistans och bärgning eller skyldighet att bidra till "gäldande av gemensamt haveri", eller som grundar sig på avtal rörande sådana laster.

I artikel 6 i konventionen anges att bestämmelserna i konventionen ska tillämpas i "envar fördragsslutande stat, dock med rätt att icke låta dem gälla till förmån för icke fördragsslutande stater och deras undersåtar eller att göra tillämpningen beroende av ömsesidighet".

I tilläggsprotokollet från år 1934, som är avsett att utgöra en integrerande del av konventionen, preciseras vissa bestämmelser i konventionen. Där anges bl.a. att även fartyg som av en stat är befraktade för viss tid eller för viss resa, under förutsättning att de brukas uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift, och laster beförade på sådana fartyg inte får göras till föremål för exekutiva åtgärder. Beträffande rätten till immunitet mot exekutiva åtgärder, anges i protokollet att äganderätt som förvärvats eller en stats användande vid den tidpunkt då exekutiva åtgärder blir aktuella ska likställas med äganderätt eller användande vid tiden för en fordrans tillkomst.

Konventionen och dess tilläggsprotokoll godkändes av riksdagen år 1938. Då antogs även lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m.

I 1 § i den antagna lagen anges att den omständigheten att fartyg ägs eller används av en främmande stat eller att fartygslast tillhör sådan stat inte hindrar talan vid svensk domstol angående fordran,

som grundar sig på fartygets begagnande eller lastens befordran. Inte heller föreligger hinder mot att med avseende på fartyget eller lasten i Sverige företa utmätning, kvarstad eller annan handräckning på grund av sådan fordran, utom i de fall som anges i lagen.

Det ansågs inte nödvändigt att i lagen, som i konventionen, uttryckligen stadga att i fråga om de slag av fartyg och fartygslaster, beträffande vilka talan kan föras vid svensk domstol, samma regler om ansvarighet och samma förpliktelser ska gälla som för enskilda fartyg, fartygslaster och rederiföretag. Det konstaterades också i propositionen att svensk domstol är behörig att pröva talan mot svenska staten, varför konventionens bestämmelser i det avseendet inte behövde upptas i lagen. Även om det var sannolikt att svensk domstol, i vart fall i den utsträckning konventionen förutsatte, vid den tiden ansåg sig kunna pröva även talan mot främmande stat och att exekutiva åtgärder kunde utverkas beträffande främmande statsfartyg, ansåg departementschefen att detta ändå borde direkt uttalas i lagtexten.

I propositionen anfördes också att lagen till väsentlig del borde göras tillämplig även i förhållande till icke fördragsslutande stater och att endast de bestämmelser i konventionen som innefattade skyldighet att medge längre gående förmåner än dem till vilka folkrätten förpliktade borde ges tillämplighet enbart mot konventionsstater. Det noterades i propositionen att konventionens artikel 6 principiellt syntes utgå från att konventionen skulle tillämpas även i förhållande till icke fördragsslutande stater.

I 2 och 3 §§ anges i vilka fall en främmande stat åtnjuter immunitet trots att det är fråga om sådan fordran som avses i 1 §. Enligt 2 § får således inte talan mot främmande stat upptas av domstol i Sverige, trots att det är fråga om fordran som avses i 1 §, om det rör sig om krigsfartyg eller annat fartyg som den främmande staten äger eller nyttjar och vid tiden för fordringens tillkomst brukade uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift eller den främmande staten tillhörig last, som fraktas med sådant fartyg. Samma gäller för den främmande staten tillhörig last, som för statsändamål och inte för affärsdrift fraktas med handelsfartyg, om inte fordringen avser bärgarlön eller bidrag till "gäldande av gemensamt haveri" eller grundar sig på avtal som slutits rörande lasten. Konventionens undantag från immunitet i fråga om talan om ersättning för sammanstötning eller annan sjöolycka upptogs inte i lagtexten, eftersom sådan talan enligt svensk rätt inte kunde föras mot lastägaren.

I 3 § anges att även om fråga är om sådan fordran som anges i 1 § får inte utmätning, kvarstad, eller annan handräckning företas i Sverige avseende krigsfartyg eller annat fartyg som den främmande staten äger eller nyttjar eller i dess helhet befraktat för viss resa eller för tid och som brukas uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Detta gäller även för främmande stat tillhörig last som fraktas med sådant fartyg eller med handelsfartyg för statsändamål och inte för affärsdrift.

I lagens 4 och 5 §§ upptas de av konventionens bestämmelser som man ansåg borde kunna göras gällande enbart i förhållande till konventionsstater. Det anges således i 4 § att efter överenskommelse med främmande stat, efter framställning av den främmande staten i krigstid, kan förordnas att inte heller i andra fall än som anges i 3 § utmätning, kvarstad eller annan handräckning ska kunna företas i Sverige avseende fartyg som den främmande staten äger eller nyttjar, samt fartygslast tillhörig denna stat. I 5 § anges att om det vid begäran om verkställighet finns anledning till tvekan huruvida fartyget uteslutande brukas eller lasten fraktas för statsändamål och inte för affärsdrift, kan förordnas att "vitsord" ska tillerkännas intyg av den främmande statens diplomatiska representant i Sverige.

5.1.2 Luftfartyg

Ytterligare en lag som innehåller immunitetsbestämmelser är lagen (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg. Även den lagen har sin grund i en internationell konvention, 1933 års Romkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om kvarstad å luftfartyg.

Avsikten med konventionen var att i viss utsträckning förhindra att exekutiva åtgärder vidtas avseende luftfartyg. Konventionen omfattar enbart "saisie conservatoire", som i den svenska översättningen formulerades "kvarstad", medan "saisie exécutoire" (utmätning) faller utanför konventionen.² Med kvarstad förstås i konventionen varje åtgärd, varigenom ett luftfartyg till förmån för en borgenär, ägare eller den som på annat sätt har sakrätt i fartyget, genom en domstols eller förvaltningsmyndighets beslut i privaträttsligt intresse kvarhålls, utan att den som söker kvarstad kan åberopa verkställbar dom, given i vanlig rättegångsväg, eller mot-

² Se prop. 1938 nr 16, s. 12.

svarande grund för verkställighet (artikel 2). I svensk rätt är sådan åtgärd kvarstad.

I konventionen anges olika slag av luftfartyg som inte får beläggas med kvarstad (artikel 3). Dessa kategorier är (a) luftfartyg som används uteslutande för statsändamål, därunder inbegripet postbefordran men icke affärsdrift; (b) luftfartyg som används i regelbunden fart för allmän trafik, jämte nödvändiga reservfartyg; (c) luftfartyg, som annars är avsedda för befordran av personer eller gods mot vederlag, då luftfartyget är färdigt att avgå för sådan befordran, dock inte om kvarstaden avser gäld som gjorts för att genomföra resan eller har uppkommit under resan.

Att luftfartyg som tillhör staten och används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift, bör fritas från kvarstad ansågs under förarbetena till konventionen vara klart redan på grund av allmänt gällande rättsgrundsatser. I det allmänna intresse och särskilt med hänsyn till vikten av en ostörd postbefordran uteslöts dock även privata luftfartyg som används uteslutande för statsändamål.³ Förbudet mot kvarstad gäller inte kvarstad på ansökan av en ägare som avhänts luftfartyget genom en rättsstridig handling.

Konventionen utesluter inte tillämpning av internationella konventioner som i förhållandet mellan de fördragsslutande staterna stadgar vidsträckt frihet från kvarstad (artikel 8). Konventionen tillämpas på varje fördragsslutande parts territorium på luftfartyg registrerat inom en annan fördragsslutande parts territorium (artikel 9).

Enligt 1 § (a) i 1939 års svenska lag med anledning av konventionen, får kvarstad inte läggas på luftfartyg som ägs eller uteslutande nyttjas av svenska staten eller som av främmande stat används uteslutande för statsändamål, därunder inbegripet postbefordran, och inte för affärsdrift.

Enligt 4 § tillämpas lagen på utländskt luftfartyg endast om regeringen, efter avtal med främmande stat, förordnat om detta. Med stöd av 4 § nämnda lag har förordnats att lagen, när det gäller utländska luftfartyg, ska tillämpas på luftfartyg hemmahörande i en främmande stat som är ansluten till 1933 års Romkonvention.⁴

³ A. prop. s. 13.

⁴ KK 1939:84.

5.2 Domstolsavgöranden

Frågan om statsimmunitet har endast i mindre omfattning behandlats av svenska domstolar. I avsaknad av allmän lagstiftning på området har svenska domstolar betraktat och tillämpat statsimmuniteten som en sedvanerättslig princip.⁵

5.2.1 Högsta domstolen

NJA 1934 s. 206

I rättsfallet NJA 1934 s. 206 hade ett antal privatpersoner ansökt om stämning vid Stockholms rådhusrätt mot Socialistiska sovjetrepublikernas union med yrkande om skadestånd på grund av unionens konfiskationsåtgärder.

Rådhusrätten fann att unionen inte kunde åläggas att svara vid domstol i Sverige och att ansökningen därför inte kunde bifallas, eftersom unionen i sin egenskap av erkänd självständig stat åtnjöt exterritorialitet och därför enligt gällande folkrättsliga regler inte kunde tvingas in såsom svarande i en process vid svensk domstol.

Svea hovrätt fastställde rådhusrättens beslut och Högsta domstolen fann inte skäl att göra ändring i hovrättens utslag.

NJA 1942 s. 65

Högsta domstolen fick år 1942 anledning att ta ställning till frågan om statsimmunitet i fråga om tio norska handelsfartyg, som i samband med den tyska ockupationen av Norge tagit sin tillflykt till Göteborg. Den norska regeringen hade i maj 1940 proklamerat att norska fartyg som befann sig utanför det ockuperade området skulle anses som rekvirerade av regeringen, som därmed övertog nyttjanderätten till fartygen. Beträffande ett av fartygen, ångfartyget Charente, yrkade det norska rederiet att fartygets befälhavare skulle avhysas och att fartyget skulle beläggas med kvarstad, eftersom rederiet fått kännedom om att befälhavaren hade för avsikt att på order av den brittiska regeringen föra fartyget till utländsk hamn. Den norska regeringen hade i juli 1941 uthyrt fartyget i fråga till den brittiska regeringen, som tagit fartyget i

⁵ Ove Bring och Said Mahmoudi, *Sverige och folkrätten*, 3 uppl., 2007, s. 82.

besittning och tillsatt befälhavare på fartyget. Den norska respektive brittiska regeringen åberopade immunitet mot rederiets ansökan. Från Storbritanniens sida anfördes beträffande fartygets användning att det skulle användas uteslutande i statens offentliga tjänst (public service) för transport av last som inte bestod av handelsvaror (non-commercial cargo) samt att denna last före inlastningen inköpts för brittiska regeringens räkning och skulle stå till dess fulla disposition. Det anfördes vidare att de varor som skulle transporteras med fartyget uteslutande var sådana som krävdes för Storbritanniens krigsansträngning och att transporten således inte i något avseende innebar affärsdrift, vare sig statlig eller enskild (whether governmental or private).

Sedan Göta hovrätt, med ändring av överexekutors beslut, beviljat kvarstad, överklagades beslutet till Högsta domstolen av bl.a. den brittiska regeringen. Vid prövning av frågan om svensk exekutiv myndighet var obehörig att uppta kvarstadsansökningen till prövning på grund av den brittiska regeringens immunitet, konstaterade Högsta domstolen inledningsvis att den brittiska regeringen var i faktisk besittning av fartyget och att kvarstadsansökningen därför i verkligheten var riktad mot den brittiska regeringen även om den formellt riktade sig mot fartygets befälhavare. Högsta domstolen konstaterade därefter att svensk skriven lag inte innehöll några bestämmelser om främmande makts immunitet, förutom lagen den 17 juni 1938 med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. Den lagen gällde dock rättegång och exekution endast i fråga om vissa fordringar och var därför inte tillämplig i det aktuella målet, där den sökta kvarstaden inte avsåg säkerställande av fordran. De slutsatser som kunde dras från lagbestämmelser föranledda av vissa trafikkonventioner ansåg Högsta domstolen också vara utan betydelse i målet. Högsta domstolen anförde därefter:

Såsom en allmän grundsats, med mer eller mindre vittgående undantag, är emellertid främmande makts immunitetsrätt att anse såsom erkänd i svensk rätt. I rättspraxis har visserligen immunitetsspörsmålet, såvitt känt, endast i ett fall, nämligen det i N. J. A. I 1934 s. 206 refererade, varit föremål för prövning i högsta instans; och ehuru immunitetsrätt i detta fall förklarades föreligga, voro dock omständigheterna sådana att några bestämda slutsatser i fråga om principståndpunkterna icke kunna därav härledas. Av förarbetena till nyssnämnda lag d. 17 juni 1938 framgår däremot, att vid dess stiftande någon tvekan ej rådde om giltigheten av principen såsom sådan, och denna ståndpunkt uttrycker utan allt tvivel den av ålder rådande svenska rättsåskådningen. Den

svenska regeringen har ock år 1929 i anledning av en mot ett bland svenska statens affärsdrivande verk i främmande land väckt rättegång för Sveriges del gjort anspråk på immunitet. Ytterligare är av synnerlig betydelse att principen – och detta t.o.m. utan modifikationer eller med endast föga betydande sådana – är erkänd i de flesta länder, bland dem de oss närliggande stora kulturländerna Tyskland, Frankrike och Storbritannien samt Amerikas förenta stater. Det skulle, med hänsyn till sakens stora betydelse för den internationella samfärdseln, icke utan fullt bindande skäl – och sådana saknas helt och hållet – kunna antagas, att svensk rätt i själva denna principfråga intoge en motsatt ståndpunkt.

De modifikationer i immunitetsprincipen som i senare tid med större eller mindre styrka och med större eller mindre geografisk utbredning förmått göra sig gällande hava uteslutande avsett sådana fall då den konflikt i vilken den främmande staten befunnit sig var grundad i sådana fakta som normalt hänföra sig till samfärdseln enskilda rättssubjekt emellan och då regleras av privaträttsordningen. Däremot står principens obetingade giltighet fast, om tvisten gäller ett rättsförhållande som får sin karaktär av en av den främmande staten företagen höghetshandling, exempelvis då fråga är om en vindikationsprocess där den främmande staten för sitt innehav av vindikationsföremålet kan åberopa en rent offentligrättslig grund, såvida ej denna är av beskaffenhet att icke kunna tillerkännas rättslig verkan inom domslandets territorium. I den mån immunitetsprincipen utgör hinder för en process måste den också utöva samma verkan med avseende å en till betryggande av processens resultat yrkad kvarstad.

Högsta domstolen ansåg att immunitetsprincipen med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder, vilket man ansåg framgick av de förhandlingar som lett fram till 1926 års internationella Brysselkonvention rörande statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll och den i anslutning till konventionen år 1938 utfärdade lagen. Av detta följde dock enligt Högsta domstolen inte att exekutivt ingripande i främmande makts faktiska besittning av en lös sak skulle vara under alla omständigheter uteslutet enligt svensk rätt ens i sådana fall där en rent offentligrättslig grund för innehavet kunde åberopas. Om exempelvis besittningstagandet skett med våld eller annat egenmäktigt rubbande av tidigare besittning inom svenskt territorium, borde utan tvivel den förfördelade erhålla rättshjälp av svensk exekutiv myndighet till sin rubbade besittnings återställande. Så befanns dock av Högsta domstolen inte vara fallet i det aktuella målet.

Vad gällde frågan om den verksamhet i vilken den brittiska regeringen nyttjade fartyget innebar sådan utövning av rent statliga akter att ur denna synpunkt immunitet borde erkännas föreligga,

fann Högsta domstolen att även vid en analogisk tillämpning av 1938 års lag de avgörande skälen talade till förmån för immunitet. Högsta domstolen fann dock att den rättskonflikt som föranlett kvarstadsyrkandet överhuvud taget inte var av ett sådant slag att den skulle ge upphov till begränsningar i immunitetsrätten i analogi med dem som följde av 1938 års lag. Den föreliggande rättskonflikten var enligt Högsta domstolen av helt annan art än de som behandlades i den lagen. Den hade inget som helst samband med den verksamhet vari den brittiska regeringen nyttjade fartyget, och den hade inte heller sin grund i avtal parterna emellan rörande fartyget. Rederiets rättsanspråk var enligt Högsta domstolen ett rent vindikationsanspråk beträffande ett föremål som den brittiska regeringen påstods besitta utan laga grund. Den omständigheten att det mellan den norska och den brittiska regeringen slutna avtalet i rättsförhållandet dem emellan kunde vara att bedöma enligt kontraktsregler som gäller i privat samfärdsel enskilda rättssubjekt emellan hade inget inflytande på arten av den rättsliga relationen mellan rederiet och den brittiska regeringen. Den relationen var enligt Högsta domstolen av offentligrättslig karaktär såtillvida som den brittiska regeringen åberopade upplåtelse av fartyget från den norska regeringen, vilken i kraft av en akt av statlig höghet, nämligen rekvisition, tagit fartyget i bruk för att nyttjas av denna regering själv eller genom annan.

Högsta domstolen fann att den brittiska regeringen såsom representerande suverän främmande makt åtnjöt immunitet mot kvarstadsansökningen och att ansökningen därför inte borde ha tagits upp till behandling. Samtidigt med detta mål och på samma sätt avgjordes ytterligare nio andra mål av liknande slag mellan den brittiska regeringen och olika norska rederier beträffande resterande nio norska fartyg i Göteborgs hamn.

NJA 1942 s. 342

Högsta domstolen prövade också under år 1942 ytterligare ett mål beträffande ett norskt fartyg under samma omständigheter som i NJA 1942 s. 65, detta i Trelleborgs hamn. Det norska rederiet yrkade i målet att den norske befälhavaren skulle avhysas från fartyget och förpliktas att utge skadestånd, eftersom han inte rättade sig efter rederiets föreskrifter och därigenom orsakade rederiet skada. Rederiet begärde också att kvarstad skulle beviljas

avseende fartyget för att förhindra att befälhavaren avseglade med fartyget till utländsk hamn. Den norska regeringen (och fartygets befälhavare) gjorde gällande att fartyget såsom varande norskt statsfartyg inte kunde beläggas med kvarstad. Högsta domstolen konstaterade att den norska regeringens rekvisering av fartyget och befälhavarens samtycke till att hålla fartyget till disposition för den norska regeringen innebar att fartyget var i den norska regeringens faktiska besittning. Därav följde enligt Högsta domstolen att kvarstadsansökningen, även om den var formellt riktad mot fartygets befälhavare, i själva verket vände sig mot den norska regeringen. I immunitetsfrågan uttalade Högsta domstolen följande:

Den lagstiftning på grund av vilken kungl. norska regeringen gör gällande rätt att taga fartyget i besittning och nyttja fartyget avser väl utövning av statlig överhöghetsrätt och är följaktligen av sådan offentligrättslig natur att dess tillämplighet, jämlikt de grundsatser som enligt svensk rätt gälla beträffande internationella rättsförhållanden, får anses vara såtillvida territoriellt begränsad att biträde av svensk myndighet icke kan påkallas för överförande å kungl. norska regeringen av besittning och nyttjanderätten till rekviserat fartyg. Besittningen till fartyget har emellertid inom svenskt territorium överförts till kungl. norska regeringen. Överföringen har, på sätt framgår av vad ovan angivits, skett utan våld eller annat egenmäktigt rubbande av tidigare besittning. Vid sådant förhållande äger, då den rätt till besittning och nyttjande av fartyget som göres gällande av kungl. norska regeringen är grundad å utövning av statlig överhöghetsrätt, kungl. norska regeringen – oansett huruvida främmande makts immunitet är, liksom i allmänhet enligt utländsk rätt, i vidsträcktare omfattning erkänd enligt svensk rätt – i förevarande fall vid svensk domstol och exekutiv myndighet åberopa immunitet.

På grund härav fann Högsta domstolen att den norska regeringen åtnjöt immunitet mot kvarstadsansökningen, varför ansökningen inte borde ha upptagits till behandling.

NJA 1944 s. 264

Högsta domstolen behandlade i ytterligare ett fall under andra världskriget frågan om främmande stats immunitet mot verkställighet. Målet hade sitt ursprung i Sovjetunionens annektering av de baltiska staterna år 1940. Genom beslut av Estlands statsförsamling förklarades år 1940 alla privata transportföretag indragna till staten.

Ett estniskt fartyg, ångfartyget Toomas, befann sig vid nationaliseringslagstiftningens utfärdande i Sverige, där det, sedan Estland anslutits till Sovjetunionen, av befälhavaren överlämnades i sovjetmyndigheternas besittning. Efter det att Sovjetunionen för sin del avskedat befälhavaren, blev denne såsom representant för de förutvarande redarna dömd att med fartyget utge vissa belopp, varefter fartyget utmättes.

Den sovjetiska handelsrepresentationen i Stockholm överklagade utmätningsbeslutet och hävdade att, eftersom det rörde sig om ett sovjetiskt fartyg och Sovjetunionen som suverän stat åtnjöt immunitet, kunde fartyget inte belastas med gäld i Sverige.

Högsta domstolen fann att fartyget var i Sovjetunionens besittning och uttalade att även om fartyget inte kunde anses vara Sovjetunionens egendom hindrade detta i och för sig inte att Sovjetunionen på grund av sitt innehav av fartyget kunde åtnjuta immunitet mot utmätningen. Inte heller 1938 års lag om främmande statsfartyg gav enligt Högsta domstolen stöd för att de aktuella fordringarna kunde utsökas ur fartyget. Högsta domstolen fann inte heller i övrigt att utredningen föranledde till annat än att på grund av besittningen av fartyget immunitet tillkom Sovjetunionen, varför utmätningen undanröjdes.

NJA 1946 s. 719

I NJA 1946 s. 719 väckte ett tyskt bolag år 1942 talan mot De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions handelsrepresentation i Stockholm. Målet rörde ett varuparti om 100 lådor likör som i april 1940 hade avsänts från P. Behrman i Riga till Tallinn för vidare befordran över Stockholm till London. Partiet hade legat kvar i Tallinn till i september samma år då det på order av Latvijas Banka i Riga med anlitande av en estnisk speditör sänts till en svensk speditörsfirma i Stockholm. Konossement rörande partiet hade tillställts Stockholms enskilda bank aktiebolag. När varupartiet därefter såldes till en svensk köpare kunde Enskilda banken inte utlämna det till köparen eftersom adressen var ofullständigt angiven. Efter någon tid fick därför Enskilda banken från Latvijas Banka i maj 1941 en anmodan att ställa partiet till handelsrepresentationens förfogande, varför Enskilda banken till handelsrepresentationen överlämnade en ”deliveryorder” avseende partiet. Sedan det tyska bolaget (enligt en handling daterad före över-

lämnandet av deliveryordern till handelsrepresentationen) fått den svenska köparens rätt till partiet överlåten på sig anmodade Latvijas Banka, med ändring av sina tidigare instruktioner, Enskilda banken att utlämna partiet till den svenske köparen. Då handelsrepresentationen inte kunde förmås att återlämna deliveryordern till Enskilda banken ansåg sig banken inte kunna ställa skeppningsdokumenten till den svenske köparens eller det tyska bolagets disposition.

Det tyska bolaget yrkade att det skulle förklaras vara framför handelsrepresentationen berättigat att utfå varupartiet samt att handelsrepresentationen skulle åläggas att till Enskilda banken återställa eller till det tyska bolaget utan vederlag utlämna deliveryordern. Handelsrepresentationen gjorde gällande att den såsom representant för Sovjetunionen åtnjöt immunitet och bestred skyldighet att ingå i svaromål.

Högsta domstolen fann att det avtal från år 1927 som gällde mellan Sverige och Sovjetunionen angående den sovjetiska handelsrepresentationens i Stockholm rättigheter och skyldigheter, enligt vilket sådana rättsliga frågor som kunde uppstå rörande handelstransaktioner företagna av handelsrepresentationen i såväl materiellt som processuellt hänseende skulle behandlas i enlighet med svensk rätt, inte var tillämpligt på de förhållanden under vilka deliveryordern överlämnats till handelsrepresentationen. Inte heller i övrigt fann Högsta domstolen någon omständighet föreligga till följd varav handelsrepresentationen såsom organ för Sovjetunionen inte gentemot det tyska bolagets talan skulle få göra gällande Sovjetunionens rätt att åtnjuta immunitet. Det tyska bolagets talan borde därför enligt Högsta domstolen inte ha tagits upp till prövning.

NJA 1957 s. 195

I NJA 1957 s. 195 behandlades frågan om rätt för främmande stat att åtnjuta immunitet beträffande talan om ogiltighet av fång till fastighet i Sverige, som användes av den främmande staten för dess ambassad.

I målet väckte två svenska privatpersoner talan mot Kinesiska folkrepubliken, representerad av dess ambassad i Sverige såsom köpare av en tomt i Stockholm. Enligt kärandena hade boutredningsmännen i deras fars dödsbo sålt den aktuella fastigheten, som

tillhörde dödsboet, utan deras samtycke och mot deras bestridande. De yrkade därför att köpet skulle förklaras ogiltigt. Kinesiska ambassaden åberopade diplomatisk immunitet och var inte villig att ingå i svaromål.

Rådhusrätten avvisade kärandenas talan med hänvisning till att tvisten rörde äganderätten till en av republiken inköpt och för dess ambassad i Sverige avsedd fastighet, vilket medförde att republiken var berättigad till immunitet. Svea hovrätt fastställde rådhusrättens beslut.

I Högsta domstolen anförde föredraganden i sitt betänkande att främmande staters immunitetsskydd inom såväl svensk som utländsk folkrättslig doktrin ansågs vara begränsat bl.a. på det sätt att talan rörande fast egendom – oavsett att dess innehavare åtnjuter immunitet – kan prövas av domstol i det land i vilket den fasta egendomen är belägen. Föredraganden framhöll vidare att denna princip – som ansluter sig till en allmänt vedertagen processrättslig regel om fastighetsforum såsom varande exklusivt forum för talan rörande fast egendom – såvitt känt inte hade bekräftats genom något prejudicerande avgörande i svensk rättstillämpning men ändå fick anses vara ett uttryck för svensk rättsuppfattning, och att den omständigheten att fastigheten användes som ambassad inte kunde anses utgöra hinder mot att kärandenas talan beträffande äganderätten till fastigheten prövades.

Högsta domstolen fann dock att republiken hade rätt att åberopa immunitet, eftersom fastigheten i fråga användes för dess ambassad.

NJA 1972 C 434

I ett notismål från år 1972 (Tekno-Pharma AB i Stockholm mot iranska staten genom dess härvarande ambassad) prövade Högsta domstolen frågan om en skiljeklausuls verkan i fråga om immunitet. I målet fann länsstyrelsen i Stockholms län att iranska staten, genom dess ambassad i Stockholm, hade rätt att åberopa immunitet beträffande förfarande inför länsstyrelsen angående utseende av skiljeman i tvist om skadestånd, oavsett att ambassaden undertecknat ett avtal om skiljemannaförfarande. Svea hovrätt, som inte fann den åberopade skiljeklausulen vara att likställa med ett

uttryckligt avstående från immunitet, lämnade bolagets besvär utan bifall. Högsta domstolen fastställde hovrättens beslut.⁶

NJA 1999 s. 821

I NJA 1999 s. 821 prövade Högsta domstolen på nytt frågan om statsimmunitet. I målet hade Västerås kommun (Västerås skolor) träffat ett avtal med den isländska staten (undervisnings- och kulturministeriet) om att ta emot och ge isländska elever gymnasieutbildning till flygmekaniker enligt kursplan för årskurserna 2 och 3 i den treåriga fordons- och transporttekniska linjen på samma villkor som gällde för svenska elever. Enligt avtalet skulle ministeriet ansvara för utbildningskostnaderna för de isländska eleverna i den mån de inte betalades av den svenska regeringen enligt Nordiska Ministerrådets överenskommelse mellan de nordiska länderna om utbildning på den gymnasiala nivån. Avtalet innehöll också en bestämmelse om att tvister om tillämpningen av avtalet skulle avgöras enligt svensk lag. Västerås kommun yrkade i ansökan om stämning mot republiken Island vid Västerås tingsrätt att Island skulle förpliktas utge visst belopp jämte ränta och kostnader som ersättning för de elever som kommunen i enlighet med avtalet hade utbildat. Island yrkade att kommunens talan skulle avvisas bl.a. på den grunden att rättegångshinder förelåg på grund av immunitet.

Tingsrätten konstaterade först att både Västerås kommun och republiken Island var offentlighetsrättsliga subjekt. Beträffande karaktären hos verksamheten i fråga fann tingsrätten att det faktum att det var fråga om ett specifikt avtal genom vilket kommunen åtagit sig att utbilda isländska medborgare till flygmekaniker till viss del talade för att det var fråga om privaträttslig verksamhet. Å andra sidan var det fråga om gymnasieutbildning som ligger inom den kommunala kompetensen och verksamhet med nära anknytning till kommunen och som utförligt regleras i skollagen och i gymnasieförordningen. Detta sammantaget med omständigheten att avtalet var att se som en förlängning av en överenskommelse mellan de nordiska ländernas regeringar, som hade till syfte att öka möjligheterna att studera på gymnasium i ett annat nordiskt land, medförde att tingsrätten fann att den mellan parterna avtalade

⁶ Avgörandet har kritiserats i en artikel av Göran Melander, *Hävande av immunitet*, i SvJT 1975, s. 81–100.

verksamheten skulle anses vara offentligrättslig och att republiken Island därför hade rätt till immunitet. Käromålet avvisades därför.

Kommunen överklagade till Svea hovrätt och anförde att den åberopade överenskommelsen var av privaträttslig natur varför republiken Island inte kunde åberopa immunitet samt att republiken Island i vart fall avstått från immunitet. Hovrätten fastställde tingsrättens avvisningsbeslut.

Högsta domstolen anförde efter överklagande dit bl.a. följande:

Att en självständig stat åtnjuter immunitet, dvs skydd mot att i en annan stat tvingas att uppträda som part vid domstol eller göras till föremål för tvångsingripande av myndighet, är en allmän folkrättslig huvudprincip. Sedan lång tid tillbaka är denna princip erkänd i svensk rätt, varvid det dock antagits att immuniteten har mer eller mindre långtgående undantag (se t ex NJA 1942 s. 65). I enlighet med vad som allmänt anses gälla i jämförbara rättssystem bör sålunda en utgångspunkt vara att immuniteten kan åberopas bara i tvister som rör statsakter i egentlig mening men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär som en stat har företagit (se t ex Eek m fl, Folkrätten, 4 uppl s. 394 ff, och Pelin, Statsimmunitetens omfattning, 1979, s. 21 ff).

Frågan efter vilka kriterier man skall bedöma om en stats handlande tillhör den ena eller den andra av de angivna kategorierna har varit livligt diskuterad i den folkrättsliga doktrinen, varvid det är omstritt om den företagna aktiviteten som sådan, dvs dess form och natur, skall tilläggas avgörande betydelse eller om det avgörande skall anses vara om staten företagit den ifrågavarande åtgärden i ett suveränt syfte eller för ett suveränt ändamål. Svårigheter har dock ansetts föreligga att med utgångspunkt i någon av dessa metoder finna en i alla lägen logiskt hållbar avgränsning, och någon allmänt antagen statspraxis på området synes inte föreligga (jfr Pelin a a s. 21 ff. med där anförd litteratur och Strömberg-Melander, Folkrätt, 5 uppl s. 61 ff). I praktiken torde domstolen ofta vara hänvisad att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som, med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet.

Därefter uttalade Högsta domstolen att avtalet i fråga rörde ett ämne som typiskt sett var av offentligrättslig natur och som varit föremål för en i avtalet åberopad mellanstatlig överenskommelse, vilken innefattade en reglering av de nordiska ländernas rättigheter och skyldigheter mot varandra. Högsta domstolen fann därför att republiken Islands åtgärd att ingå avtalet, oberoende av bestämmelsen om ersättningsrätt för kommunen, fick anses vara att

hänföra till en sådan statsakt som gav republiken Island rätt att åberopa immunitet.

Högsta domstolen konstaterade därefter att det är allmänt erkänt att en stat kan avstå från rätten att åberopa immunitet, även på förhand, innan en konflikt uppkommit. Detta kunde enligt Högsta domstolen ske på olika sätt. Om t.ex. ett avtal i vilket en stat är part innehåller en bestämmelse om att tvist på grund av avtalet ska göras av domstol i annan stat, måste bestämmelsen enligt Högsta domstolen förutsättas ha bindande verkan i händelse av tvist. Den i förevarande avtal aktuella bestämmelsen om att tvister om tillämpningen av avtalet skulle avgöras enligt svensk lag, kunde dock enligt Högsta domstolen inte anses innefatta en otvetydig förklaring från republiken Islands sida att republiken även underkastade sig svensk domsrätt med avseende på tvister om avtalets tillämpning. Inte heller i övrigt ansåg Högsta domstolen att Island hade avstått från sin rätt till immunitet.⁷

Detta avgörande från Högsta domstolen har därefter citerats av andra domstolar som haft att pröva frågor om statsimmunitet.

5.2.2 Hovrättsavgöranden

Svea hovrätts beslut den 14 november 1949⁸

Frågan om statsimmunitet prövades av Svea hovrätt i ett beslut den 14 november 1949 rörande en svensk privatpersons talan mot Bulgariska folkrepubliken. I målet hade en svensk företagare träffat avtal med bulgariska legationen i Stockholm avseende arbete på den planerade "Bulgariska Paviljongen" på S:t Eriksmässan i Stockholm år 1948. Sedan företagaren inte fått betalning för arbete som utförts enligt muntlig överenskommelse utöver det skriftliga avtalet, väckte hon talan mot Bulgariska folkrepubliken med yrkande om betalning. Republiken gjorde gällande att den i egenskap av stat inte var skyldig att svara inför svensk domstol.

⁷ Avgörandet har kritiserats av Said Mahmoudi i *American Journal of International Law*, January 2001, s. 192, och i Ove Bring och Said Mahmoudi (se not 5 ovan), s. 82 f. Mahmoudi anser att Högsta domstolens beslut i målet visar att domstolen väljer att bortse från avtalets kommersiella karaktär och syfte (att köpa tjänster mot ersättning), trots att den är medveten om skillnaden mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* samt de kriterier som finns för att skilja dessa handlingar från varandra. Mahmoudi menar att Högsta domstolen i stället nöjer sig med att båda parter i målet är offentligrättsliga subjekt och därmed implicit tillämpar den omoderna principen om absolut immunitet.

⁸ Refererat i SvJT 1950, s. 202.

Rådhusrätten, som ansåg att tvisten inte hänförde sig till statsåtgärd av offentlig natur, fann att republiken var skyldig att ingå i svaromål. Svea hovrätt fann dock att sådana omständigheter inte kunde anses föreligga att republiken inte gentemot den aktuella talan skulle få göra gällande rätt att åtnjuta immunitet i processuellt avseende, och förklarade därför med ändring av rådhusrättens beslut att talan inte kunde tas upp till prövning.

RH 76:81

I RH 76:81 var fråga om en ansökan till Svea hovrätt om att en utländsk skiljedom skulle få verkställas som svensk lagakraftätagande dom. I ett avtal mellan Libyen och ett amerikanskt bolag angående utvinning av olja i Libyen hade intagits en klausul enligt vilken uppkommande tvister skulle avgöras genom ett skiljeförfarande. Bolaget kunde inte acceptera Libyens nationalisering av bolagets oljekoncessioner mot viss föreskriven gottgörelse, utan påkallade skiljedom enligt klausulen i avtalet. Sådan dom meddelades i Schweiz i april 1977, enligt vilken Libyen ålades att betala bolaget ca 80 miljoner amerikanska dollar.

Bolaget ansökte därefter hos Svea hovrätt om att skiljedomen skulle få verkställas som lagakraftätagande dom. Libyen åberopade immunitet och yrkade att bolagets ansökan skulle avvisas. Bolaget ansåg inte att Libyen hade rätt till immunitet i ett exekvaturförfarande och anförde att Libyen i vart fall hade avstått från sin rätt till immunitet genom att godta den i koncessionsavtalet intagna skiljeklausulen.

Tre av hovrättens ledamöter fann att Libyen genom att godta den i koncessionsavtalet intagna skiljeklausulen fick anses ha avstått från sin i övrigt gällande rätt att åberopa immunitet och förordnade därför att skiljedomen skulle få verkställas som svensk lagakraftätagande dom. Två ledamöter var skiljaktiga och yttrade att Libyen som suverän stat hade rätt till immunitet även i fråga om ett exekvaturförfarande och att skiljeklausulen inte var att likställa med ett uttryckligt avstående från rätten att åberopa immunitet.

Sedan Libyen klagat på hovrättens beslut och bolaget därefter återkallat sin talan i målet, undanröjde Högsta domstolen hovrättens beslut och avskrev målet.

RH 1993:31

I ett mål i Svea hovrätt (RH 1993:31) hade en stiftelse som hyrt ut lägenheter till Somalias ambassad i Stockholm ansökt hos kronofogdemyndigheten om betalningsföreläggande för ambassaden att betala förfallna hyror enligt hyresavtalet.

Kronofogdemyndigheten avvisade ansökningen och angav som skäl att ambassaden var en sådan person för vilken immunitet gäller enligt lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall och att det således förelåg hinder mot att ta upp ansökan i den summariska processen.

Sedan bolaget anfört besvär över beslutet lämnade Svea hovrätt besvären utan bifall och anförde följande:

Enligt internationell sedvanerätt åtnjuter främmande beskickningar, såsom företrädare för sina stater, immunitet bl.a. i vad avser utövandet av domsrätt i tvistemål. Den främmande staten kan emellertid avstå från sin rätt till immunitet. Om någon ansöker om stämning mot en främmande beskickning, kan därför frågan om immuniteten utgöra hinder för rättegång normalt inte avgöras redan vid ansökningen. Enligt bestämmelserna i rättegångsbalken ska rätten under sådana omständigheter utfärda stämning på beskickningen att svara på käromålet. Ett sådant förfarande kan inte anses strida mot vad som gäller enligt den internationella sedvanerätten. Om den främmande staten därefter inte uttryckligen eller underförstått avstår från immuniteten, åligger det rätten att självant beakta immuniteten som hinder för att ta upp målet till avgörande.

Hovrätten fann vidare att ordningen i den summariska processen – där kronofogdemyndigheten i princip har att bifalla ansökningen om betalningsföreläggande om svaranden inte bestrider den inom angiven tid – bl.a. har till syfte att undvika ett system som innefattar avgränsningsproblem och behov av rättsliga bedömningar, varför den i princip inte lämnar utrymme för den form av prövning som krävs i det fall att svaranden åtnjuter immunitet i frågan om utövandet av domsrätt i tvistemål. Hinder för kronofogdemyndigheten att ta upp ansökan om betalningsföreläggande måste därför anses ha förelegat.

Svea hovrätt mål nr Ö 7394-03

I Svea hovrätts beslut 2004-04-06 i mål nr Ö 7394-03 beviljades republiken Angola, genom dess ambassad, immunitet. I målet yrkade en person förpliktande för republiken Angola att till honom utge ett visst belopp jämte ränta och kostnader, under åberopande av att republiken Angola, genom sin ambassad, hade anlitat honom för att söka nya lokaler för ambassadverksamheten och bostäder åt ambassadpersonalen. Republiken Angola hävdade immunitet och anförde att uppdraget avsett förvärv av en fastighet att användas som ambassad, vilket var att betrakta som en statsakt; republiken Angola hade agerat som en suverän stat och dess handlande var att betrakta som *jure imperii*.

Tingsrätten konstaterade i sitt beslut att 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser ålade den stat som mottar diplomatisk beskickning att underlätta för den sändande staten att förvärva erforderliga beskickningslokaler på den mottagande statens område inom ramen för denna stats lagstiftning eller bistå den sändande staten med att anskaffa lokaler på annat sätt. Förvärv eller anskaffande av beskickningslokaler var alltså enligt tingsrätten ett agerande som har reglerats i en mellanstatlig konvention som Sverige har tillträtt. Att upprätta diplomatiska förbindelser och inrätta en ambassad var också enligt tingsrätten ett handlande som till sin natur är sådant att det inte kan utövas av något annat rättssubjekt än en stat. Mot bakgrund härav ansåg tingsrätten att den i målet aktuella åtgärden var att betrakta som en sådan statsakt som gav republiken Angola rätt att åberopa immunitet, varför käromålet avvisades.

Hovrätten som, delade tingsrättens bedömning, avslag den enskilda partens överklagande.

Svea hovrätt mål nr Ö 9054-06

Svea hovrätt avgjorde ytterligare en immunitetsfråga avseende en ambassad i mål nr Ö 9054-06, genom beslut den 1 juni 2007. I det aktuella målet hade en bostadsrättsförening väckt fastställelsealan vid Stockholms tingsrätt mot belgiska ambassaden i Stockholm med yrkande om att tingsrätten skulle fastställa att ambassaden hade skyldighet att på visst sätt renovera förhyrd lokal i föreningens fastighet samt slutligt svara för del av renoverings-

kostnaderna. Ambassaden yrkade avvisning av föreningens talan i första hand på grund av att en ambassad inte är ett sådant självständigt rättssubjekt som kan vara bärare av rättigheter och skyldigheter eller vara part i en rättsprocess, och i andra hand på grund av immunitet för ambassaden. Ambassaden anförde att tvisten rörde tolkningen av en bestämmelse i ett hyresavtal som avsåg förhyrning av lokaler avsedda att användas som ambassad för belgiska staten och att fråga var om tvist som rörde statsakter i egentlig mening. I målet torde bli fråga om redovisning av tilltänkta åtgärder i ambassadlokalerna och frågor uppkomma som från sekretess- och säkerhetssynpunkt var av känslig natur. Hyresavtalet avsåg lokal vilken belgiska staten använt vid sin representation i Sverige. Ambassaden ansåg det uppenbart att tvisten rörde sådana förhållanden som medför att statsimmunitet kan åberopas. Föreningen anförde mot detta att ambassaden är ett självständigt rättssubjekt och bestred att det förelåg förhållanden som medförde att statsimmunitet kunde åberopas. Tvisten rörde enligt föreningen visserligen tolkningen av ett hyresavtal för belgiska statens ambassadlokal, men det var inte fråga om verksamhet som bedrivits i lokalen utan de åtgärder som ambassaden åtagit sig att utföra med lokalen, vilket inte innefattade statsakter.

Tingsrätten konstaterade att ambassaden fick anses ha rättssubjektivitet i Sverige och därmed behörighet att uppträda som part. I frågan om immunitet hänvisade tingsrätten till vad Högsta domstolen uttalat i NJA 1999 s. 821, och konstaterade att tvisten härrörde från ett hyresförhållande som avsåg lokal som använts som ambassad för belgiska staten. Tingsrätten fann att tvister med anledning av hyresförhållandet av en beskickningslokal fick anses röra statsakter i egentlig mening. Tingsrätten hänvisade också till rättspraxis där det fastslagits att en främmande stat åtnjuter immunitet i tvister som rör dess beskickningslokaler (NJA 1957 s. 195, NJA 1972 C 434 samt Svea hovrätts beslut den 6 april 2004 i mål Ö 7394-03). Ambassaden hade därför enligt tingsrätten rätt att åberopa immunitet.

Avvisningsbeslutet överklagades till Svea hovrätt. I hovrätten åberopade bostadsrättsföreningen två rättsutlåtanden från professorerna Said Mahmoudi och Ove Bring, i vilka dessa drog slutsatsen att den diplomatiska immuniteten för ambassaden enligt Wienkonventionen saknade relevans i sammanhanget och att en helhetsbedömning av omständigheterna ledde till att ärendet under statsimmunitetens regler skulle betecknas som privaträttsligt.

Hovrätten delade dock tingsrättens bedömning och avslog överklagandet.

Hovrättens beslut har överklagats. Målet har när detta skrivs ännu inte avgjorts av Högsta domstolen.

5.2.3 Tingsrättsavgöranden

Det finns också avgöranden från Stockholms tingsrätt, som inte överklagats, där frågan om statsimmunitet har prövats.

Stockholms tingsrätt mål nr T 2161-04

Stockholms tingsrätt beslutade år 2005⁹ att avvisa en advokatbyrås talan mot Schweiz, genom dess ambassad i Sverige, som avsåg ersättning för utfört arbete. Målet rörde fakturor för utförda tjänster som hade samband med Schweiz beskickningslokaler i Sverige. Schweiz åberopade immunitet. Advokatbyrån anförde i första hand att Schweiz avstått från rätten att åberopa immunitet, dock utan angivande av något aktivt handlande från Schweiz sida som skulle innebära avstående, och i andra hand att uppdragen legat inom ramen för Schweiz handlande som privaträttsligt subjekt. Schweiz invände att så inte var fallet utan att de fakturor som målet rörde avsåg tjänster som utförts rörande själva ambassaden och ambassadörens residens och att grunden för tjänsterna därför funnits i en statsangelägenhet.

Tingsrätten fann att de tjänster som advokatbyrån yrkade betalning för, enligt vad som framkommit i målet, hänförde sig till tjänster av offentligrättslig natur kopplade till den schweiziska ambassaden och till ambassadörens residens. Vid detta förhållande fann tingsrätten att Schweiz agerande i förhållande till advokatbyrån var att hänföra till en sådan statsakt som gav rätt att åberopa immunitet.

⁹ Mål nr T 2161-04, avd. 7, beslut 2005-05-03.

Stockholms tingsrätt mål nr T 3209-03

I ett beslut i mars 2007¹⁰ avslog Stockholms tingsrätt ett yrkande om avvisning på grund av immunitet. I målet hade en kvinna anställts tills vidare vid egyptiska ambassadens handelskontor (the Embassy of Egypt Trade Office). Kvinnan väckte talan mot egyptiska staten, genom dess ambassad, med yrkande om betalning av utestående lön och semesterersättning samt allmänt skadestånd. Ambassaden åberopade immunitet och yrkade att talan därför skulle avvisas. Kvinnan invände att handelskontoret inte var ett sådant subjekt som åtnjöt immunitet och åberopade därutöver att, enligt såväl den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 som FN-konventionen 2004 angående immunitet för stater och deras egendom, en stat inte kan åberopa immunitet om målet rör ett anställningsförhållande mellan staten och en anställd och arbetet har utförts inom forumstatens territorium. Kvinnan i fråga var född i USA och hade sedan år 1998 irländskt medborgarskap. Hon hade bott i Sverige sedan år 1988 och aldrig varit egyptisk medborgare.

Tingsrätten fann inledningsvis att egyptiska ambassaden var ett sådant subjekt som kunde åberopa statsimmunitet. Därefter hänvisade tingsrätten till bestämmelserna i den europeiska konventionen om statsimmunitet och i FN-konventionen om statsimmunitet i fråga om anställningsförhållanden, samt till Arbetsdomstolens domar (AD 96/2001, AD 26/2004 och AD 47/2006) i fråga om immunitet i anställningstvister och till NJA 1999 s. 821. Tingsrätten konstaterade att den hade att göra en helhetsbedömning av de omständigheter, som med hänsyn till immunitetens syften, i den föreliggande situationen talade för och emot rätten att åberopa immunitet. Tvisten hade enligt tingsrätten endast svag anknytning till Egypten. Den anställda hade aldrig haft egyptiskt medborgarskap och inget hade framkommit som tydde på att hennes arbetsuppgifter hade någon anknytning till ambassadens diplomatiska uppgifter. Däremot hade enligt tingsrätten tvisten en stark anknytning till Sverige. Den anställda hade bott i Sverige sedan år 1988 och arbetsuppgifterna utfördes enbart i Sverige.

Vid en helhetsbedömning fann tingsrätten att ambassaden inte hade rätt till immunitet i målet, varför avvisningsyrkandet lämnades utan bifall. Efter det att tingsrätten beslutat i fråga om

¹⁰ Mål nr T 3209-03 (avd. 3), beslut 2007-03-08.

immunitetsinvändningen, återkallades talan på grund av att parterna förlikts.

Stockholms tingsrätt mål nr T 3762-07

I april 2007 meddelade Stockholms tingsrätt en tredskodom i ett mål mellan en hyresvärd och Tanzanias ambassad angående hyresfordran och skadestånd.¹¹ Hyresvärden yrkade förpliktande för ambassaden att utge ett kapitalbelopp avseende förfallna hyror samt skadestånd för den tid som hyresvärden, efter det att ambassaden lämnat lokalen i fråga, inte kunnat hyra ut hela lokalen på nytt. Sedan ambassaden delgetts stämning med underrättelse om att tredskodom kunde komma att meddelas och ambassaden underlåtit att inkomma med svaromål, meddelade tingsrätten tredskodom mot ambassaden.

5.2.4 Arbetsdomstolen

AD 1958 nr 7

I målet AD 1958 nr 7 hade Svenska Journalistförbundet väckt talan mot Sovjetunionen med yrkande att Sovjetunionen skulle förpliktas utge skadestånd till en svensk arbetstagarare vid Sovjetunionens Informationsbyrå, Stockholmsredaktionen. Som grund för detta angav journalistförbundet att arbetstagararen hade sagts upp från sin anställning på grund av att denne vänt sig till journalistförbundet för att få hjälp mot arbetsgivaren i en lönefråga. Sovjetunionens regering förklarade sig, genom svenska Utrikesdepartementet, inte vara beredd att ingå i svaromål i saken.

Arbetsdomstolen uttalade angående informationsbyråns tillkomst och verksamhet att den upprättats efter överläggningar mellan den svenske kabinetssekreteraren och Sovjetunionens sändebud i Sverige. Avsikten hade från sovjetisk sida varit att byrån skulle överta vissa uppgifter som tidigare omhänderhafts av sovjetiska ambassaden i Stockholm, främst arbete med pressbulletiner och med besvarande av förfrågningar rörande förhållanden i Sovjetunionen, vilket också blivit fallet. Informationsbyrån utgav och distribuerade kostnadsfritt till ett stort antal

¹¹ Stockholms tingsrätt, avdelning 3, Mål nr T 3762-07, tredskodom meddelad den 25 april 2007.

tidningar, organisationer och enskilda en daglig nyhetsbulletin kallad "Sovjetunionen i dag". Arbetsdomstolen anförde att som huvudregel i svensk rätt gällde att en främmande stat inte var skyldig att ingå i svaromål. Vad som upplysts angående den av informationsbyrån bedrivna verksamheten föranledde enligt domstolen inte till annan bedömning än att Sovjetunionen även i den aktuella tvisten ägde rätt till immunitet i processuellt hänseende, varför stämningsansökan avvisades.

Mål nr B 41/87

Arbetsdomstolen prövade i mål nr B 41/87¹² immunitetsfrågan i en tvist rörande skadestånd på grund av felaktig uppsägning av en svensk arbetstagare vid Korea Trade Center (KTC). KTC yrkade att arbetstagarens talan skulle avvisas eftersom centret i egenskap av regeringsorgan åtnjöt statsimmunitet.

Stockholms tingsrätt inhämtade yttrande från Utrikesdepartementet. I yttrandet fanns uppgifter från ambassaden i Seoul enligt vilka Korea Trade Promotion Corporation (KOTRA) hade etablerats av den koreanska staten som ett handelsfrämjande organ utan egna vinstintressen. Verksamheten finansierades genom statsbidrag, varför den service (främst marknadsundersökningar, mässdeltagande, katalogdistribution och kontaktskapande) som tillhandahölls i princip var helt kostnadsfri. KOTRA:s personal var helt avlönad av det koreanska statsverket och organisationen var formellt underställd det koreanska handelsministeriet. Dess chef utsågs direkt av landets president, medan de biträdande cheferna förordnades av handelsministern. De utomlands belägna handelskontoren (KTC) var visserligen inte formellt underkastade den koreanska ambassaden i verksamhetslandet, men genom att KTC:s chef hade rapportskyldighet till ambassaden torde denna i praktiken kunna anses utöva viss kontroll över KTC:s verksamhet. KOTRA syntes därför kunna betecknas som ett statsorgan som inte ägnade sig åt affärsdrivande verksamhet.

Tingsrätten fann, på grundval av informationen om KTC:s verksamhet och dess nära samband med den koreanska staten, att det var visat att KTC åtnjöt immunitet och avvisade därför arbetstagarens talan.

¹² I beslut den 8 december 1987.

I Arbetsdomstolen återopade arbetstagaren ett utlåtande från professor Göran Melander, i vilket anfördes att man i avsaknad av en allmänt omfattande traktatreglering på området var hänvisad till rättspraxis i skilda stater. I utlåtandet konstaterades att KTC inte skulle ha beviljats immunitet om 1972 års europeiska konvention om staters immunitet hade tillämpats. Arbetsdomstolen fastställde utan närmare motivering tingsrättens avvisningsbeslut.

AD 96/2001

I AD 96/2001 prövade Arbetsdomstolen ett mål mellan en privatperson och den Cypriotiska Statens Turistorganisation i Lefkosia, Cypern (CST). Målet rörde en tvist mellan CST och en anställd som, under påstående av att han sagts upp från sin anställning vid CST utan saklig grund, yrkade skadestånd. Vad gällde frågan om CST kunde anses vara en del av den cypriotiska staten konstaterade tingsrätten att organisationens verksamhet reglerades i cypriotisk lag, av vilken framgick organisationens syfte och mål, dess struktur och finanser samt ministerrådets inflytande över verksamheten. Vidare framgick av en av "the Ministry of Commerce, Industry and Tourism" utfärdad handling att CST i många länder representerade den cypriotiska regeringen i frågor rörande turism och att CST:s befogenheter tidigare utövades av "the Ministry of Commerce and Industry". Såväl tingsrätten som Arbetsdomstolen fann därför att CST måste anses vara en del av cypriotiska staten och således ett rättssubjekt som kan återropa statsimmunitet.

Arbetsdomstolen återopade Högsta domstolens uttalande i NJA 1999 s. 821 och anförde att statsimmunitet bara kan återopas i tvister som rör statsakter i egentlig mening men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär som immunitetssubjektet har företagit, men att det inte kunde sägas föreligga någon allmänt antagen statspraxis i fråga om hur gränsdragningen mellan dessa olika typer av aktiviteter ska göras. Domstolen torde i praktiken ofta vara hänvisad till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som, med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talade för och emot rätten att återropa immunitet. Arbetsdomstolen hade därför att bedöma om den aktuella tvisten kunde anses vara av sådan karaktär att CST hade rätt att återropa statsimmunitet.

I fråga om tvister som grundar sig på ett anställningsavtal mellan ett immunitetssubjekt och dess anställda hänvisade Arbetsdomstolen till att en begränsning av den hävdade principen att immunitet i sådana tvister generellt skulle vara påkallad av folkrättsliga krav hade kommit till uttryck genom tillkomsten av den av Europarådet år 1972 antagna europeiska konventionen om statsimmunitet. Enligt konventionen gäller som huvudregel att en stat inte kan åberopa immunitet mot en annan stats domsrätt om målet rör ett anställningsförhållande mellan staten och en anställd och arbetet utförs på forumstatens territorium, vilket dock inte gäller om den anställda är medborgare i den anställande staten vid tidpunkten för rättegångens inledande. Arbetsdomstolen hänvisade också till att flera länder har lagstiftning som innehåller bestämmelser om att immunitet inte kan åberopas i sådana fall.

Därefter konstaterade Arbetsdomstolen att den anställda var bosatt i Sverige och sedan år 1981 hade utfört arbete här då han år 1999 fick besked om att han skulle omplaceras till CST:s kontor på Cypern. Eftersom han var cypriotisk medborgare konstaterade Arbetsdomstolen dock att bestämmelserna i den europeiska konventionen om statsimmunitet inte skulle ha utgjort något hinder för CST att i tvisten åberopa statsimmunitet (för det fall Sverige hade ratificerat konventionen). Arbetsdomstolen fann att vid bedömningen av om åtgärden att anställa personen i fråga var att hänföra till sådant handlande som gav CST rätt att åberopa immunitet borde också beaktas den position som den anställda haft vid CST (ansvarig för organisationens Stockholmskontor) samt omständigheterna i övrigt rörande hans anställningsförhållanden vid CST. Dessa förhållanden talade enligt Arbetsdomstolen för att det var fråga om en åtgärd som Cypern, genom CST, hade vidtagit i sin egenskap av suverän stat. CST hade därför, vid en helhetsbedömning av de omständigheter som talade för och emot rätten att åberopa immunitet, rätt till immunitet.

AD 26/2004

Målet AD 26/2004 gällde en arbetstagare som var svensk medborgare och bosatt i Sverige och som hade en projektanställning hos ICE, Italienska Statens Institut för Utrikeshandel, med fast kontor i Stockholm. ICE var en italiensk offentlig myndighet som verkade under den italienska handelsministern och

dennes departement, som också utsåg de personer som ledde ICE:s verksamhet. Verksamheten var reglerad i lag, saknade vinstintresse och finansierades genom allmänna medel.

Efter det att arbetstagaren väckt talan och yrkat bl.a. att hans anställning hos ICE skulle förklaras gälla tills vidare, yrkade ICE avvisning av talan på grund av statsimmunitet. Arbetsdomstolen fann att ICE var ett sådant rättssubjekt som kunde åberopa immunitet. Med hänsyn till de starka anknytningsfakta som fanns till Sverige i tvisten – att arbetstagaren var svensk medborgare och att arbetet inom ramen för en projektanställning i sin helhet utförts i Sverige vid fast kontor i Stockholm – fann dock Arbetsdomstolen att ICE inte hade rätt till immunitet.

AD 47/2006

Målet AD 47/2006 rörde en arbetstagare som var både marockansk och svensk medborgare och som var bosatt i Sverige och anställd som chaufför vid marockanska ambassaden i Sverige. Arbetstagaren väckte talan och yrkade skadestånd av marockanska staten under åberopande av att han utan laga skäl skilts från sin anställning.

I målet hänvisade Arbetsdomstolen förutom till den europeiska konventionen om statsimmunitet även till FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom från 2004, vilken undertecknats av såväl Sverige som Marocko, men inte ratificerats och inte trätt i kraft.

Arbetsdomstolen konstaterade att enligt den europeiska konventionen om statsimmunitet äger en stat åberopa immunitet om den anställda är medborgare i den anställande staten, och att samma gäller i FN-konventionen med undantag för fall då den anställda är stadigvarande bosatt i forumstaten. Dessa bestämmelser och de principer de ger uttryck för kunde enligt Arbetsdomstolen ge ledning vid bestämmandet av innehållet i rådande internationell sedvanerätt på området.

Den marockanska ambassaden hade tolv anställda, varav fem utgjorde servicepersonal. Endast arbetstagaren i fråga var anställd som chaufför vid ambassaden. Domstolen konstaterade att arbetstagaren var född i Marocko och var marockansk medborgare, men att han var bosatt i Sverige sedan tolv år tillbaka och även hade erhållit svenskt medborgarskap.

Arbetsdomstolen fann inte anledning att ifrågasätta marockanska statens uppgift om att arbetstagarens marockanska ursprung och medborgarskap varit av avgörande betydelse vid anställningen av honom som chaufför vid ambassaden. Det var enligt domstolen ostridigt att det i arbetstagarens uppgifter ingått att vara chaufför åt ambassadören, dvs. betjäna ambassadören i hennes egenskap av den marockanska statens diplomatiska representant i Sverige. Enligt marockanska staten hörde uppsägningen av arbetstagaren samman med hans sätt att sköta dessa arbetsuppgifter. Beslutet om uppsägning fick därför enligt domstolen anses röra marockanska statens sätt att organisera och leda sin beskickning i Sverige. Sammantaget fann därför Arbetsdomstolen omständigheterna vara sådana att uppsägningen av arbetstagaren, trots att han var medborgare även i Sverige och bosatt här, fick anses omfattas av statsimmuniteten.

5.2.5 Regeringsrätten

Regeringsrätten prövade i RÅ 1986 ref 66 frågan om ett utländskt statsorgan i visst fall avstått från immunitet. Målet gällde arbetsgivaravgifter på vissa ersättningar som utbetalats av Ministerium für Aussenhandel der Deutschen Demokratischen Republik till DDR-medborgare som varit verksamma vid DDR Handelszentrum i Göteborg. Ministeriet överklagade ett beslut av Riksförsäkringsverket till kammarrätten och yrkade att arbetsgivaravgifter inte skulle påföras samt argumenterade i sakfrågan. Kammarrätten i Stockholm lämnade överklagandet utan bifall.

I överklagande till Regeringsrätten yrkade ministeriet att kammarrättens domar skulle upphävas och ministeriet befrias från skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter. Som grund anfördes i första hand att ministeriet var ett centralt statligt organ i DDR och att staternas och deras organs aktiviteter åtnjöt immunitet. Ministeriet utgick därvid från gällande folkrättsnormer och avvisade därför principiellt medverkan i processer av förevarande art. I andra hand åberopades vissa skäl i sak för att arbetsgivaravgifter inte skulle påföras.

I fråga om statsimmunitet uttalade Regeringsrätten att ministeriet, genom DDR Handelszentrum, i skrivelser till Riksförsäkringsverket bestritt att arbetsgivaravgifter påfördes ministeriet och därefter i inlägga till kammarrätten anförde besvär över

verkets beslut varigenom sådana avgifter påförts ministeriet. Regeringsrätten konstaterade att ministeriet inte i vare sig dessa skrivelser eller i övrigt under målets handläggning i underinstanserna gjort gällande att immunitet skulle föreligga. Under sådana förhållanden fick enligt Regeringsrätten ministeriet anses ha avstått från den immunitet som annars kunde ha gällt. Avseende kunde därför inte fästas vid den först i Regeringsrätten framställda immunitetsinvändningen.

5.3 Regerings- och departementsuttalanden

5.3.1 Lagstiftningsförarbeten

I förarbetena till lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. uttalade departementschefen att det inte fanns någon tvekan om att immunitetsprincipen rådde i Sverige.¹³ Även om det var sannolikt att svensk domstol, i vart fall i den utsträckning konventionen förutsatte, vid den tiden ansåg sig kunna pröva även talan mot främmande stat och att exekutiva åtgärder kunde utverkas beträffande främmande statsfartyg, ansåg departementschefen att detta ändå borde direkt uttalas i lagtexten.¹⁴

5.3.2 Angående den europeiska konventionen om statsimmunitet 1972

I arbetet med framtagandet av den europeiska konventionen om statsimmunitet yttrade sig det svenska Utrikesdepartementet i en skrivelse den 12 november 1970 till Europarådet angående innehållet i den blivande konventionen. Det anfördes då att, eftersom det var fråga om en regional överenskommelse och det vore olämpligt att behöva tillämpa olika regler gentemot olika stater, i vart fall de uttryckliga reglerna om icke-immunitet i konventionen borde formuleras på ett så allmänt sätt att de kunde tillämpas mot vilket stat som helst. De särskilt angivna undantagen från immunitet borde därför baseras i större utsträckning på en distinktion mellan olika typer av statlig verksamhet (activities).

¹³ Prop. 1938 nr 15, s. 14 f.

¹⁴ Se ovan under avsnitt 5.1.1.

Särskilt i fråga om avtalsförpliktelser (contractual obligations) gick enligt Sveriges åsikt utkastet till konvention alltför långt i att utesluta immunitet oavsett karaktären av den statliga verksamhet som har gett upphov till en process mot staten. Särskilt långtgående ansågs bestämmelsen i artikel 4 vara, där det anges att en stat inte har immunitet i ett rättsförfarande som avser en staten åvilande förpliktelse enligt kontrakt, skriftligt eller muntligt, som ska fullgöras i domstolslandet. Den artikeln borde begränsas till avtalsförpliktelser som en stat åtagit sig i samband med verksamhet/handlingar *jure gestionis* inom de kommersiella, industriella eller finansiella områdena.

Det uttalades också att det var viktigt att frågan om vilka följder konventionen skulle få för immunitet för stater i samband med verksamheten vid deras ambassader och konsulat klargjordes. Sverige ansåg det också vara otillfredsställande om en stat skulle behöva verkställa en dom från en annan stats domstol även om dess egna domstolar skulle ha beviljat den andra staten immunitet i ett liknande fall. Det borde föreligga reciprocitet beträffande skyldigheten att ge effekt till domar. Därför borde det enligt svensk mening övervägas om detta mål kunde uppnås genom att begränsa konventionens artikel 25 till domar som meddelats i samband med statligt handlande *jure gestionis* på det kommersiella, industriella eller finansiella området.

Dessa invändningar upprepades sedan, även efter det att konventionen avslutats, i en promemoria som upprättades inom Utrikesdepartementet den 26 oktober 1983 angående den europeiska konventionen om statsimmunitet med tilläggsprotokoll. Det uttalades där också att Sverige vid utarbetandet av konventionen ansett att den borde inskränka sig till att behandla immunitetsfrågor och inte frågan om domars rättskraft, eftersom den frågan traditionellt hör till kompetensområdet för Haagkonferensen för internationell privaträtt. Vidare ansågs det att formuleringen i konventionen, där det i artikel 15 anges att en stat har rätt till immunitet om inte något av fallen i artikel 1–14 föreligger, hindrade eventuella ytterligare immunitetsinskränkningar som kunde vara önskvärda, exempelvis på det kommersiella området.

I en promemoria den 15 december 1986 upprättad av Utrikesdepartementets rättsavdelning, angående den europeiska konventionen om statsimmunitet och arbetet med en FN-konvention, angavs att Sverige tillämpar principen om restriktiv immunitet, dvs. att immunitet beviljas endast i tvister som rör statligt handlande

(*jure imperii*). Beträffande de svenska invändningarna mot den europeiska konventionen om statsimmunitet vid dess utarbetande, angavs i promemorian att de möjligen numera var mindre tungt vägande. En förnyad prövning avsågs äga rum med sikte på eventuellt tillträde till den europeiska konventionen om statsimmunitet, med tilläggsprotokoll, under år 1987.

Sverige har dock inte tillträtt den europeiska konventionen om statsimmunitet.

5.3.3 Angående FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

I ett gemensamt yttrande den 21 december 1987 lämnade de nordiska regeringarna sina synpunkter på de Draft Articles som antagits av International Law Commission (ILC) vid dess 1972:a möte i juni 1986 (A/41/498).

I yttrandet angavs att regeringarna var för den restriktiva immunitetsteorin och gav sitt stöd till försöken att utforma användbara skiljelinjer mellan en stats höghetshandlingar (*acta jure imperii*), vilka omfattas av immunitet, och dess övriga handlingar (*acta jure gestionis*), som inte bör omfattas av immunitet på grund av deras kommersiella karaktär eller tillhörighet i övrigt till det privaträttsliga området.

Enligt yttrandet var ILC:s Draft Articles angående immunitet från domsrätt och verkställighet i generell överensstämmelse med denna restriktiva syn som mer eller mindre överensstämde med den rådande trenden i internationell rätt i fråga om statsimmunitet.

Konventionens bestämmelser borde enligt de nordiska regeringarna inte låsa rättsläget utan ge utrymme för framtida utveckling genom statspraxis. Distinktionen mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* borde enligt de nordiska regeringarna göras enbart med utgångspunkt i avtalets karaktär (the nature of the contract) utan hänsynstagande till avtalets syfte (the purpose of the contract). Genom att ta med i bedömningen även avtalets syfte och statens praxis skulle distinktionen mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* enligt yttrandet riskeras. Regeringarna ansåg det nödvändigt att utveckla en enhetlig praxis i fråga om distinktionen. Vid bedömningen av om ett avtal är kommersiellt borde vikt läggas enbart vid ett objektiva kriterium, dvs. avtalets karaktär.

I fråga om verkan av skiljeavtal ansåg de nordiska regeringarna att det inte skulle vara i överensstämmelse med rådande sedvanerätt att begränsa omfattningen av icke-immunitet i fråga om skiljeförfaranden till tvister angående kommersiella avtal. I stället borde såväl civilrättsliga som kommersiella frågor omfattas av icke-immunitet när det gällde skiljeavtal. De nordiska regeringarna ansåg att den rådande restriktiva immunitetsteorin vilade på antagandet att när en främmande stat väl har trätt in på "marknaden" bör den behandlas på samma sätt som övriga aktörer på "marknaden". Därför borde rätten till verkställighet inte begränsas till egendom som "har samband med tvisteföremålet" eller egendom som har "avdelats eller öronmärkts av staten för att täcka fordran i fråga"; rätten till verkställighet borde tillämpas på all egendom som används för kommersiella ändamål eller som är avsedd för sådan användning.

Beträffande de olika kategorier av egendom som enligt ILC:s utkast till artiklar inte skulle anses vara använda för kommersiella syften, och därmed ha immunitet mot tvångsåtgärder (measures of constraint), ansåg de nordiska regeringarna att en centralbanks egendom inom en annan stats territorium logiskt sett borde behandlas som annan statlig egendom som används eller är avsedd att användas för kommersiella syften. I fråga om förslaget i artikel 24 att det skulle var möjligt med specialarrangemang för delgivning mellan käranden och den berörda staten, ansåg de nordiska regeringarna att artikeln verkade förutsätta att staterna skulle vara villiga att modifiera sina inhemska processregler om en ratifikation av konventionen skulle kräva det. Detta ansåg de nordiska regeringarna vara en alltför ambitiös utformning.

De nordiska regeringarna yttrade sig även över det utkast till artiklar som antagits av ILC år 1991 vid dess 43:e session. I yttrandet angavs att de nordiska länderna ansåg att utkastet var en solid grund för övervägande vid en diplomatisk konferens för att upprätta en konvention i ämnet. I enlighet med den allmänna trenden i internationell rätt i fråga om statsimmunitet, såsom den avspeglade sig i utkastet till artiklar, borde målet med konventionen vara att dra upp användbara skiljelinjer mellan å ena sidan statliga höghetshandlingar (*acta jure imperii*), vilka även fortsättningsvis borde omfattas av immunitet, och å andra sidan en stats privaträttsliga handlande (*acta jure gestionis*), som inte borde omfattas av immunitet på grund av dess kommersiella karaktär eller

tillhörighet till det privaträttsliga området. Ett praktiskt synsätt borde anläggas i det avseendet.

I en intern promemoria upprättad av Utrikesdepartementet den 17 september 1992, diskuterades utkastet till artiklarna 2, 10 och 18 som antagits av ILC år 1991. Vad gäller artikel 2 och omfattningen av uttrycket "commercial transactions" uttalades att det inte var acceptabelt att den ena partens syfte med en handling skulle kunna bestämma hur handlingen klassificeras. I promemorian kritiserades också artikel 18 i fråga om begränsning av möjligheterna till verkställande åtgärder mot statlig egendom, där huvudregeln är att sådana åtgärder är förbjudna även i fall där en stat inte kan åberopa immunitet. Artikel 10 rörande handlingar av statligt ägda företag kritiserades också eftersom det skulle vara enkelt för en stat att undvika immunitetsbegränsningarna som artikeln ställer upp för sådana företag.

5.3.4 Övrigt

I några fall har Utrikesdepartementet yttrat sig i frågan huruvida ett visst utländskt subjekt har varit ett sådant rättssubjekt som kan åtnjuta statsimmunitet.

I en skrivelse till Riksskatteverket den 8 april 1982 uttalade sig Utrikesdepartementets rättsavdelning i fråga om det sovjetiska flygbolaget Aeroflots status och ställning i immunitetshänseende. Aeroflot angavs vara ett statligt affärsdrivande organ som inte utgjorde del av Sovjetunionens diplomatiska representation och som inte åtnjöt diplomatisk immunitet. Aeroflot ansågs inte åtnjuta statsimmunitet inför svenska myndigheter, eftersom den verksamhet som Aeroflot bedrev såsom luftfartsföretag var av privaträttslig karaktär och inte var uttryck för ett statligt höghets-handlande. Med hänvisning till den sparsamma svenska rättspraxis som fanns på området tillades att uttalanden i frågor om stats-immunitet måste göras med reservation för detta förhållande.

Utrikesdepartementets rättsavdelning yttrade sig år 1985 beträffande Korea Trade Centers (KTC) eventuella immunitet i Sverige i ett mål vid Stockholms tingsrätt.¹⁵ Den beskrivning av KTC:s organisation och verksamhet som lämnats från svenska ambassaden i Seoul indikerade enligt rättsavdelningen att KTC

¹⁵ Skrivelse från rättsavdelningen den 19 mars 1985 till Stockholms tingsrätt. Se angående målet ovan under avsnitt 5.2.4.

uppträdde som ett offentligrättsligt subjekt (*jure imperii*) och att KTC därmed, enligt den tolkning av folkrätten som Sverige hävdade i FN, skulle åtnjuta immunitet.

Beträffande Grekiska Statens Turistbyrå i Sverige uttalade Utrikesdepartementets rättsavdelning år 1988¹⁶ att turistbyrån var ett statligt organ som löd under den statliga grekiska turistorganisationen och var direkt ansvarig mot denna, medan viss från Grekland utsänd personal givits diplomatisk status och ingick i den grekiska ambassaden. Turistbyrån ägnade sig inte åt kommersiell verksamhet utan endast åt information eller turistpropaganda. Utrikesdepartementets rättsavdelning ansåg att dessa omständigheter tydde på att turistbyrån uppträdde som ett offentligrättsligt subjekt vars handlingar kunde bedömas som statsåtgärder av offentlig natur (*acta jure imperii*) och att turistbyrån därmed enligt svenskt synsätt torde vara att anse som ett rättssubjekt vilket åtnjöt immunitet.

5.4 Sammanfattning av statsimmunitet i svensk rätt och en jämförelse med folkrätten och andra länders praxis

5.4.1 Allmänt

I svensk rätt saknas som framgått ovan allmän lagstiftning om statsimmunitet. Viss lagstiftning finns beträffande statsfartyg respektive luftfartyg, grundad på internationella konventioner från år 1926 respektive 1933.

Svensk domstolspraxis i fråga om statsimmunitet är relativt begränsad och har inte behandlat alla de aspekter på statsimmunitet som förekommit i statspraxis. I svensk praxis har dock statsimmunitet sedan länge ansetts gälla såsom en sedvanerättslig princip, erkänd i svensk rätt. Domstolarnas behandling av frågan om statsimmunitet sker numera i enlighet med Högsta domstolens uttalanden i NJA 1999 s. 821.¹⁷ Stater anses således åtnjuta immunitet i tvister som rör statsakter i egentlig mening (*acta jure imperii*), men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär (*acta jure gestionis*) som en stat har företagit. I frågan efter vilka kriterier man ska

¹⁶ Skrivelse från rättsavdelningen till advokaten Jan Lorentzon den 12 januari 1988.

¹⁷ Se ovan under avsnitt 5.2.1.

bedöma om en stats handlande tillhör den ena eller den andra av de angivna kategorierna, har Högsta domstolen uttalat att domstolarna ofta i praktiken torde vara hänvisade att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som, med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet.

I svensk domstolspraxis förespråkas således numera den restriktiva immunitetsteorin, där immunitet beviljas enbart för statliga höghetshandlingar men inte för staters privaträttsliga handlingar. I de mål där immunitet gjorts gällande har dock, som framgått ovan, i de allra flesta fall immunitet beviljats.

I doktrinen har gjorts gällande att domstolarna visserligen betonar skillnaden mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* – och därmed ger intryck av att ge restriktiv immunitet företräde – men att de ändå i praktiken medger absolut och oinskränkt immunitet så snart en främmande stat är part i målet.¹⁸

Även från regeringshåll har sedan länge angetts att Sverige ansluter sig till den restriktiva immunitetsteorin. I arbetet med framtagande av FN-konventionen har Sverige hävdats att gränsdragningen mellan statliga höghetshandlingar och andra handlingar ska göras med utgångspunkt i handlingens natur och inte med utgångspunkt i dess syfte. Något motsvarande ställningstagande i fråga om hur gränsdragningen ska ske har dock inte gjorts i svensk domstolspraxis.¹⁹

Som angetts i kapitel 2, har utvecklingen i sedvanerätten gått mot en alltmer restriktiv syn på statsimmunitetens omfattning. Svensk praxis överensstämmer således med den rådande grundläggande synen på statsimmunitet i sedvanerätten och i de länders praxis som närmare beskrivits i kapitel 4.

Det saknas enhetlig statspraxis i frågan om hur gränsdragningen ska ske mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*, och olika metoder används för att underlätta gränsdragningen. I många av de länder vars praxis närmare beskrivits i kapitel 4, klassificeras en handling som *jure imperii* eller *jure gestionis* vanligtvis utifrån dess natur.²⁰ Det förekommer dock att europeiska domstolar, liksom de svenska, gör en samlad bedömning av omständigheterna i det särskilda fallet vid klassificeringen av handlingen i fråga och att de

¹⁸ Se not 7 ovan.

¹⁹ Se NJA 1999 s. 821, ovan under avsnitt 5.2.1.

²⁰ T.ex. Österrike, Belgien, Tyskland, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien och Frankrike (se *State Practice Regarding State Immunities*, edited by Council of Europe and Gerhard Hafner, Marcelo G. Kohen and Susan Breau, 2006, s. 31 f.).

då t.ex. bedömer syftet med handlingen eller undersöker om en privatperson skulle kunna genomföra handlingen eller ser till de yttre omständigheterna runt handlingen i fråga.²¹

I fråga om svensk praxis i olika närmare avseenden kan sammanfattningsvis följande utläsas.

5.4.2 Immunitetssubjekt

Av de rättsfall som beskrivits ovan rör flera utländska ambassader, vilka ansetts vara sådana subjekt som kan åberopa statsimmunitet.

I övrigt har målen rört bl.a. utländska turistorganisationer eller handelskontor. Vid avgörandet av om sådana organ ska anses som immunitetssubjekt i fråga om statsimmunitet, har de svenska domstolarna fäst avseende vid om verksamheten varit reglerad i lag i den främmande staten, om den finansierats av allmänna medel i den främmande staten eller om vinstintresse förelegat, om den främmande staten haft inflytande eller kontroll över verksamheten och utsett personer på ledande befattningar, samt om verksamheten innefattat sådana uppgifter som annars skulle ha utförts av den främmande statens ambassad eller regeringsorgan.

Enligt Utrikesdepartementets rättsavdelning i ett yttrande på 1980-talet ansågs inte ett utländskt statligt affärsdrivande luftfartsföretag (Aeroflot) åtnjuta statsimmunitet, eftersom dess verksamhet var av privaträttslig karaktär.

I folkrätten saknas gemensam statspraxis i fråga om vilka enheter som kan falla in under begreppet "stat". I allmänhet beaktas dock, liksom i Sverige, i vilken utsträckning den främmande staten kontrollerar verksamheten och karaktären hos enhetens verksamhet, även om de mer exakta gränserna för begreppet "stat" varierar.²²

5.4.3 Avstående från immunitet mot domsrätt

I fråga om avstående från immunitet ansågs i NJA 1999 s. 821 en klausul i ett avtal om att tvist med anledning av avtalet skulle avgöras enligt svensk rätt inte innebära ett otvetydigt avstående från immunitet mot domsrätt för svenska domstolar avseende

²¹ Se *State Practice regarding State Immunities* (se not 20 ovan), s. 39.

²² Se avsnitt 2.4.1.

tvister om avtalets tillämpning. I dansk praxis däremot har ett sådant avtal ansetts innebära ett avstående från immunitet mot domsrätt.²³

I NJA 1972 C 434 ansågs en skiljeklausul i ett avtal som den främmande staten hade ingått inte kunna tolkas som att staten i fråga uttryckligen hade avstått från sin immunitet mot svensk domsrätt i ett förfarande som avsåg utseende av skiljeman.

I RH 76:81 däremot ansåg hovrätten att en främmande stat genom att godta en i ett avtal intagen skiljeklausul fick anses ha avstått från sin rätt till immunitet i fråga om ett efterföljande exekvaturförfarande, varför hovrätten förordnade att skiljedomen skulle få verkställas som svensk lagakrafttägande dom. Frågan prövades aldrig av Högsta domstolen, eftersom det bolag som ansökt om exekvatur återkallade sin talan sedan hovrättens avgörande överklagats av den främmande staten.

I fråga om vilken verkan ett avtal om skiljeförfarande har för frågan om statsimmunitet, saknas det i statspraxis stöd för annat än att en överenskommelse om skiljeförfarande enbart leder till en begränsning av statens immunitet i frågor som rör själva skiljeförfarandet.²⁴

Regeringsrätten ansåg i RÅ 1986 ref 66 att en stat fick anses ha avstått från sin immunitet, genom att staten i fråga hade klagat på ett beslut om arbetsgivaravgifter till kammarrätten och där deltagit i processen som part utan att göra gällande immunitet. Immunitetsinvändning framställdes först i Regeringsrätten. Detta avgörande överensstämmer med rådande sedvanerätt.²⁵

5.4.4 Gränserna för immunitetens omfattning

Avtal i allmänhet

I NJA 1999 s. 821 uttalade Högsta domstolen att immunitet kan åberopas endast i tvister som rör statsakter i egentlig mening, men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär. Domstolen konstaterade också att det var omstritt om den företagna aktiviteten som sådan, dvs. dess form och natur, ska tilläggas avgörande betydelse eller om det avgörande ska anses vara om staten företagit den ifrågavarande åtgärden i ett

²³ Se avsnitt 4.3.

²⁴ Se avsnitt 2.4.4.

²⁵ Se avsnitt 2.4.2.

suveränt syfte eller för ett suveränt ändamål och att någon allmänt antagen statspraxis på området inte syntes föreligga.

Högsta domstolen ansåg att domstolarna i praktiken ofta torde vara hänvisade till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet. Högsta domstolen ansåg dock i målet att det avtal som träffats mellan en svensk kommun och isländska staten om utbildning av flygmekaniker rörde en fråga som typiskt sett var av offentligrättslig karaktär och som varit föremål för en i avtalet åberopad mellanstatlig överenskommelse, vilken innefattade en reglering av de nordiska ländernas rättigheter och skyldigheter mot varandra. Trots att parterna hade avtalat om ersättningsskyldighet för det isländska ministeriet och även avtalat att eventuella tvister med anledning av avtalet skulle avgöras enligt svensk rätt, ansåg Högsta domstolen alltså inte att avtalet var av "kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär".

I de allra flesta mål som avgjorts i tingsrätt eller hovrätt efter detta mål har immunitet beviljats den främmande staten. Samtliga mål har avsett ambassader (i ett fall en ambassads handelskontor). Svea hovrätt har i två mål beviljat ambassader immunitet. I det ena målet ansågs ett uppdrag åt en fysisk person i Sverige att söka nya lokaler för en stats ambassadverksamhet och bostäder åt ambassadpersonalen vara ett sådant handlande som reglerades i Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser. Uppdraget ansågs till sin natur vara sådant att bara en stat kunde ge det, varför det medförde immunitet.

I det andra målet ansågs en tvist som härrörde från ett hyresförhållande avseende en beskickningslokal röra en statsakt i egentlig mening, varför immunitet beviljades. Stockholms tingsrätt ansåg i ett mål att en advokatbyrås utförande av tjänster för en ambassad hänförde sig till tjänster av offentligrättslig natur kopplade till ambassaden och ambassadörens residens, varför statens agerande var en sådan statsakt som gav rätt till immunitet.

Som framgår av kapitel 4, förefaller bl.a. norska och danska domstolar i liknande mål ha varit mer restriktiva än de svenska domstolarna med att bevilja ambassader immunitet. Generellt sett framstår andra länders domstolar som mer benägna att tillåta en talan mot en främmande stat, trots invändning om statsimmunitet, med hänvisning till avtals privaträttsliga karaktär (*de jure gestionis*).

Anställningsavtal

I AD 1958 nr 7 beviljades den främmande staten immunitet utan någon närmare prövning av om det i målet var fråga om statligt höghetshandlande eller inte.

I de tre mål som prövats av Arbetsdomstolen under 2000-talet²⁶ har domstolen citerat Högsta domstolens uttalande om gränsdragningen mellan statsakter i egentlig mening och åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär. I målen har Arbetsdomstolen också redogjort för bestämmelserna avseende anställningskontrakt i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom från år 2004. Målen har därefter prövats med utgångspunkt i anknytningen till Sverige respektive den främmande staten med avseende på arbetstagarens medborgarskap respektive bosättningsort och hans eller hennes ställning i organisationen, var arbetsuppgifterna har utförts, samt arbetsuppgifternas art och deras anknytning till statens suveräna myndighetsutövning. I ett fall med starka anknytningsfakta till Sverige (svensk medborgare som inom ramen för en projektanställning utfört arbete enbart i Sverige vid fast kontor i Stockholm) ansågs immunitet inte föreligga.

Även Stockholms tingsrätt har i ett arbetsrättsligt mål²⁷ tagit hänsyn till samma kriterier. Också i det målet ansågs det endast finnas svag anknytning till den främmande staten (den anställde hade aldrig varit medborgare i den främmande staten och inte heller utfört arbete med anknytning till ambassadens diplomatiska uppgifter) men stark anknytning till Sverige, där den anställde bott under lång tid och utfört arbetsuppgifterna, varför immunitet inte beviljades.

De folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet avseende tvister om anställningsavtal är inte enhetliga.²⁸ De faktorer som i allmänhet tillmäts betydelse vid avgränsningen av undantaget är, liksom i svensk praxis, arbetstagarens nationalitet eller varaktiga bosättning, var arbetet utförs och arbetets anknytning till statens suveräna funktioner.

²⁶ AD 96/2001, 26/2004 och 47/2006.

²⁷ T 3209-03.

²⁸ Se avsnitt 2.4.4.

Fast egendom

I NJA 1957 s. 195 ansågs folkrepubliken Kina åtnjuta immunitet i ett mål om ogiltighet av fång till en fastighet i Sverige, eftersom fastigheten användes för landets ambassad.

Rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter till, eller intressen i, eller besittning eller användning av fast egendom som finns i forumstaten undantas i folkrätten från statsimmunitet. Detta inverkar dock inte på den diplomatiska immunitet som skyddar en beskickningslokals okränkbarhet.²⁹

Kommersiell användning av fartyg

1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. anger som huvudregel att statsimmunitet mot domsrätt inte föreligger i fråga om fordringar som grundar sig på ett fartygs begagnande eller lastens befordran. Immunitet gäller dock om fartyget ägs eller används av en främmande stat uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift.

Den svenska lagstiftningen, som grundar sig på 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll, får anses motsvara vad som gäller folkrättsligt.³⁰ Även andra europeiska länder, t.ex. Norge, Danmark och Tyskland, har tillträtt 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll.³¹

Skiljedomsavtal

Svensk praxis i fråga om vilken verkan en stats ingående av ett skiljedomsavtal anses få har behandlats ovan.³²

5.4.5 Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder

I målen om kvarstadsbåtarna år 1942 uttalade Högsta domstolen att immunitetsprincipen med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder. Domstolen ansåg dock inte att exekutivt ingripande i en främmande makts faktiska besittning av en lös sak

²⁹ Se avsnitt 2.4.4.

³⁰ Se avsnitt 2.4.4.

³¹ Se kapitel 4. Konventionen och dess tilläggsprotokoll har ratificerats av 31 stater.

³² Se avsnitt 5.4.3.

var under alla omständigheter uteslutet ens om en rent offentligrättslig grund för innehavet kunde åberopas. Om exempelvis besittningstagandet skett med våld eller annat egenmäktigt rubbade av tidigare besittning inom svenskt territorium borde utan tvivel den förfördelade erhålla rättshjälp av svensk exekutiv myndighet till sin rubbade besittnings återställande.³³

Enligt 1938 års lag med vissa bestämmelser om statsfartyg m.m. och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg råder immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsägda eller statsdrivna fartyg (laster) och luftfartyg som används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Dessa båda lagar är grundade på internationella konventioner som Sverige tillträtt.³⁴

I statspraxis har man varit försiktig med att neka en främmande stat immunitet mot verkställighetsåtgärder. Det saknas gemensam statspraxis i fråga om begränsningar av immuniteten mot verkställighet. Eventuell verkställighet kan, om inte annat har angetts av den främmande staten, enbart ske i egendom som inte är avsedd för statliga ändamål.³⁵

³³ Se avsnitt 5.2.1.

³⁴ Se avsnitt 5.1.1 och 5.1.2.

³⁵ Se t.ex. Tyskland, avsnitt 4.5. Se även avsnitt 2.4.5.

6 FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

6.1 Inledning

FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom antogs med konsensus (dvs. utan omröstning) den 2 december 2004 genom resolution 59/38 under FN:s 59:e generalförsamling. Konventionen var öppen för undertecknande vid FN:s huvudkontor i New York från och med den 17 januari 2005 till och med den 17 januari 2007. Den undertecknades av Sverige den 14 september 2005. Konventionen har undertecknats av tjugoåttastater och har hittills ratificerats av fyra stater (Norge, Portugal, Rumänien och Österrike).

Konventionen i engelsk originaltext med en översättning till svenska finns i *bilaga 3*.

6.2 Konventionens tillkomst

Frågan om en kodifiering av bestämmelser angående immunitet för stater och deras egendom har diskuterats sedan början av 1900-talet, först inom Nationernas Förbund och därefter inom FN och FN:s folkrättskommission (härefter ILC).¹

År 1978 fick en arbetsgrupp inom ILC i uppgift att överväga frågan om staters immunitet mot jurisdiktion. Arbetsgruppen gick igenom några allmänna aspekter på ämnet och undersökte möjliga

¹ Se Yearbook of the International Law Commission, 1978, vol. II, Part Two, s. 152 ff. Ytterligare information om konventionens tillkomst och länkar till de olika dokument som upprättats under arbetet i FN finns på ILC:s webbplats under adressen http://untreaty.un.org/ilc/guide/4_1.htm. International Law Commission, ILC, dvs. FN:s folkrättskommission, är ett expertorgan inom FN som består av 34 medlemmar valda av FN:s generalförsamling. ILC bidrar till utveckling av folkrätten genom att diskutera folkrättsliga frågor och utarbeta förslag till internationella konventioner.

sätt att arbeta vidare med frågan. I arbetsgruppens rapport konstaterades att det låg i alla staters intresse att de folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet gjordes mer lättillgängliga, även om staternas åsikter i fråga om immunitet dittills inte varit enhetliga. Eftersom sedvanerätten om statsimmunitet till stor del syntes ha vuxit fram ur staternas rättspraxis, ansågs det att statspraxis, både från domstolar och regeringar, skulle behöva studeras för att fastställa eventuella folkrättsliga regler och också för att få indikationer på i vilken riktning den internationella rätten utvecklades. Därefter skulle man behöva hämta in de olika regeringarnas åsikter i fråga om hur och i vilken omfattning staterna var beredda att ge varandra immunitet och vilken immunitet de ansåg sig själva vara berättigade till.

Från år 1979 till 1986 inhämtades synpunkter och information från FN:s medlemsstater och en "Special Rapporteur" för ämnet jurisdiktionell immunitet för stater och deras egendom, utsedd av ILC, utarbetade åtta olika rapporter med utkast till artiklar i ämnet. Efter behandling i ILC med vissa förändringar i utkastens antogs en uppsättning artiklar preliminärt av ILC år 1986.² De preliminärt antagna artiklarna överlämnades till FN:s medlemsstater för kommentarer och synpunkter.

År 1987 utsåg ILC en ny Special Rapporteur.³ Ytterligare tre rapporter utarbetades, med förslag till förändringar i de preliminärt antagna artiklarna, på grundval av medlemsstaternas kommentarer och synpunkter. ILC kunde därefter år 1991 anta *Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries*.⁴

Arbetet med att förbereda en konvention i ämnet fortsatte därefter inom FN:s generalförsamling i dess sjätte utskott. Oenigheten var fortfarande stor mellan FN:s medlemsstater rörande innehållet i immunitetsreglerna och vilket slags instrument reglerna skulle läggas fast i. Vissa stater förespråkade alltså en omfattande immunitet, medan andra stater, däribland de flesta av västländerna, önskade att det skulle sättas relativt snäva gränser för immuniteten.

² Se *Report of the International Law Commission on the work of its thirty-eighth session*, Chapter II, Yearbook of the International Law Commission 1986.

³ Se *Report of the International Law Commission on the work of its fortieth session*, Chapter VI, Yearbook of the International Law Commission 1988.

⁴ Se *Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session*, Yearbook of the International Law Commission 1991. Dokumentet innehåller utkast till en uppsättning artiklar som också är kommenterade. Härfter benämns dokumentet kommentarerna till 1991 års utkast.

De olika synsätten på immunitetens omfattning ledde till att det gick flera år utan nämnvärd framgång.

Informella överläggningar som ägde rum inom sjätte utskottet under år 1994 visade att de huvudsakliga kvarvarande tvistefrågorna som staterna måste uppnå enighet kring var 1) begreppet "stat", 2) kriterierna för att bestämma ett avtals eller en transaktions kommersiella karaktär, 3) begreppet "statligt företag" eller annan enhet i fråga om kommersiella transaktioner, 4) anställningsavtal, samt 5) tvångsmedel avseende statlig egendom.⁵

Efter inbjudan från generalförsamlingen inrättade ILC år 1999 en ny arbetsgrupp, som skulle utarbeta preliminära kommentarer till kvarvarande tvistefrågor med hänsyn tagen till resultaten från de informella överläggningarna i sjätte utskottet och med beaktande av bl.a. utvecklingen i statspraxis efter år 1991. Arbetsgruppen behandlade de fem kvarvarande huvudfrågor som identifierats under de informella överläggningarna i sjätte utskottet.⁶

I december år 2000 upprättade FN:s generalförsamling en *ad hoc*-kommitté.⁷ Kommittén slutförde arbetet med att utforma en konvention utifrån 1991 års utkast till artiklar, med beaktande av de synpunkter som lämnats från medlemsstaterna och de rapporter som utarbetats under 1990-talet inom sjätte utskottet och ILC. Framför allt rörde kommitténs arbete de fem kvarvarande huvudfrågorna.⁸ Arbetet inom kommittén ledde fram till ett utkast till FN-konvention om immunitet för stater och deras egendom.⁹

En konvention – *United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property* – kunde slutligen antas med konsensus av FN:s generalförsamling den 2 december 2004.¹⁰

Artiklarna i konventionen överensstämmer i stora delar med det utkast till artiklar som antogs av ILC år 1991, *Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property*¹¹.

⁵ *Informal consultations held pursuant to General Assembly decision 48/413, A/C.6/49/L.2, 1994.*

⁶ *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property, 1999, A/CN.4/L.576, Yearbook of the International Law Commission 1999.* Se även två rapporter från en arbetsgrupp inom sjätte utskottet år 1999 och 2000: *Convention on jurisdictional immunities of States and their property*, Report of the Chairman of the Working Group, Mr. Gerhard Hafner, A/C.6/54/L.12, 12 november 1999, respektive A/C.6/55/L.12, 10 november 2000.

⁷ Resolution 55/150 den 12 december 2000.

⁸ *Report of the Ad Hoc Committee on Jurisdictional Immunities of States and Their Property*, General Assembly, Official Records (A/57/22, A 58/22 respektive A/59/22).

⁹ I kommitténs tredje rapport, A/59/22.

¹⁰ Resolution 59/38. Konventionstexten finns återgiven i Official Records of the General Assembly, Fifty-ninth Session, Supplement No. 49 (A/59/49).

¹¹ Se not 4 ovan.

6.3 FN-konventionen i huvuddrag

6.3.1 Konventionstexten

Konventionen innehåller bestämmelser om immunitet för stater och deras egendom mot andra staters domstolars domsrätt.

I konventionen anges som en allmän princip att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen. Staten i fråga kan också avstå från sin immunitet. Avståendet kan göras uttryckligen, såväl före som efter det att en tvist har uppstått, genom t.ex. ett medgivande till domsrätt i en internationell överenskommelse eller en förklaring inför den aktuella domstolen. Det kan också göras underförstått, genom att staten frivilligt deltar i ett domstolsförfarande som part.

Efter uppställandet av dessa allmänna principer anges i konventionen ett antal fall där immunitet inte får åberopas.

En central bestämmelse är artikel 10 där det anges att stater inte har immunitet i fråga om domstolsförfaranden angående tvister som rör en stats affärstransaktioner med utländska fysiska eller juridiska personer. Bestämmelsen kan sägas utgöra kärnan i den restriktiva immunitetsteorin.

Stater har inte heller rätt till immunitet i domstolsförfaranden som rör anställningskontrakt mellan staten och en enskild person avseende arbete som ska utföras inom en annan stats territorium, eller i förfaranden som rör person- eller sakskada som staten orsakat inom en annan stats territorium.

Immunitet gäller inte heller i mål som avser fastställande av en stats rättigheter till fast egendom i en annan stat, eller statens rättigheter eller intressen i lös eller fast egendom som härrör från bl.a. arv eller gåva, eller i fråga om förvaltning av egendom (t.ex. konkursbon).

Förfaranden som avser fastställande av en annan stats rättigheter till patent och andra immateriella rättigheter i forumstaten, eller som gäller påståenden om att en stat har kränkt en immateriell rättighet inom forumstatens territorium undantas också från rätten till immunitet.

Rätt till immunitet föreligger inte heller i förfaranden som rör en stats deltagande i ett bolag eller annat associationsrättsligt subjekt i forumstaten, eller som rör drift av fartyg som ägs eller drivs av en stat för annat än statliga icke-kommersiella ändamål.

Slutligen har en stat inte rätt till immunitet om den har ingått ett skiljedomsavtal med en utländsk fysisk eller juridisk person, och domstolsförfarandet i fråga rör t.ex. skiljedomsavtalets giltighet eller skiljedomsförfarandet.

Konventionen uppställer också olika ”undantag från undantagen”, dvs. anger fall där immunitet ska gälla trots att det är fråga om ett fall där immunitet normalt inte gäller.

Konventionen reglerar även frågan om staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden, såväl före som efter dom. Sådana tvångsåtgärder får enligt konventionen i princip vidtas endast efter samtycke från den berörda staten.

I konventionen finns också särskilda bestämmelser för hur delgivning ska ske med en annan stat och regler för när tredskodom kan meddelas. Delgivning av stämning mot en främmande stat ska som huvudregel ske genom diplomatiska kanaler, om inte annat följer av ett folkrättsligt bindande avtal mellan berörda stater. Tredskodom mot en främmande stat kan meddelas tidigast fyra månader efter det att delgivning ägt rum och under förutsättning att konventionen inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

Konventionen innehåller också avslutande bestämmelser i fråga om förhållandet mellan konventionen och andra internationella överenskommelser, tvistlösning, undertecknande, ratifikation, ikraftträdande m.m.

Vid tolkning av konventionen kan ledning hämtas från dess förarbeten, framför allt ILC:s kommentarer till 1991 års utkast till artiklar (i vart fall i den utsträckning som artiklarna i 1991 års utkast har lämnats oförändrade), *ad hoc*-kommitténs rapporter och generalförsamlingens resolution 59/38 genom vilken konventionen antogs.¹²

6.3.2 Gränsdragningsfrågor

Konventionen omfattar inte straffrättsliga förfaranden, vilket särskilt angavs i generalförsamlingens resolution när konventionen antogs.¹³

¹² Se uttalande i sjätte utskottet av ordföranden i *ad hoc*-kommittén vid överlämnande av kommitténs tredje rapport, *Sixth Committee, Summary record of the 13th meeting*, A/C.6/59/SR.13, 25 Oktober 2004, para. 35.

¹³ Resolution 59/38. Se också kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (2), samt Gerhard Hafner och Ulrike Köhler, *The United Nations Convention on jurisdictional immunities of states and their property*, Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV, 2004, s. 46.

Den anses inte heller omfatta militär verksamhet, även om detta inte anges uttryckligen. Enligt ordföranden i *ad hoc*-kommittén var den allmänna uppfattningen under kommitténs arbete att militär verksamhet inte omfattades av den blivande konventionen. Denna uppfattning kommer också till uttryck i kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar där det i anslutning till artikel 12 (angående person- och sakskador) anges att artikeln inte är tillämplig på situationer som innefattar väpnade konflikter.¹⁴

Enligt konventionens ingress fortsätter folkrättens sedvane-rättsliga regler att gälla i frågor som inte regleras i konventionen. Detta gäller allmänt men uttrycks också särskilt i vissa av konventionens artiklar. Avsikten är att den immunitet som tillkommer vissa specifika enheter eller personer enligt allmän folkrätt och redan existerande konventioner (*lex specialis*) inte ska påverkas av FN-konventionen om statsimmunitet.¹⁵ I artikel 3 anges särskilt att konventionen inte påverkar privilegier och immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av bl.a. diplomatiska beskickningar och personer med anknytning till dem, och inte heller immunitet och privilegier som tillkommer statschefer *ratione personae*. Enligt artikel 3 berör konventionen inte heller immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende statliga luftfartyg eller rymdföremål.

I fråga om konventionens förhållande till andra internationella överenskommelser anges i artikel 26 att bestämmelserna i konventionen inte inverkar på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen.

¹⁴ Uttalande av ordföranden i *ad hoc*-kommittén (se not 12 ovan), para. 36. Vilken vikt som ska tilläggas detta uttalande och om FN-konventionen omfattar militär verksamhet eller inte har dock ifrågasatts av Andrew Dickinson, *Status of Forces under the UN Convention on State Immunity*, *International and Comparative Law Quarterly* vol 55, April 2006, s. 427–436. Jämför också Joanne Foakes och Elizabeth Wilmshurst, *State Immunity: The United Nations Convention and its effect*, Chatham House, International Law Programme, Briefing Paper, May 2005.

¹⁵ Se kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 3, para. (1)–(5). Jämför också uttalande av ordföranden i *ad hoc*-kommittén (se not 12 ovan), para. 36–37.

6.4 Närmare om FN-konventionens innehåll

Konventionen inleds med en ingress. Därefter följer konventionens artiklar som är indelade i sex olika delar; Del I Inledning (artikel 1–4), Del II Allmänna principer (artikel 5–9), Del III Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17), Del IV Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21), Del V Övriga bestämmelser (artikel 22–24) samt Del VI Slutbestämmelser (artikel 25–33).

I en bilaga till konventionen finns också förklaringar till vissa bestämmelser i konventionen, som syftar till att fastställa hur dessa bestämmelser ska förstås. Bilagan utgör enligt artikel 25 en integrerad del av konventionen.

6.4.1 Ingress

I konventionens ingress anges att immunitet för stater och deras egendom är allmänt erkänd som internationell sedvanerätt, och att konventionen är avsedd att stärka rättsstatens principer och öka rättssäkerheten, särskilt i staternas relationer med fysiska och juridiska personer, samt bidra till kodifiering och vidareutveckling av folkrätten och till harmonisering av praxis på området.

Det anges vidare att parterna i konventionen beaktar de folkrättsliga principer som uttrycks i FN-stadgan och utvecklingen i statspraxis avseende immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom.

I ingressen bekräftas slutligen att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen. I vissa fall omnämns särskilt i konventionen olika typer av redan gällande immunitet som inte påverkas av konventionen (t.ex. i artikel 3.2 om statschefers immunitet i kraft av sin ställning, *ratione personae*). Även immunitet i andra fall som inte regleras i konventionen fortsätter dock att gälla i enlighet med ingressens allmänna bestämmelse om detta.¹⁶

¹⁶ Jämför också ovan under 6.3.2, angående uttalanden i kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 3, och av ordföranden i *ad hoc*-kommittén (se not 12 ovan), att redan gällande specialbestämmelser (*lex specialis*) enligt allmän folkrätt och gällande konventioner om immunitet för vissa specifika enheter eller personer inte påverkas av konventionen.

6.4.2 Tillämpningsområde och definitioner (artikel 1–4)

Tillämpningsområde (artikel 1)

Konventionens tillämpningsområde slås fast i artikel 1, där det anges att konventionen rör immunitet för en stat och dess egendom mot en annan stats domstolars domsrätt. Tillämpningsområdet omfattar varje utövande av dömande, administrativ eller verkställande makt som har samband med ett rättsligt förfarande. Immuniteten omfattar hela det rättsliga förfarandet, från inledande av förfarandet, delgivning av handlingar, säkerhetsåtgärder och interimistiska beslut, till dom och verkställighet. Konventionen omfattar såväl immunitet för en stat mot domsrätt inför en annan stats domstolar, som immunitet mot användande av tvångsåtgärder mot statens egendom.¹⁷ Som angetts ovan omfattar konventionen dock inte straffrättsliga förfaranden.

Definitioner (artikel 2)

I artikel 2 finns definitioner av tre för konventionen centrala begrepp: *domstol*, *stat* och *affärstransaktion*. Definitionerna av dessa begrepp inverkar, enligt artikel 2.3, inte på deras användning eller på den betydelse de kan ha i andra internationella instrument eller i en stats interna lagstiftning. Detta gäller, även om det inte framgår direkt av ordalydelsen, även för andra begrepp i konventionen.¹⁸

Begreppet ”domstol”

Med ”domstol” avses enligt artikel 2.1 (a) varje statligt organ, oavsett dess benämning, som är behörigt att utöva rättsliga funktioner. Avgörande för om ett statligt organ faller inom definitionen är alltså dess funktion och inte dess benämning.

Begreppet ”rättsliga funktioner” i denna artikel definieras inte i konventionen. Detta beror, enligt kommentarerna till 1991 års utkast, på att sådana funktioner varierar mellan olika konstitutionella och rättsliga system. Rättsliga funktioner kan enligt kommentarerna innefatta att avdöma eller på annat sätt bilägga tvister, att avgöra rättsfrågor eller sakfrågor, att besluta om provisoriska

¹⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 1, para. (2).

¹⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (30).

åtgärder eller tvångsåtgärder, eller andra administrativa eller verkställande funktioner i samband med en rättegång.¹⁹

Begreppet "stat"

I artikel 2.1 (b) definieras begreppet "stat". Definitionen avser att identifiera vilka enheter eller personer som har rätt att åberopa immunitet för statens räkning samt att identifiera vissa statliga underenheter eller organ som har rätt att åberopa immunitet när de vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning.²⁰

Med begreppet "stat" avses för det första staten och dess olika offentliga organ (artikel 2.1 (b)(i)). Denna kategori innefattar staten själv, när den agerar i eget namn och genom sina olika offentliga organ. I kommentarerna nämns som exempel på sådana offentliga organ statsöverhuvuden, regeringschefer och olika departement. Vidare nämns underordnade organ och delegationer som representerar staten, inklusive diplomatiska beskickningar och konsulat, permanenta representationer och delegationer. Avsikten med uttrycket "staten och dess olika offentliga organ" ("the State and its various organs of government") är att alla delar av den traditionella statsapparaten ska omfattas, dvs. den verkställande, den lagstiftande och den dömande verksamheten, även om den verkställande eller exekutiva delen avses i första hand. Begreppet "stat" omfattar suveräna och oberoende främmande stater, oavsett styrelsesätt.²¹

För det andra avses med begreppet "stat" en förbundsstats delstater eller en stats underenheter som har rätt att vidta åtgärder i myndighetsutövning och som handlar i denna egenskap (artikel 2.1 (b)(ii)). Denna del av definitionen var föremål för diskussion även efter 1991 års utkast till artiklar och har omformulerats i förhållande till utkastet. Såväl delstater i en federal stat som en stats regionala eller lokala underenheter i övrigt omfattas av definitionen. Hur en stat är organiserad, t.ex. vilken status en federal stat ger sina delstater, varierar. Det finns inget som hindrar att en stat upprättar underenheter som ges kompetens enligt intern lagstiftning att handla på statens vägnar och utöva statens suveräna

¹⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (3).

²⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (5).

²¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (6)–(10). Jämför även *State Practice regarding State Immunities*, edited by Council of Europe and Gerhard Hafner, Marcelo G. Kohen and Susan Breau, 2006, s. 4.

myndighet. Avgörande för att underenheten ska kunna åtnjuta statsimmunitet är att den har kompetens att utföra handlingar i suverän myndighetsutövning och att det aktuella handlandet utgör sådan myndighetsutövning.²²

Den tredje kategorin i definitionen av begreppet "stat" omfattar statliga organ eller andra enheter i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning. Denna kategori omfattar även icke-statliga enheter eller organ som har anförtrotts suverän myndighetsutövning. Som exempel på detta nämns i 1991 års kommentarer när en affärsbank har anförtrotts av staten att också hantera import- och exportlicenser, vilket är en del av en stats suveräna myndighetsutövning. Om ett statligt eller icke-statligt organ som har rätt att utöva statens suveräna myndighet också utför privata handlingar, har organet rätt till immunitet endast för myndighetsutövningen. Statliga företag som driver affärsverksamhet omfattas inte av definitionen, såvida de inte utför handlingar som led i suverän myndighetsutövning (jämför artikel 10.3).²³

Den fjärde och sista kategorin som faller under begreppet "stat" omfattar företrädare för staten när de handlar i denna egenskap. Till denna kategori hör alla fysiska personer som har behörighet att representera staten i de former som anges i de föregående kategorierna. Som exempel nämns i 1991 års kommentarer statschefer (vilka även omfattas av punkten (i)), regeringschefer, ministrar och diplomatiska och konsulära tjänstemän. Formuleringen "i denna egenskap" avser att klargöra att statsimmuniteten enbart omfattar handlingar i tjänsten, och inte vederbörandes privata handlingar. Immuniteten för handlingar i tjänsten fortsätter att gälla även efter det att personen i fråga har lämnat sin ställning (till skillnad från den personliga immunitet som t.ex. en ambassadör åtnjuter även för privata handlingar i kraft av sin ställning).²⁴

Begreppet "affärstransaktion"

I artikel 2.1 (c) definieras begreppet "affärstransaktion", som sedan används i artikel 10 – konventionens centrala bestämmelse om icke-immunitet för staters affärstransaktioner (se vidare om artikel

²² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (11)–(13).

²³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (14)–(15).

²⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (17)–(19).

10 nedan). I artikel 2.2 kompletteras definitionen genom att det där anges vilka kriterier som ska användas vid fastställandet av om ett avtal eller en transaktion faller under definitionen av begreppet "affärstransaktion".

I ett tidigare utkast till artiklar användes i stället för "affärstransaktion" formuleringen "affärskontrakt". Begreppet "transaktion" i definitionen har en vidare mening än termen "kontrakt" och avser även icke-kontraktuella aktiviteter såsom affärsförhandlingar.²⁵

Definitionen av "affärstransaktion" omfattar tre olika kategorier av avtal eller transaktioner. Den första kategorin innefattar alla typer av affärsavtal eller transaktioner avseende försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster (artikel 2.1 (c)(i)).

Den andra kategorin omfattar avtal om lån eller annan transaktion av finansiell natur, innefattande garanti- eller ersättningsförpliktelse avseende sådant lån eller sådan transaktion (artikel 2.1 (c)(ii)). Denna kategori innefattar exempelvis ett avtalsförhållande där en stat ställer garanti för ett nationellt aktiebolag i en privaträttslig handling, t.ex. vid köp av civila flygplan.²⁶

Slutligen omfattar begreppet också andra typer av avtal eller transaktioner av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur. Anställningskontrakt undantas dock från definitionen av affärstransaktion och ingår därmed inte i den centrala bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 10, som avser staters deltagande i affärstransaktioner. För anställningskontrakt finns i stället ett särskilt undantag i artikel 11.

Den nu behandlade definitionen av "affärstransaktion" kompletteras i artikel 2.2. Där anges vilka kriterier som domstolen ska använda vid fastställandet av om ett avtal eller en transaktion faller under definitionen av begreppet "affärstransaktion". Först och främst ska avtalets eller transaktionens natur beaktas. Även dess syfte bör dock beaktas om parterna har kommit överens om det, eller om i forumstatens praxis detta syfte är av betydelse för att fastställa om avtalet eller transaktionen är av icke-kommersiell natur.

Formuleringen innebär att avtalets eller transaktionens natur först ska prövas. Om den prövningen visar att det inte är fråga om en affärsmässig transaktion, behöver någon ytterligare prövning

²⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (20).

²⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (22).

inte göras. Om däremot avtalet eller transaktionen till sin natur framstår som en affärstransaktion, har svarandestaten möjlighet att bestrida detta genom att åberopa avtalets eller transaktionen syfte. Denna möjlighet finns dock bara om parterna i avtalet eller transaktionen har kommit överens om det eller om forumstatens praxis är sådan att syftet är relevant för att avgöra affärsmässigheten i ett avtal eller en transaktion.²⁷

Denna tvåstegsprövning, som tillåter att inte bara avtalets eller transaktionen natur beaktas utan också dess syfte, avser att skydda utvecklingsländer, särskilt i deras strävanden att främja sin ekonomiska utveckling. Det har ansetts att sådana länder bör ges en möjlighet att visa att ett avtal eller en transaktion bör behandlas som icke-kommersiell därför att det är klart att dess syfte inte är kommersiellt utan offentligt och genomförs av samhällsskäl, exempelvis kontrakt för köp av livsmedel åt befolkningen eller avtal om inköp av mediciner för att hindra spridning av en epidemi.²⁸

Formuleringen av dessa kriterier var en av de mest omtvistade frågorna under arbetet inför konventionen. Flera stater som anslutit sig till den restriktiva immunitetsteorin ansåg att enbart avtalets eller transaktionen natur skulle vara avgörande vid bedömningen och att en prövning av det bakomliggande syftet kunde lämna utrymme för subjektiva bedömningar som kunde vidga området för handlingar *jure imperii* på ett oförutsägbart sätt.²⁹ Andra stater framhöll att det särskilt för utvecklingsländer var viktigt att kunna ingå avtal och transaktioner som var avgörande för samhällsekonomin eller för att kunna förhindra och lindra katastrofer.³⁰ Den slutliga texten är en kompromiss mellan dessa båda inriktningar.

²⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (25)–(26).

²⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 2, para. (26), Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 19.

²⁹ Se *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property*, 1999, (se not 6 ovan), para. 40–41. Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 17 ff.

³⁰ Se *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property*, 1999, (se not 6 ovan), para. 36.

Förhållandet till andra typer av immunitet (artikel 3)

Artikel 3 i konventionen avgränsar tillämpningsområdet från andra typer av immunitet, såsom diplomatisk och konsulär immunitet, immunitet för statschefer *ratione personae*, och immunitet avseende en stats luftfartyg eller rymdföremål.

Ävsikten med artikel 3 är att hindra en överlappning mellan konventionens regler om immunitet och redan existerande folkrättsliga regler om privilegier och immunitet. De specialregler om immunitet för vissa specifika enheter eller personer som i dag gäller enligt allmän folkrätt och befintliga konventioner påverkas inte av konventionen. Uppräkningen i artikel 3 av olika slag av immunitet som inte påverkas av konventionen är inte uttömmande, utan måste läsas tillsammans med ingressens bestämmelse om att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen.³¹

Enligt artikel 3.1 gäller konventionen inte immunitet och privilegier i förhållande till de funktioner som utövas av diplomatiska och konsulära representationer och personer knutna till dessa.

Artikel 3.2 anger att konventionen inte rör den immunitet och de privilegier som gäller för statschefer i kraft av deras ställning. Statsimmunitet i fråga om statschefer som agerar för statens räkning behandlas i artikel 2, som omfattar olika regeringsorgan och representanter för en stat. Den existerande sedvanerätten i dessa avseenden påverkas inte av konventionen.³²

Bestämmelsen i artikel 3.2 nämner enbart statschefer, men kan inte läsas motsatsvis på så sätt att det särskilda omnämmandet av statschefer skulle innebära att immunitet *ratione personae* för andra representanter för staten påverkas av konventionen. Gällande sedvanerätt i fråga om immunitet *ratione personae* för sådana befattningshavare lämnas opåverkad på samma sätt som gäller för statschefer. Artikel 3 är alltså inte uttömmande.³³

Av artikel 3.3 framgår att konventionen inte berör den immunitet en stat åtnjuter för luftfartyg eller föremål i världsrymden som ägs eller drivs av en stat.

³¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 3, para. (1)–(5). Jämför även uttalandet av ordföranden i *ad hoc*-kommittén (se not 12 ovan), para. 36–37, samt Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 44 f.

³² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 3, para. (6).

³³ Se uttalande av ordföranden i *ad hoc*-kommittén (se not 12 ovan), para. 37. Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 45 f.

Tillämpning i tiden (artikel 4)

Konventionen ska enligt artikel 4 inte tillämpas retroaktivt på frågor om immunitet som uppkommer i förbindelse med talan som väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat före konventionens ikraftträdande för de berörda staterna. I sådana situationer tillämpas i stället liksom tidigare de regler om immunitet som följer av sedvanerätten eller internationella överenskommelser.

Det är alltså tidpunkten för talans väckande som är avgörande för om konventionens bestämmelser ska tillämpas eller inte. Konventionen måste ha trätt i kraft för såväl forumstaten som den främmande staten när talan väcks vid domstolen, för att konventionens bestämmelser ska tillämpas i frågan om eventuell immunitet för den främmande staten. I mål där talan väckts före denna tidpunkt gäller i stället den allmänna folkrätten och eventuella internationella överenskommelser i immunitetsfrågan.

Bestämmelsen om icke-retroaktivitet i konventionen påverkar inte tillämpningen av regler i konventionen som redan gäller enligt folkrätten. Enligt kommentarerna till 1991 års utkast påverkar inte konventionen tillämpningen av andra regler som enligt folkrätten gäller i fråga om immunitet för stater och deras egendom.³⁴

6.4.3 Allmänna principer (artikel 5–9)

Huvudregeln om statsimmunitet (artikel 5)

Som huvudregel anges i artikel 5 att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen.

Formuleringen är resultatet av en kompromiss mellan olika sätt att se på statsimmunitet (som en huvudregel med vissa undantag, eller som undantag i vissa fall från principen om forumstatens jurisdiktionella suveränitet). Teorierna om statsimmunitetens natur och grunderna för den varierar. Det råder enighet om att handlingar som utförs i statens suveräna myndighetsutövning omfattas av immunitet. Gränserna för immuniteten varierar dock i statspraxis.³⁵

Vid formuleringen av artikel 5 beaktade ILC relevant underlag i form av doktrin, traktater, domstolspraxis och nationell lagstift-

³⁴ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 4, para. (2).

³⁵ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 5, para. (2).

ning. Som en kompromisslösning formulerades en grundläggande princip om immunitet som kvalificeras av bestämmelserna i konventionen, däribland de artiklar som specificerar i vilka typer av förfaranden statsimmunitet inte kan åberopas.³⁶

Enligt kommentarerna till 1991 års utkast ansågs det vid formuleringen att den immunitet eller de undantag från immunitet som gäller enligt artiklarna i konventionen inte skulle påverka den allmänna folkrätten eller den framtida utvecklingen av statspraxis. Artikel 5 ska förstås som ett uttryck för den princip om statsimmunitet som utgör basen för konventionens artiklar och påverkar inte i vilken utsträckning konventionen (inklusive artikel 5) bör betraktas som en kodifiering av existerande folkrätt.³⁷

Tillämpning av reglerna om statsimmunitet (artikel 6)

En stat ska enligt artikel 6 ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat. Staten ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet respekteras.

För att domstolen ska behöva ta ställning till frågan om statsimmunitet, är en första förutsättning att domstolen i övrigt är behörig att ta upp målet, dvs. att jurisdiktion eller domsrätt föreligger för domstolen. Den behöriga domstolen ska på eget initiativ pröva om talan är riktad mot en stat och om den staten i så fall har rätt till immunitet enligt konventionen, oberoende av om immunitet åberopas av svarandestaten.³⁸

Enligt artikel 6.2 ska en talan som väckts vid en domstol i en stat anses vara riktad mot en annan stat om denna andra stat anges som part i målet eller om talan faktiskt är riktad mot den andra statens egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet.

Talan anses alltså för det första riktad mot den främmande staten om den anger som part staten själv eller någon av de enheter eller personer som har rätt att åberopa immunitet för statens räkning i enlighet med definitionen av "stat" i artikel 2.1 (b).³⁹

³⁶ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 5, para. (3). Enligt Gerhard Hafner och Ulrike Köhler föranleder strukturen med grundläggande principer och undantag en restriktiv tolkning av de fall där immunitet inte ska beviljas, Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 21.

³⁷ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 5, para. (3).

³⁸ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 6, para. (3)–(5).

³⁹ Kommentarna till 1991 års utkast, artikel 6, para. (10).

En talan kan också anses vara riktad mot en främmande stat om den avser den främmande statens egendom, utan att den främmande staten är angiven som part. Det är framför allt genom sådana processer som sedvanerätten i fråga om statsimmunitet har utvecklats under åren. Särskilt har det varit fråga om processer avseende säkerhetsåtgärder riktade mot fartyg med statlig anknytning till täckning av olika fordringar. För att en sådan talan ska anses vara riktad mot en stat krävs inte att staten äger egendomen i fråga. Det är tillräckligt att egendomen är i den främmande statens faktiska besittning eller kontroll.⁴⁰

Avstående från immunitet (artikel 7–9)

I artiklarna 7–9 anges i vilka fall en stat inte har rätt till immunitet, på grund av att staten har avstått ifrån den, genom att medge domsrätt för en annan stats domstolar. Ett medgivande till domsrätt måste enligt konventionen lämnas uttryckligen eller påvisas genom statens aktiva handlande. Enbart statens underlåtenhet att vidta åtgärder kan alltså inte tolkas som att staten därmed samtycker till forumstatens domsrätt.⁴¹

Uttryckligt medgivande till domsrätt (artikel 7)

En stat kan enligt artikel 7.1 uttryckligen ha medgett att domstolen utövar domsrätt i ärendet eller målet (a) genom en internationell överenskommelse, (b) genom ett skriftligt avtal, eller (c) genom en förklaring till domstolen eller genom ett skriftligt meddelande i ett visst mål. I sådana fall får staten inte åberopa immunitet.

En förklaring om medgivande till domsrätt kan lämnas även muntligen till domstolen i ett mål eller ärende. Den främmande staten avgör själv om förklaringen ska framföras muntligen inför domstolen, av någon som är behörig att företräda staten, eller om meddelandet ska lämnas skriftligen till domstolen genom diplomatiska kanaler eller andra allmänt accepterade kommunikationskanaler.⁴²

Ett uttryckligt medgivande till domsrätt för en annan stats domstolar, som lämnas i t.ex. en internationell överenskommelse,

⁴⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 6, para. (12).

⁴¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 8, para. (1).

⁴² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 7, para. (9).

är bindande för den stat som lämnar det. Ett medgivande genom en internationell överenskommelse får verkan endast om både staten där saken tas upp och staten som är inblandad i tvisten är parter i den internationella överenskommelsen.

Även om den stat som i förväg har lämnat sitt medgivande till domsrätt i en internationell överenskommelse eller i ett kontrakt, är bunden av detta, är domstolen i forumstaten inte absolut bunden av den främmande statens medgivande och därmed tvingad att ta upp målet till prövning. Domstolen kan avstå från att utöva jurisdiktion. Artikel 7 är alltså inte tvingande för domstolen, som kan välja att utöva eller inte utöva jurisdiktion om samtycke enligt artikeln föreligger.⁴³

Ett medgivande till att en annan stats domstolar utövar jurisdiktion innefattar även samtycke till en eventuell fortsättning av processen (efter överklagande) ända upp till högsta instans. Verkställighet av en slutlig dom omfattas dock inte av ett uttryckligt medgivande till domsrätt.⁴⁴

En stats medgivande till att en annan stats lagstiftning ska tillämpas ska, enligt artikel 7.2, inte tolkas som ett samtycke till att den andra statens domstolar utövar domsrätt.

Deltagande i processen (artikel 8)

Även en stats deltagande i ett förfarande vid en domstol kan medföra att staten inte får åberopa immunitet. Det medgivande till domsrätt som kan anses följa av statens frivilliga deltagande i en process begränsar sig till den aktuella processen.⁴⁵

Enligt artikel 8.1 gäller detta om staten i fråga själv har väckt talan, eller om den har intervenerat i målet eller vidtagit andra åtgärder som avser sakfrågan. Immunitet får dock begäras om staten i fråga kan visa att den inte hade kunnat få reda på de omständigheter som ett anspråk på immunitet kan grundas på, innan den vidtog en sådan åtgärd. Immunitet måste i sådana fall begäras av staten så snart som möjligt.

En stat ska, enligt artikel 8.2, inte anses ha medgett att en annan stats domstol utövar domsrätt om den intervenerar i ett mål eller vidtar andra åtgärder uteslutande för att åberopa immunitet eller

⁴³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 7, para.(11).

⁴⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 7, para. (12). Se också artikel 20 nedan.

⁴⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 9, para. (2) och (4). Se vidare artikel 9 i fråga om genkätromål.

för att hävda rättighet eller ägarintresse i den egendom saken gäller. En stat som gör gällande rättighet eller intresse i egendom kan göra det också genom att framlägga *prima facie*-bevisning avseende dess rättighet eller intresse, utan att detta ska anses utgöra ett medgivande till domsrätt. Om en stat däremot framställer konkreta krav på rätt till egendomen i en rättegång, ses det som en intervention i sakfrågan och innebär därmed att staten inte kan åberopa immunitet.⁴⁶

Det ska inte heller anses som ett medgivande till domsrätt att en stats företrädare uppträder som vittne vid en domstol i en annan stat (artikel 8.3), t.ex. för att bekräfta att en viss person är medborgare i staten fråga. Inte heller anses det utgöra ett medgivande till domsrätt om en stat underlåter (avsiktligt eller oavsiktligt) att uppträda i ett förfarande vid en annan stats domstol (artikel 8.4).⁴⁷

Genkäromål (artikel 9)

I artikel 9 regleras vad som gäller i fråga om genkäromål mot en främmande stat som har avstått från sin immunitet genom att själv väcka talan eller intervensera i ett mål. Artikel 9 reglerar också vad som blir följden av att ett genkäromål väcks av en främmande stat.

Enligt artikel 9.1 får en stat som själv har väckt talan vid en annan stats domstol, och därmed avstått från sin immunitet i enlighet med artikel 8.1 (a), inte därefter åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett eventuellt genkäromål som väcks av motparten. Detta gäller under förutsättning att genkäromålet grundar sig på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som den främmande statens huvudkäromål. Om genkäromålet inte har denna anknytning till huvudkäromålet, kvarstår den främmande statens immunitet, såvida inte genkäromålet faller under något av de undantag från immunitet som anges i artikel 10–17 i konventionen.⁴⁸

Inte heller får en stat som har intervenerat för att framställa ett krav i ett förfarande vid en annan stats domstol (och därmed avstått från sin immunitet i enlighet med artikel 8.1 (b)) därefter åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett

⁴⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 8, para. (7).

⁴⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 8, para. (9).

⁴⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 9, para. (4)–(5).

genkärsmål, som grundas på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som det krav som staten själv har framställt (artikel 9.2). Samma krav ställs på genkärsmålet som under artikel 9.1.

Slutligen får en stat som väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende huvudkärsmålet (artikel 9.3). Detta gäller även om genkärsmålet grundas på ett annat rättsförhållande eller andra omständigheter än huvudkärsmålet. När staten väcker ett genkärsmål anses den vidta en sådan åtgärd i sakfrågan som avses i artikel 8.1 i fråga om huvudkärsmålet. Staten anses därför ha lämnat sitt medgivande till domsrätt avseende såväl det egna genkärsmålet som huvudkärsmålet.⁴⁹

6.4.4 Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17)

De särskilt angivna områden där statsimmunitet inte får åberopas omfattar affärstransaktioner (artikel 10), anställningskontrakt (artikel 11), person- och sakskada (artikel 12), ägande, besittning och användning av egendom (artikel 13), immaterialrätt (artikel 14), deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt (artikel 15), fartyg som ägs eller drivs av en stat (artikel 16), samt skiljedomsavtal (artikel 17).

Affärstransaktioner (artikel 10)

Artikel 10 behandlar det fall då en stat deltar i en affärstransaktion⁵⁰ med en utländsk fysisk eller juridisk person. Om eventuella tvister enligt tillämpliga internationella privaträttsliga regler i anledning av affärstransaktionen faller under en annan stats domstols behörighet, kan staten som deltagit i affärstransaktionen inte åberopa immunitet mot denna behörighet i ett mål som härrör från affärstransaktionen (artikel 10.1).

För att frågan om statsimmunitet ska bli aktuell krävs att domstolen har jurisdiktion eller behörighet enligt såväl nationell rätt som internationell privaträtt. Domstolens behörighet kan grundas exempelvis på att avtalet ingåtts i domstolslandet eller att

⁴⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 9, para. (7)–(8).

⁵⁰ Se definitionen av ”affärstransaktion” i artikel 2 ovan.

de förpliktelser som anges i kontraktet ska fullgöras i domstolslandet.⁵¹

Affärstransaktioner där immunitet ändå kan åberopas

Undantaget från immunitet avseende affärstransaktioner gäller enligt artikel 10.2 inte vid (a) affärstransaktioner mellan stater eller (b) om parterna i affärstransaktionen uttryckligen har avtalat något annat. Punkten (a) klargör att statsimmunitet fortsätter att gälla vid "affärstransaktioner mellan stater", vilket innefattar alla transaktioner som ingås av någon av de enheter som faller under definitionen av "stat" i artikel 2.1 (b).⁵²

Artikel 10.2 (b) innebär att en stat som är part i en affärstransaktion är fri att avtala om alternativ tvistlösning för meningsskiljaktigheter avseende transaktionen. En stat kan uttryckligen medge, antingen i affärstransaktionen, eller vid efterföljande förhandlingar, att t.ex. ett skiljeförfarande ska användas för att lösa tvister mellan parterna.⁵³

I artikel 10.3 anges ytterligare ett fall där statsimmuniteten inte påverkas av att det är fråga om en affärstransaktion. Om ett statligt företag eller en annan av en stat upprättad enhet, som är ett självständigt rättssubjekt och har rättslig förmåga att (a) stämma eller stämmas och (b) förvärva, äga eller besitta och avyttra egendom, däribland egendom som staten har bemyndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta, är part i ett mål som härrör från en affärstransaktion i vilken enheten i fråga deltar, ska detta inte påverka statens immunitet mot domsrätt.

Denna punkt av artikel 10 uppställer en distinktion mellan en stat och vissa av dess enheter i fråga om statsimmunitet från andra staters domstolars domsrätt. I vissa staters ekonomiska system utförs affärstransaktioner vanligtvis av statliga företag, eller andra enheter som är självständiga rättssubjekt. Sådana företag eller enheter ingår som regel affärstransaktioner i eget namn och inte för statens räkning. Vid eventuella tvister avseende sådana affärstransaktioner kan företagen eller enheterna därför stämmas inför en domstol i en annan stat och kan också hållas ansvariga för eventuella konsekvenser med anledning av den andra partens

⁵¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 10, para. (3)–(5).

⁵² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 10, para. (7).

⁵³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 10.2, para. (8).

anspråk. I sådana fall påverkas inte immuniteten hos ”moderstaten”, eftersom staten själv inte är part i transaktionen.⁵⁴

Villkoren för att statens immunitet inte ska påverkas är för det första att det måste vara fråga om en affärstransaktion som ett statligt företag eller annan enhet ingår. För det andra måste det statliga företaget eller enheten vara ett självständigt rättssubjekt som kan stämma eller stämmas och som kan förvärva, äga, besitta och avyttra egendom – även sådan egendom som staten har bemyndigat företaget att driva eller förvalta. Dessa villkor är kumulativa. Särskilt viktigt är uttrycket i punkten (b) – ”avyttra” – eftersom det innebär att det statliga företags eller enhetens egendom, även den egendom som staten har bemyndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta, kan bli föremål för säkerhets- eller verkställighetsåtgärder för att täcka motpartens krav på företaget eller enheten.⁵⁵

Formuleringen av artikel 10.3 var under arbetet inför konventionen kontroversiell och meningsskiljaktigheterna mellan olika stater ledde fram till den särskilda förklaring avseende punkten som finns i bilagan till konventionen. I förklaringen anges att termen ”immunitet” i artikel 10 ska förstås i konventionens hela sammanhang. Det anges också att artikel 10.3 inte påverkar frågan om ”ansvarsgenombrott”, frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligt har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Anställningskontrakt (artikel 11)

Enligt artikel 11.1 kan en stat, såvida annat inte har avtalats mellan de berörda staterna, inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i ett förfarande gällande anställningskontrakt mellan staten och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom den andra statens territorium.

Undantaget från immunitet i punkten 1 avser frågor som härrör ur villkoren i anställningsavtalet. Eftersom två suveräna stater berörs av sådana tvister – den stat som är arbetsgivare och den stat där arbetet ska utföras – konkurrerar två olika rättssystem om

⁵⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 10, para. (9).

⁵⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 10, para. (10).

vilket av dem som ska tillämpas på tvisten mellan arbetsgivarstaten och den enskilde arbetstagaren. Den anställande staten har ett intresse av att tillämpa sina egna lagar i fråga om urval, rekrytering och anställning av en arbetstagare hos staten eller någon av dess organ eller enheter som utövar suverän myndighet. Den anställande staten har också ett intresse av att vid utövandet av tillsyn över sin personal tillämpa sin egen lagstiftning och ha makten att anställa eller avskeda personal.

Den stat där arbetet utförs har å sin sida ett intresse av att tillämpa nationella arbetsrättsliga regler för lokala arbetstagare i fråga om t.ex. minimilöner, sjukförsäkring, betald ledighet m.m. Detta gäller särskilt om arbetstagaren är varaktigt bosatt i forumstaten. Grunden för domstolens behörighet är då tvistens nära territoriella anknytning till forumstaten.⁵⁶

Regeln om icke-immunitet för anställningskontrakt i artikel 11.1 (med vissa i punkten 2 angivna begränsningar) är avsedd att balansera dessa två motstående intressen.⁵⁷ Regeln gäller endast om de berörda staterna inte har avtalat något annat. Det står alltså staterna fritt att avtala om att immuniteten ska bestå i situationer som annars skulle ha fallit under artikel 11.1. Artikel 11 omfattar såväl arbetstagare som tillfälligt engagerade självständiga entreprenörer.⁵⁸

Fall där immunitet ändå kan åberopas

I artikel 11.2 (a)–(f) räknas olika omständigheter upp som gör att artikel 11.1 (bestämmelsen om icke-immunitet) inte ska tillämpas.⁵⁹

Enligt artikel 11.2 (a) kan således en stat åberopa immunitet i fråga om anställningskontrakt om arbetstagaren är anställd för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning.

En stat har också enligt artikel 11.2 (b)(i–iv) rätt att åberopa immunitet i fall där arbetstagaren är en diplomatisk företrädare eller en konsul enligt 1961 och 1963 års Wienkonventioner om diplomatiska respektive konsulära förbindelser, ingår i den diplomatiska personalen i en ständig representation vid en inter-

⁵⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 11, para. (2)–(4).

⁵⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 11, para. (5). Se även *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property*, 1999 (se not 6 ovan), para. 85.

⁵⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 11, para. (4).

⁵⁹ Undantagen från huvudregeln om icke-immunitet hade i 1991 års utkast en i viss mån annan utformning. Se 1991 års utkast artikel 11, samt kommentarererna till artikel 11, para. (8)–(15). Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 29 f.

nationell organisation eller i ett särskilt diplomatiskt uppdrag eller är anställd som företrädare för en stat vid en internationell konferens, eller i övrigt åtnjuter diplomatisk immunitet. Punkten (b)(iv) avser diplomatisk immunitet och omfattar därför inte administrativ och teknisk personal vid diplomatiska beskickningar. Beroende på vilka funktioner de har kan sådan personal dock falla in under punkt (a).⁶⁰

Statsimmunitet kan enligt artikel 11.2 (c) vidare åberopas om sakfrågan gäller anställning (*recruitment*), förlängning av ett anställningsförhållande för (*renewal of employment*) eller återanställning av (*reinstatement*) en enskild person. Bestämmelsen avser att bekräfta rådande statspraxis enligt vilken immunitet råder i fråga om statens rätt att besluta om att anställa eller inte anställa en person. En stat har även immunitet i fråga om rätten att avskeda eller säga upp en arbetstagare. Punkten täcker också fall där en arbetstagare söker förnyande eller återinsättande när hans eller hennes anställning avslutats i förtid. Bestämmelsen hindrar dock inte att behörig domstol i det land där arbetet utförs prövar tvister om t.ex. skadestånd på grund av felaktig uppsägning.⁶¹

Enligt artikel 11.2 (d) kan en stat åberopa immunitet även då en utredning av frågan om en persons avskedande eller uppsägning skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen. Huruvida ett sådant förfarande skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen, ska avgöras genom beslut av statschef, regeringschef eller utrikesminister i den anställande staten. I den förklarande bilagan till konventionen anges beträffande artikel 11 att hänvisningen till arbetsgivarstatens "säkerhetsintressen" i första hand avser den nationella säkerheten och säkerheten för diplomatiska beskickningar och konsulat.

Rätten till statsimmunitet kvarstår också om arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten vid den tidpunkt när talan väcks, såvida inte personen i fråga är permanent bosatt i forumstaten (artikel 11.2 (e)).

Slutligen gäller inte heller undantaget från immunitet i punkten 1 om arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen har avtalat något annat, med mindre forumstatens domstolar med hänsyn till *ordre public* i landet har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet (artikel 11.2 (f)). Förbehållet om domstolslandets *ordre public* avser att förhindra att dess domstolar inte kan ta upp

⁶⁰ Se Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 30.

⁶¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 11, para (10). Jämför även föregående not.

mål avseende påstådda brott mot absoluta minimirättigheter för arbetstagare.

I den förklarande bilagan till konventionen erinras beträffande artikel 11 om vissa artiklar i Wienkonventionerna om diplomatiska respektive konsulära förbindelser, enligt vilka personer som avses i dessa artiklar är skyldiga att respektera värdlandets lagar och bestämmelser, inklusive dess arbetslagstiftning, samtidigt som mottagarstaten enligt vissa andra artiklar i dessa konventioner är skyldig att utöva sin domsrätt på ett sådant sätt att fullgörandet av beskickningens eller konsulatets uppgifter inte onödigtvis hindras.

Person- och sakskada (artikel 12)

Enligt artikel 12 kan en stat (om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna) inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig, i mål som gäller ekonomisk ersättning till följd av dödsfall eller personskada eller sakskada eller förlust av materiell egendom, som förorsakats av en handling eller en underlåtelse som påstås kunna hänföras till staten. Detta gäller om handlingen eller underlåtenheten helt eller delvis har skett inom forumstatens territorium och om upphovsmannen till handlingen eller underlåtenheten befann sig inom detta territorium när handlingen eller underlåtenheten ägde rum.

Detta undantag från immunitet är avsett att möjliggöra för en skadelidande att väcka talan om skadestånd för skada som har vållats avsiktligt eller av oaktsamhet av en främmande stat. Utan undantaget skulle en skadelidande kunna lämnas utan möjlighet att föra talan, eftersom domstolar i andra stater än den stat där den skadevållande handlingen ägde rum skulle kunna anses som olämpliga forum och den skadelidandes talan därför komma att avvisas.⁶²

De skador som undantaget i första hand är avsett att täcka är dödsfall eller personskador och skador på sådan egendom som kan vara inblandad i trafikolyckor (t.ex. bilar, motorcyklar, tåg och båtar). Undantaget täcker därmed de flesta områden där olyckor kan förekomma när gods eller passagerare transporteras via vägar, järnväg, flyg eller båt. Denna regel om icke-immunitet förhindrar

⁶² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (3).

att ett försäkringsbolag kan "gömma sig" bakom principen om statsimmunitet och undgå att ersätta den skadelidande.⁶³

Undantaget omfattar också avsiktligt orsakad skada, såsom personskada på grund av misshandel, skadegörelse på egendom, mordbrand och till och med mord, inklusive politiskt motiverade mord.⁶⁴

Artikel 12 omfattar inte fall där det inte uppstått någon fysisk skada eller skada på eller förlust av materiell egendom. Således omfattas inte skadat rykte eller ärekränkning och inte heller kränkning av rättigheter av olika slag.⁶⁵

Två kumulativa förutsättningar måste vara uppfyllda för att undantaget från immunitet ska tillämpas. För det första måste handlingen eller underlåtenheten som vållar skadan äga rum helt eller delvis inom forumstatens territorium. Dessutom måste den som utför handlingen eller som underlåter att göra något befinna sig inom forumstatens territorium. Den sistnämnda förutsättningen avser att utesluta från artikelns tillämpningsområde fall av skada på grund av t.ex. export av sprängmedel, fyrverkerier eller andra farliga ämnen som skulle kunna explodera eller orsaka skada genom vårdslöshet, oaktsamhet eller olyckshändelse. Även skador vid skottväxling över gränsen mellan två stater eller liknande utesluts genom denna förutsättning. Bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 12 omfattar i första hand vanliga olyckor som inträffar inom forumstatens territorium.⁶⁶

Undantaget från immunitet i artikel 12 gör ingen skillnad mellan handlingar *jure imperii* och handlingar *jure gestionis*, vilket varit fallet i vissa staters praxis i fråga om statsimmunitet. De berörda staterna kan dock enligt artikeln ha avtalat om annat genom t.ex. en bilateral överenskommelse.⁶⁷

Med "upphovsmannen till handlingen" avses företrädare för en stat som utövar sin officiella ställning. "Upphovsmannen" behöver alltså inte vara staten själv som juridisk person. Med uttrycket "en handling eller en underlåtelse som påstås kunna hänföras till staten" avses också att uppställa en distinktion mellan dels handlingar som utförs av sådana personer och som kan hänföras till staten, dels handlingar som utförs av sådana personer men som inte kan hänföras till staten. Trots denna formulering faller dock frågan

⁶³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (4).

⁶⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (4).

⁶⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (5).

⁶⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (7).

⁶⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (8).

om statsansvar för handlingar som strider mot folkrätten utanför bestämmelsen. Artikel 13 behandlar inte alls frågan om statsansvar, utan enbart frågan om icke-immunitet för en stat i fråga om skada vållad av handling eller underlåtenhet av statens företrädare eller anställda som "påstås" kunna hänföras till staten. Avgörandet av frågan om handlingen kan hänföras till staten och frågan om statens eventuella ansvar faller utanför artikelns tillämpningsområde. Artikel 13 påverkar inte heller frågan om diplomatisk immunitet (som anges i artikel 3) och tillämpas inte på situationer som innefattar väpnade konflikter.⁶⁸

Ägande, besittning och användning av egendom (artikel 13)

I princip ska en forumstat, enligt artikel 6.2, avstå från att utöva sin domsrätt om en process skulle påverka en främmande stats egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet. I artikel 13 anges dock vissa frågor rörande egendom där immunitet inte kan åberopas. Artikel 13 påverkar dock inte de privilegier och den immunitet som en stat enligt folkrätten åtnjuter för egendom som används som diplomatiska beskickningar eller övrig egendom som nämns i artikel 3.⁶⁹

En förutsättning för artikelns tillämpning är att domstolen i forumstaten har grundläggande behörighet att ta upp målet eller ärendet.

Artikel 13 stadgar att en stat, om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, inte kan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i, eller dess besittning eller användning av, eller förpliktelse som följer av dess ägarintresse i, eller besittning eller användning av fast egendom i forumstaten (artikel 13 (a)). Med uttrycket "rättigheter eller ägarintressen" avses varje rättighet eller intresse en stat kan ha i egendom, oberoende av vilken innebörd som kan läggas i orden "rättighet" respektive "intresse" i olika rättssystem.⁷⁰

Detsamma gäller i mål om fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i lös eller fast egendom som härrör från arv, gåva eller egendom som saknar ägare (artikel 13 (b)), och i mål om

⁶⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 12, para. (10).

⁶⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 13, para. (1).

⁷⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 13, para. (4).

fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i fråga om förvaltning av egendom, såsom stiftelsers egendom, konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling (artikel 13 (c)). Det sistnämnda fallet avser sådana situationer där en domstol utövar någon form av övervakande jurisdiktion i fråga om egendomens förvaltning. Förfarandet i sig behöver inte avse eller ha anknytning till fastställandet av statens rättigheter eller intressen i egendomen, men kan i någon del innebära fastställande eller uppskattning av rättigheter eller intressen för alla berörda parter, däribland även en främmande stats intressen eller rättigheter.⁷¹

Enligt den förklarande bilagan till konventionen avses med uttrycket "fastställande" i denna artikel inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och utsträckning.

Immaterialrätt (artikel 14)

Av artikel 14 i konventionen följer att en stat inte kan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller antingen fastställande av statens immateriella rättigheter som åtnjuter ett visst, även tillfälligt, rättsligt skydd i forumstaten, eller en påstådd kränkning av staten inom forumstatens territorium av en sådan rättighet som tillhör en tredje person och som är skyddad i forumstaten. Detta gäller om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna.

De rättigheter som nämns i artikeln är patent, industriella mönster, firmamärken eller firmanamn, varumärken, upphovsrätt eller någon annan form av immateriella rättigheter.

De begrepp som används i artikelns titel – "Intellectual and industrial property" i den engelska versionen – är breda och allmänna uttryck som är avsedda att täcka såväl existerande som framtida former och kategorier av sådana rättigheter. De tre huvudsakliga typer av rättigheter som avses med artikeln är patent och industriell design som faller under det industriella rättsskyddet, varumärken och firmamärken eller firmanamn som är mer hänförliga till internationell handel och konkurrensområdet, och slutligen upphovsrätt och andra typer av skydd för intellektuella prestationer. De allmänna termer som används i artikeln är avsedda

⁷¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 13, para. (6).

att omfatta hela skalan av upphovsrätt och industriellt rättsskydd, som t.ex. växtförädlarrätt eller olika rättigheter inom modern teknologi och elektronik som har rättsligt skydd.⁷²

Enligt den förklarande bilagan till konventionen avses med uttrycket ”fastställande” i denna artikel inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och utsträckning (samma som gäller för artikel 13).

De förfaranden som omfattas av artikeln är inte bara processer direkt riktade mot den främmande staten eller som gäller en rättighet som ägs av staten. Artikeln kan också bli tillämplig i fall som primärt avser tredje mans rättigheter men där frågor väcks om en främmande stats liknande immateriella rättighet. Det kan i sådana fall vara nödvändigt att fastställa den främmande statens rättighet för att kunna fastställa omfattningen av den rättighet som processen primärt rör.⁷³

Regleringen i artikel 14 (b), som rör en främmande stats påstådda kränkning av någon immateriell rättighet, avser inte enbart kränkningar som orsakats genom den främmande statens kommersiella verksamhet. Kränkningen kan också ske genom verksamhet som inte har kommersiella syften. För att undantaget från immunitet i artikel 14 (b) ska bli tillämpligt krävs dels att den påstådda kränkningen ska ha skett inom forumstatens territorium, dels att den rättighet, tillhörande tredje man, som påstås ha kränkts har rättsligt skydd i forumstaten. Det är alltså inte tillräckligt att den främmande staten påstås ha kränkt en immateriell rättighet inom sitt eget territorium.⁷⁴

Artikel 14 gäller enbart om de berörda staterna inte har avtalat om något annat. Den påverkar inte staternas rätt att utforma och tillämpa sin egen nationella lagstiftning i fråga om skydd för immateriella rättigheter, i enlighet med relevanta internationella konventioner som de är parter i. Artikeln har inte heller någon inverkan på vilka extraterritoriella effekter en stats eventuella förstatligande av immateriella rättigheter inom sitt eget territorium kan ha.⁷⁵

⁷² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 14, para. (3).

⁷³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 14, para. (7).

⁷⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 14, para. (8).

⁷⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 14, para. (9).

Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt (artikel 15)

I artikel 15.1 finns ytterligare ett undantag från huvudregeln om immunitet. Enligt denna artikel kan en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller statens deltagande i ett bolag eller i ett annat associationsrättsligt subjekt, oavsett om subjektet är en juridisk person eller inte och saken gäller förhållandet mellan staten och subjektet eller dess övriga deltagare, om subjektet har deltagare som varken är stater eller internationella organisationer, och är registrerat eller stiftat enligt forumstatens lagstiftning eller har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet där.

Enligt artikel 15.2 kan en stat dock åberopa immunitet i ett sådant mål om de berörda staterna har kommit överens om det eller om de tvistande parterna har kommit överens om det genom ett skriftligt avtal eller om det i den urkund som upprättar eller reglerar subjektet i fråga ingår bestämmelser med denna verkan.

Ett associationsrättsligt subjekt som avses i artikeln kan vara en juridisk person (*incorporated*) eller vara ett subjekt med enbart begränsad juridisk kapacitet och status (*unincorporated*). Uttrycket i den engelska versionen "company or other collective body, whether incorporated or unincorporated" har avsiktligt valts för att täcka många olika typer av såväl juridiska personer som andra subjekt som inte är juridiska personer. Formuleringen är avsedd att inkludera olika kategorier av sammanslutningar, kollektiv och grupperingar som kan ha olika benämningar i olika rättssystem, såsom aktiebolag, föreningar, enkla bolag och andra liknande typer av organisationer som kan ha olika grader av rättskapacitet och rättslig status.⁷⁶

Det associationsrättsliga subjekt som staten på detta sätt kan delta i tillsammans med andra från den privata sektorn, kan vara vinstdrivande, såsom ett kommersiellt bolag, eller inte vinstdrivande, såsom en religiös församling eller en välgörenhetsorganisation. Artikel 15 reglerar de juridiska förhållandena inom det associationsrättsliga subjektet, eller statens rättigheter eller förpliktelser som deltagare i subjektet i förhållande till subjektet och i förhållande till övriga deltagare i subjektet.⁷⁷

⁷⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 15, para. (1)–(2).

⁷⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 15, para. (3)–(4).

Regeln om icke-immunitet i artikel 15.1 gäller under två kumulativa förutsättningar. För det första måste det associationsrättsliga subjektet ha andra deltagare än stater eller internationella organisationer, alltså krävs deltagare från den privata sektorn. För det andra måste subjektet i fråga vara registrerat eller stiftat under forumstatens lagstiftning eller ha sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet i forumstaten. Sätet är normalt den plats från vilket subjektet styrs. Subjektet har sin huvudsakliga verksamhet där större delen av dess verksamhet bedrivs.⁷⁸

När en stat deltar i ett associationsrättsligt subjekt, t.ex. genom att förvärva aktier i ett bolag som är upprättat i en annan stat, träder den staten frivilligt in i den andra statens rättssystem. Staten måste därför underkasta sig lagstiftningen i den stat där bolaget är registrerat eller stiftat eller har sin huvudsakliga verksamhet i frågor som rör bolaget, t.ex. dess organisation, drift, ledning, verksamhet, utdelning av tillgångar eller dess upplösning. Det är naturligt att domstolarna i den stat vars lagstiftning bolaget är underkastat är bäst skickade att tillämpa denna lagstiftning. De har därför enligt artikel 15 i normalfallet domsrätt i frågor som rör förhållandet mellan deltagarna i det associationsrättsliga subjektet eller förhållandet mellan subjektet och dess deltagare.⁷⁹

Den främmande staten kan trots bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 15.1 ha rätt att åberopa immunitet, om de berörda staterna har kommit överens om det. De berörda staterna är forumstaten (som också är den stat där det associationsrättsliga subjektet är registrerat eller stiftat eller där subjektet har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet) och den stat som det rättsliga förfarandet riktar sig mot och som vill åberopa immunitet.⁸⁰

Fartyg som ägs eller drivs av en stat (artikel 16)

I artikel 16 behandlas frågor som är centrala inom havs- och sjörätten. Artikeln reglerar samma område som 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statfartyg m.m.⁸¹ Innehållet i artikeln överensstämmer i huvudsak med den svenska lagen.⁸²

⁷⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 15, para. (5)–(6).

⁷⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 15, para. (7).

⁸⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 15, para. (9).

⁸¹ Se avsnitt 5.1.1.

⁸² Se vidare nedan under avsnitt 6.6.

Enligt artikel 16.1 får en stat som äger eller driver ett fartyg inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller driften av fartyget, om fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften. Detta gäller inte om annat har avtalats mellan de berörda staterna.

Undantaget från immunitet avser alltså statsägda eller statsdrivna fartyg som används för annat än statliga icke-kommersiella syften.

Frågan om immunitet för statsfartyg behandlades redan i 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter.⁸³ Huvudsyftet med den konventionen var att klassificera fartyg i sjötrafik inte efter vem som var ägare, utan utifrån deras användning såsom antingen statlig och icke-kommersiell (och därmed berättigande till immunitet) eller kommersiell (och utan rätt till immunitet).

Uttrycket "driver ett fartyg" i artikel 16.1 har sitt ursprung i 1926 års Brysselkonvention och statspraxis. Med uttrycket avses användande eller drift av fartyget för sjötransport av gods och passagerare. Med "fartyg" avses alla typer av sjögående fartyg, oavsett deras benämning och oavsett om de endast delvis används för sjötrafik. Uttrycket "en stat som äger eller driver ett fartyg" omfattar också bl.a. en stats besittning, kontroll, ledning eller charter av ett fartyg för en viss tid eller för en bestämd resa eller flera resor.⁸⁴

Begreppet "statliga icke-kommersiella syften" ("government non-commercial" i den engelska texten) är detsamma som har använts i 1982 års havsrättskonvention, där skillnad görs mellan fartyg beroende på deras användning, dvs. för statliga icke-kommersiella syften i motstats till kommersiella syften.⁸⁵

Om ett fartyg är statligt ägt, men drivs av ett självständigt rättssubjekt, t.ex. ett statligt ägt företag, är det detta rättssubjekt som är underkastat forumstatens domsrätt och inte staten själv.⁸⁶

Enligt artikel 16.2 gäller regeln om icke-immunitet i punkt 1 inte krigsfartyg eller militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik. Andra statsfartyg som

⁸³ Se närmare om konventionen under avsnitt 5.1.1.

⁸⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (1) och (9).

⁸⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (6).

⁸⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (10).

omfattas av punkt 2 kan vara t.ex. polis- eller tullbåtar, eller sjukhusfartyg.⁸⁷

En stat kan inte heller, enligt artikel 16.3, åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller frakt av last ombord på ett fartyg som ägs eller drivs av den staten, om fartyget vid den tidpunkt när den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften. Detta gäller dock inte om annat har avtalats mellan de berörda staterna.

Enligt artikel 16.4 gäller punkt 3 inte last som fraktas ombord på fartyg som avses i punkt 2 eller last som ägs av en stat och som används eller är avsedd att användas uteslutande för statliga icke-kommersiella syften. Denna punkt är avsedd att låta immuniteten kvarstå för last, kommersiell eller icke-kommersiell, som fraktas på krigsfartyg eller andra statliga icke-kommersiella fartyg och för last som ägs av en stat och är avsedd för icke-kommersiella syften. Punkten bibehåller immunitet för t.ex. mat eller medicinsk utrustning som fraktas för en statlig nödhjälpsoperation. Punkt 4 omfattar, till skillnad från övriga punkter, även last "som är avsedd att användas" för statliga icke-kommersiella syften, eftersom lasten normalt sett inte används medan den ännu finns ombord på fartyget. I punkterna 1–3 är det i stället den faktiska användningen av fartyget som är avgörande. Immunitet kan inte åberopas på den grunden att fartyget i fråga är avsett att användas i statligt icke-kommersiellt syfte.⁸⁸

Stater får enligt artikel 16.5 åberopa alla de medel för att bestrida, hävda preskription och begränsat ersättningsansvar som står till buds avseende privata fartyg och laster och deras ägare. Detta gäller inte enbart i förfaranden som rör fartyg och laster. Stater kan åberopa alla tillgängliga medel till sitt försvar i varje förfarande där statens egendom berörs.⁸⁹

Om det i ett mål uppstår fråga om ett fartygs status som statsfartyg av icke-kommersiellt slag och fartyget ägs eller drivs av en stat eller om last som ägs av staten, ska ett intyg utfärdat av en diplomatisk företrädare eller av en annan behörig myndighet från staten i fråga och som framförs till domstolen tjäna som bevis på fartygets eller lastens status (artikel 16.6). Med uttrycket "tjäna

⁸⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (11).

⁸⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (12) och (15).

⁸⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (16).

som bevis på” menas dock inte att det inte är möjligt för motparten att anföra motbevisning.⁹⁰

Punkterna 5 och 6 är tillämpliga både på fartyg och laster och är avsedda att skapa en lämplig balans mellan statens icke-immunitet i punkterna 1 och 3 och statens behov av skydd från andra staters domsrätt.⁹¹

Verkan av skiljedomsavtal (artikel 17)

Den sista bestämmelsen om icke-immunitet, i artikel 17, gäller skiljedomsavtal.

Om en stat ingår ett skriftligt avtal med en utländsk fysisk eller juridisk person om att hänskjuta till skiljedom tvister som hänför sig till en affärstransaktion, kan den staten inte sedan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller (a) skiljedomsavtalets giltighet, tolkning eller tillämpning, (b) skiljedomsförfarandet, eller (c) bekräftelse eller åsidosättande av skiljedomsutslaget. Detta gäller under förutsättning att inte annat har bestämts i skiljedomsavtalet.

Enligt den förklarande bilagan till konventionen omfattar uttrycket ”affärstransaktion” i artikel 17 investeringar.

Regleringen i artikel 17 avser enbart frågan om immunitet mot domsrätt och behandlar inte frågan om verkställighet av en skiljedom.⁹² Frågor om verkställighet behandlas i stället i artiklarna 18–21 (se nedan).

Artikeln föreskriver icke-immunitet i förhållande till den övervakande jurisdiktionen hos en domstol i en annan stat som är behörig att avgöra frågor som har samband med skiljedomsavtalet. Begreppet ”affärstransaktion” överensstämmer med formuleringen av artikel 2. Uttrycket ”mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig” avser en domstols eventuella behörighet att utöva tillsyn över skiljeförfarandet under nationell rätt. En domstol kan vara behörig att utöva sådan tillsyn i fråga om ett kommersiellt skiljeförfarande av ett eller flera skäl. Den kan vara behörig därför att skiljeförfarandet äger rum inom forumstatens territorium, eller därför att parterna har valt att tillämpa

⁹⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (16).

⁹¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 16, para. (16).

⁹² Se *State Practice regarding State Immunities* (se not 21 ovan), s. 142. Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 36.

forumstatens nationella rätt på skiljeförfarandet, eller därför att egendom som har beslagtagits finns inom forumstatens territorium.⁹³

Genom formuleringen ”om inte annat bestämts i skiljedomsavtalet” tar artikeln hänsyn till det fria val som parterna har att avtala om att skiljeförfarandet inte ska underkastas någon lokal domstols kontroll.⁹⁴

Att en stat underkastar sig ett skiljeförfarande under denna artikel innebär ett uttryckligt medgivande till alla de konsekvenser som följer av förpliktelsen att avgöra tvister enligt den form av skiljeförfarande som anges i skiljedomsavtalet. Samtycke till skiljeförfarande innebär dock inte att staten därmed avstår från immunitet mot förfaranden i en annan stats domstolar som skulle ha varit behöriga att avgöra tvisten om det inte funnits någon skiljeklausul. Statens samtycke till skiljeförfarande innefattar enbart samtycke till att en behörig domstol övervakar tillämpningen av skiljedomsavtalet.⁹⁵

Artikeln behandlar enbart skiljedomsavtal mellan en stat och en utländsk fysisk eller juridisk person. Skiljedomsavtal mellan stater eller mellan stater och internationella organisationer omfattas inte av artikeln.⁹⁶

6.4.5 Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21)

Denna del av konventionen omfattar fyra artiklar; artikel 18 och 19 som behandlar tvångsåtgärder före respektive efter dom, artikel 20 som behandlar verkan av samtycke till att utöva domsrätt avseende tvångsåtgärder, och artikel 21 slutligen som innehåller en bestämning till artikel 19 (c) avseende olika slags egendom.

Utgångspunkten i denna del av konventionen är att stater åtnjuter immunitet mot olika tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden, dock med vissa begränsningar. Genom artiklarna särskiljs statsimmuniteten i fråga om åtgärder mot statens egendom, särskilt verkställighetsåtgärder, på ett tydligt sätt från statsimmunitetens första del, dvs. immunitet mot andra staters domstolars domsrätt. Frågan om immunitet mot verkställighet

⁹³ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 17, para. (3).

⁹⁴ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 17, para. (4).

⁹⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 17, para. (5) och (6).

⁹⁶ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 17, para. (7).

uppkommer inte förrän efter det att frågan om immunitet mot domsrätt har besvarats negativt och ett avgörande föreligger till förmån för den främmande statens motpart.⁹⁷

I 1991 års utkast till artiklar, fanns en gemensam artikel (dåvarande artikel 18) som reglerade vad som i konventionen är uppdelat på artiklarna 18–20. Formuleringarna är i stort sett desamma som i 1991 års utkast, men nu alltså uppdelade på tre artiklar. Frågan om hur immunitet mot tvångsåtgärder skulle regleras i konventionen var en av de frågor som staterna in i det sista hade delade meningar om.

Tvångsåtgärder före eller efter dom (artikel 18–19)

I artiklarna 18 och 19 anges som en huvudregel att tvångsåtgärder mot en stats egendom inte får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat vare sig före eller efter dom. Artikel 18 reglerar tvångsåtgärder före dom, medan artikel 19 behandlar tvångsåtgärder efter dom. De tvångsåtgärder som nämns i artiklarna är inte uttömmande utan bara exempel på vilka åtgärder som avses. Artiklarna omfattar alla typer av tvångsåtgärder mot statens egendom.⁹⁸ Ordet ”stat” i uttrycket ”ett mål vid en domstol i en annan stat” syftar på den stat där den aktuella egendomen finns, oavsett var processen i sakfrågan äger rum.⁹⁹

Tvångsåtgärder mot en stats egendom får enligt både artikel 18 och 19 vidtas endast om – och endast i den utsträckning som – (a) staten uttryckligen har samtyckt till att sådana åtgärder vidtas, (i) genom ett internationellt avtal, (ii) genom ett skiljedomssavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller (iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller (b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör.

Vad gäller tvångsåtgärder efter dom, som behandlas i artikel 19, anges dessutom (utöver (a) och (b)) att sådana åtgärder får vidtas om det har fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften och att den befinner sig inom forumstatens territorium, med den

⁹⁷ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (1)–(2). Se också *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property*, 1999 (se not 6 ovan), para. 109.

⁹⁸ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (4).

⁹⁹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (6).

begränsningen att tvångsåtgärder efter dom endast får verkställas mot egendom som har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig (artikel 19 (c)).

Principen om immunitet mot tvångsåtgärder *före* dom gäller alltså under förutsättning att inte någon av situationerna i artikel 18 (a) eller (b) föreligger. Beträffande tvångsåtgärder *efter* dom gäller immuniteten under förutsättning att inte någon av situationerna i artikel 19 (a)–(c) föreligger. Det räcker att någon av situationerna i (a)–(b) respektive (a)–(c) föreligger för att i stället icke-immunitet ska gälla.

Frasen ”samtyckt till att sådana åtgärder vidtas” i artikel 18 (a) och 19 (a) syftar både på tvångsåtgärder och egendomen i fråga. Uttryckligt samtycke kan ges generellt till tvångsåtgärder eller egendom, men kan också avse endast specifika åtgärder eller viss egendom, eller avse såväl tvångsåtgärder som egendom.¹⁰⁰

Om en stat har gett sitt samtycke till tvångsåtgärder enligt artikel 18 (a)(i)–(ii) eller 19 (a)(i)–(ii), kan samtycket återtas endast om det är möjligt enligt villkoren i den internationella överenskommelsen eller skiljedomsavtalet eller kontraktet. Har däremot samtycket lämnats genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande (enligt punkt (iii)) kan det inte därefter återtas. I allmänhet gäller att när väl ett förfarande inför en domstol har inletts, så är det inte möjligt för en stat att återkalla sitt uttryckligen lämnade samtycke.¹⁰¹

I de fall det är oklart om en stat har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som ligger till grund för målet, enligt artikel 18 (b) eller 19 (b), får den frågan avgöras av domstolen.¹⁰²

I artikel 19 (c) anges tre förutsättningar som måste vara uppfyllda för att tvångsåtgärder efter dom ska få vidtas utan att staten har samtyckt till sådana åtgärder enligt (a) eller (b). För det första krävs att det ska ha fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften. För det andra måste egendomen befinna sig inom den andra statens territorium. För det tredje krävs att egendomen i fråga har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig.¹⁰³

¹⁰⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (8).

¹⁰¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (9).

¹⁰² Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (10).

¹⁰³ Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 39.

Som ett komplement till artikel 19 (c) räknas också i artikel 21 upp viss statlig egendom som *inte* ska anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19 (c) och som alltså *inte* kan bli föremål för tvångsåtgärder.¹⁰⁴

I den förklarande bilagan till konventionen anges beträffande artikel 19 att uttrycket "enhet" i artikel 19 (c) avser en stat som en oberoende juridisk person, en delstat i en förbundsstat, en stats underenhet, ett statligt organ eller annan enhet som har status som självständigt rättssubjekt. Denna formulering anknyter till definitionen av begreppet "stat" i artikel 2.1 (b). Kravet på samband med den enhet mot vilken målet riktar sig, i artikel 19 (c), innebär t.ex. att det inte är möjligt att verkställa en dom, som har meddelats mot en delstat i en förbundsstat, i egendom som tillhör en annan delstat.

Det anges vidare i förklaringen till artikel 19 att orden "egendom som har samband med enheten" ska tolkas vidare än ägarskap eller besittning.

Slutligen anges i förklaringen till artikel 19 att artikeln inte påverkar frågan om "ansvarsgenombrott", frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligen har uppgett sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Formuleringen i artikel 19 (c) att staten uteslutande "använder eller avser att använda" egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften, indikerar att det är egendomens användning eller avsedda användning vid den tidpunkt då förfarandet i fråga om tvångsåtgärder inleds som avses. Att förlägga bedömningen till någon tidigare tidpunkt skulle enligt kommentarerna på ett orimligt sätt inkräkta på statens frihet att disponera över sin egendom.¹⁰⁵

Det finns ingen motsvarighet till artikel 19 (c) i artikel 18. Det görs alltså inget undantag från immuniteten mot tvångsåtgärder före dom avseende egendom på grund av dess användning för kommersiella ändamål. I fråga om statsfartyg som används för annat än statliga icke-kommersiella syften är dock tvångsåtgärder sedan länge tillåtna enligt regleringen i 1926 års Brysselkonvention, vilken grundar sig på sedvanerätten. Brysselkonventionen och de

¹⁰⁴ Se vidare om artikel 21 nedan.

¹⁰⁵ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 18, para. (11).

sedvanerättsliga principer som ligger till grund för den får anses utgöra en specialreglering av ett visst område av statsimmuniteten och bör därför fortsätta att gälla i enlighet med grunderna för artikel 3 i FN-konventionen och uttalandet i FN-konventionens ingress. Av FN-konventionens förarbeten framgår inte att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler om tvångsåtgärder avseende statsfartyg.

Verkan av samtycke till tvångsåtgärder (artikel 20)

I artikel 20 anges att ett erkännande av behörighet att utöva domsrätt enligt artikel 7 inte ska innebära ett samtycke till vidtagande av tvångsåtgärder enligt artiklarna 18 och 19.

Artikeln klargör att det krävs ett särskilt samtycke till tvångsåtgärder mot statens egendom. Samtycke till domsrätt innebär alltså inte att staten därmed också har samtyckt till verkställighet av en kommande dom, eller till andra tvångsåtgärder i samband med rättegången.

Särskilda slag av egendom (artikel 21)

I artikel 21.1 anges olika slag av statlig egendom som inte ska anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19 (c). Den egendom som räknas upp i artikel 21 kan alltså inte bli föremål för tvångsåtgärder på grund av bestämmelsen i artikel 19 (c). Uppräkningen omfattar (a) egendom, inklusive bankkonton, som används vid statens diplomatiska eller konsulära beskickningar, (b) egendom som används vid utförande av militära uppgifter, (c) egendom tillhörig centralbanken eller annan penningpolitisk myndighet i staten, (d) egendom som ingår i statens kulturarv eller i dess arkiv, samt (e) egendom som ingår i utställningar av föremål av vetenskapligt, kulturellt eller historiskt intresse.

Artikel 21 är avsedd att förhindra att vissa typer av egendom, vid en tillämpning av artikel 19 (c), bedöms användas eller vara avsedd att användas för annat än statliga icke-kommersiella syften. Genom själva sin natur bör den angivna egendomen anses användas eller vara avsedd att användas enbart för statliga syften utan några

som helst kommersiella ändamål. Användningen av orden ”in particular” i den engelska texten visar enligt kommentarerna att uppräkningsen av egendom inte är uttömmande utan enbart utgör exempel på egendom som inte ska anses användas för annat än statliga icke-kommersiella syften. Detta särskilda skydd ansågs vara nödvändigt att ta in i konventionen på grund av vissa staters praxis att bifalla yrkanden om tvångsåtgärder mot t.ex. främmande staters bankkonton eller centralbankers tillgångar.¹⁰⁶

Den egendom som anges under punkt 1 (a) omfattar inte t.ex. en ambassads bankkonton för kommersiella syften. I fall där det aktuella kontot används huvudsakligen för officiella men ibland även för kommersiella ändamål (s.k. *mixed accounts*), är den allmänna uppfattningen i praxis att ett sådant bankkonto inte bör bli föremål för tvångsåtgärder eftersom det huvudsakligen har icke-kommersiell karaktär.¹⁰⁷ Punkt 1 (a) omfattar inte heller egendom som tidigare kan ha använts, men inte längre används, ”i tjänsten” vid t.ex. en diplomatisk beskickning.¹⁰⁸

I artikel 21.2 anges att bestämmelserna i punkt 1 i artikeln inte inverkar på artikel 18 (a) och (b) eller artikel 19 (a) och (b). En stat kan nämligen välja att avstå från sin immunitet även i fråga om sådan egendom som räknas upp i punkt 1. Avståendet från immunitet kan ske genom att staten uttryckligen samtycker till tvångsåtgärder i fråga om sådan egendom (enligt artikel 18 (a) eller 19 (a)) eller avsätter eller reserverar sådan egendom för gottgörelse av motpartens krav (enligt artikel 18 (b) eller 19 (b)). Ett generellt avstående från immunitet eller ett avstående från immunitet i fråga om all statlig egendom inom forumstatens territorium, som inte särskilt anger någon av de kategorier som anges i artikel 21, är dock inte tillräckligt för att anses medge tvångsåtgärder mot sådan egendom som anges i artikel 21.¹⁰⁹

6.4.6 Övriga bestämmelser (artikel 22–24)

I artiklarna 22–24 finns bestämmelser beträffande delgivning, tredskodom samt privilegier och immunitet under domstolsförhandlingar.

¹⁰⁶ Kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 19, para. (1)–(2).

¹⁰⁷ Kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 19, para. (3). Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 40.

¹⁰⁸ Kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 19, para. (3).

¹⁰⁹ Kommentarerna till 1991 års utkast, artikel 19, para. (8).

Delgivning (artikel 22)

Artikel 22 reglerar hur delgivning av stämning eller av annan handling, som innebär att talan väcks mot en stat, ska ske. Delgivning är en förutsättning för att tredskodom senare ska kunna meddelas (se artikel 23 nedan).

Enligt artikeln ska delgivning ske i enlighet med en tillämplig internationell konvention där forumstaten och den berörda staten är parter, eller enligt en särskild överenskommelse om delgivning av stämning mellan käranden och den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta. Finns det inte någon sådan konvention eller särskild överenskommelse, ska delgivning i stället ske via diplomatiska kanaler till utrikesministeriet i den berörda staten, eller på annat sätt som godtas av den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta.

För det fall delgivning sker via diplomatiska kanaler till utrikesministeriet i den berörda staten ska delgivning anses ha skett när utrikesministeriet har mottagit handlingarna (artikel 22.2).

Vid behov ska handlingarna, enligt artikel 22.3, åtföljas av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten.

En stat som går i svaromål rörande sakfrågan i ett mål som har väckts mot den får inte därefter påstå att delgivning inte har skett enligt bestämmelserna i artikel 22.1 och 3 (artikel 22.4).

Tredskodom (artikel 23)

Frågor om tredskodom behandlas i artikel 23. Enligt artikelns första punkt ska en tredskodom inte beslutas mot en stat, om inte domstolen har funnit att (a) bestämmelserna i artikel 22.1 och 3 har uppfyllts, (b) det har gått minst fyra månader från den dag då delgivning av stämningen eller övriga handlingar om väckande av talan har skett eller anses ha skett enligt artikel 22.1 och 2, och (c) konventionen inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

Bestämmelsen i punkt (c) innebär att domstolen på eget initiativ måste fastställa att den berörda staten inte åtnjuter immunitet enligt konventionen, vilket ligger i linje med regleringen i artikel 6.1. För att tredskodom ska kunna meddelas krävs alltså att den fråga som processen rör faller under Del III i konventionen och därmed undantas från immunitet, eller att staten i fråga har

samtyckt till eller får anses ha samtyckt till domstolens domsrätt i enlighet med artiklarna 7–9 i konventionen. Det är alltså inte möjligt att grunda en tredskodom enbart på svarandestatens utevaro eller underlåtenhet att gå i svaromål.¹¹⁰

I artikel 23.2 regleras hur en tredskodom mot en stat ska överlämnas till den berörda staten. Det anges där att ett exemplar av tredskodomen, vid behov åtföljd av en översättning till ett officiellt språk i den berörda staten, ska överlämnas till staten på ett av de sätt som anges i artikel 22.1 och i enlighet med bestämmelserna i den punkten.

Artikel 23.3 stadgar att tidsfristen för att ge in en begäran om att få en tredskodom upphävd ska vara minst fyra månader och börja löpa den dag då ett exemplar av domen har mottagits eller anses ha mottagits av den berörda staten.

Domstolsförhandlingar (artikel 24)

Vad slutligen gäller domstolsförhandlingar så anges i artikel 24.1 att om en stat underlåter eller vägrar att rätta sig efter ett beslut av en annan stats domstol som ålägger den att vidta eller avstå från att vidta en viss åtgärd eller att lägga fram ett dokument eller lämna andra upplysningar i ett mål, ska det inte medföra andra följder än dem som ett sådant beteende kan ha avseende sakfrågan i målet. I synnerhet får inga böter eller viten åläggas staten på grund av sådan underlåtenhet eller vägran. Enligt punkt 2 i samma artikel får inte heller en stat åläggas att ställa säkerhet, garanti eller pant, oavsett beteckning, för att garantera betalning av rättegångskostnader eller utgifter i ett mål där staten är svarande inför en annan stats domstol.

Enligt kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar, kan stater av säkerhetsskäl eller på grund av nationell lagstiftning vara förhindrade att lägga fram vissa dokument eller avslöja viss information för en annan stats domstolar. De bör därför inte bli föremål för påföljder för vägran att göra det. Forumstatens domstolar är å sin sida bundna av nationella processregler. I många stater kan en parts vägran (av något skäl) att lägga fram bevisning, ge domstolen rätt eller skyldighet att låta underlåtenheten inverka på bedömningen i sakfrågan. En sådan konsekvens av den främmande statens

¹¹⁰ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 21, para. (2). Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 41.

underlåtenhet eller vägran är dock tillåten enligt artikel 24.1. Detta innebär att forumstatens nationella rätt kan tillämpas utan att den kräver att en främmande stat lägger fram bevisning eller andra dokument.¹¹¹

6.4.7 Slutbestämmelser (artikel 25–33)

Konventionens slutbestämmelser omfattar artiklarna 25–33 och behandlar den förklarande bilagan, förhållandet till andra internationella överenskommelser, frågor om tvistlösning, undertecknande, ratifikation, ikraftträdande, uppsägning och giltiga texter.

Bilagan (artikel 25)

Artikel 25 stadgar att konventionens bilaga utgör en integrerad del av konventionen. I bilagans förklaringar kommenteras flera av de frågor som staterna länge hade svårt att enas om. Formuleringen av de olika förklaringarna bidrog till att staterna slutligen kunde enas om en konventionstext. De utgör ett viktigt komplement vid en tolkning av konventionstexten.¹¹² Förklaringarna finns med ovan i anslutning till respektive artikel.

Förhållandet till andra internationella överenskommelser (artikel 26)

Beträffande förhållandet till andra internationella överenskommelser anges i artikel 26 att ingen bestämmelse i konventionen ska inverka på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen.

Under diskussionerna som ledde fram till konventionen stod det klart att konventionen skulle vara av subsidiär natur. Den slutliga formuleringen av artikel 26 ger prioritet till varje annan konvention som rör statsimmunitet, inte enbart de som är inriktade på något specialområde. Alltså fortsätter t.ex. den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 att gälla

¹¹¹ Kommentarererna till 1991 års utkast, artikel 22, para. (2)–(4).

¹¹² Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 42.

mellan de stater som är parter i den konventionen.¹¹³ Samma gäller för t.ex. 1926 års Brysselkonvention om statsfartyg.

Som anges i konventionens ingress kommer också folkrättens sedvanerättsliga regler att fortsätta att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen.

Nationella domstolar kommer därmed att behöva tillämpa olika regelverk vid bedömningen av frågor om statsimmunitet.¹¹⁴

Tvistlösning (artikel 27)

I artikel 27 anges i punkt 1 att konventionsstaterna ska sträva efter att lösa tvister om tolkning och tillämpning av konventionen genom förhandling.

En tvist mellan två eller flera konventionsstater om tolkning eller tillämpning av konventionen som inte kan lösas genom förhandling inom sex månader ska, enligt punkt 2, på begäran av någon av dem hänskjutas till skiljedomsförfarande. Om konventionsstaterna inte har kommit överens om hur skiljedomsförfarandet ska gå till inom sex månader räknat från dagen för begäran om det, får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens stadga.

Enligt punkt 3 i samma artikel får en konventionsstat när den undertecknar, ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till konventionen förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 2. Övriga konventionsstater ska inte vara bundna av punkt 2 i förhållande till konventionsstater som har lämnat en sådan förklaring.

Av punkt 4 i artikel 27 framgår att en konventionsstat som har förklarat sig inte vara bunden av punkt 2, när som helst får återta sin förklaring genom ett meddelande till FN:s generalsekreterare.

I stället för "reservation" har använts formuleringen "declaration" i punkt 3 i denna artikel. Syftet med denna ändrade formulering var att andra reservationer inte skulle vara uteslutna i enlighet med artikel 19 i Wienkonventionen om traktaträtten, på grund av ordvalet.¹¹⁵

¹¹³ Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 42 f.

¹¹⁴ Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 43.

¹¹⁵ Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 44. Artikel 19 (b) i Wienkonventionen om traktaträtten tillåter inte en reservation om den inte finns med bland de reservationer som specificeras i en traktat.

I syfte att få en bred anslutning till konventionen innehåller den inga bestämmelser om reservationer. Därför är de generella bestämmelserna om reservationer i Wienkonventionen om traktaträtten tillämpliga.¹¹⁶

Övrigt (artikel 28–33)

Av artikel 28 och den avslutande meningen sist i konventionen framgår att konventionen stod öppen för undertecknande av alla stater från och med den 17 januari 2005 till och med den 17 januari 2007.

Artikel 29 stadgar att konventionen ska ratificeras, godtas eller godkännas, och att den ska stå öppen för anslutning av alla stater. Ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument ska enligt samma artikel deponeras hos FN:s generalsekreterare.

Enligt artikel 30 träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet hos FN:s generalsekreterare. För en stat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det antal instrument som krävs för ikraftträdande, träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter en sådan stats deponering av sitt anslutningsinstrument.

En konventionsstat får enligt artikel 31 säga upp konventionen genom ett skriftligt meddelande till FN:s generalsekreterare. Uppsägningen får verkan ett år efter den dag då FN:s generalsekreterare mottog den. Konventionen ska dock fortsätta att tillämpas på frågor om immunitet som uppkommer i ett förfarande som inletts mot en stat vid en annan stats domstol före den dag då uppsägningen får verkan för någon av de berörda staterna. En uppsägning inverkar inte heller på en konventionsstats skyldighet att uppfylla förpliktelser enligt konventionen som den folkrättsligt är bunden av oberoende av konventionen.

I artikel 32 utses FN:s generalsekreterare till depositarie för konventionen och anges vad denne ska underrätta staterna om i fråga om konventionen.

Enligt artikel 33 har konventionens arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter lika giltighet.

¹¹⁶ Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 44.

6.5 Konventionen i förhållande till gällande sedvanerätt

6.5.1 Kodifiering av sedvanerätten

Som framgått ovan av kapitel 2, kan vissa generella regler i fråga om statsimmunitet urskiljas som gällande sedvanerätt. Den restriktiva immunitetsteorin är numera allmänt accepterad, men statspraxis är inte enhetlig annat än i stora drag i fråga om var gränserna för statsimmuniteten ska dras.

Konventionens artiklar har utformats med beaktande av statspraxis i fråga om statsimmunitet. Utgångspunkten i artikel 5 är den restriktiva immunitetsteorin. I detta avseende överensstämmer konventionen med allmänna folkrättsliga regler.

Konventionens bestämmelser om former för avstående från immunitet (artikel 7–9) har i sina huvuddrag motsvarighet i nuvarande folkrätt. De förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17) utgör allmänt erkända undantag från statsimmuniteten. Även bestämmelserna om staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21) har stöd i statspraxis.

Artiklarna får anses utgöra en kodifiering av gällande sedvanerätt, men med vissa preciseringar av sedvanerätten i olika avseenden och med kompromisser i frågor där olika meningar rått om innehållet i folkrätten. Sedvanerätten har fortsatt att utvecklas under den tid som arbetet med konventionen pågått och fortsätter att göra det även nu. Formuleringen av konventionens artiklar utgör en kompromiss mellan stater som varit inriktade på att bibehålla statsimmuniteten i så stor utsträckning som möjligt och de stater vars praxis utvecklats mot allt större begränsningar av statsimmuniteten. Detta avspeglas bl.a. i utformningen av kriterierna för vad som är en kommersiell transaktion, där kriteriet ”transaktionens natur” förespråkats särskilt av de länder som kommit längst i sin utveckling av den restriktiva immunitetsteorin, medan andra stater som varit anhängare av en mer omfattande statsimmunitet i stället förespråkade kriteriet ”transaktionens syfte”. Resultatet har blivit en kompromiss där transaktionens natur i första hand ska vara avgörande, medan dess syfte kan komma att beaktas i vissa fall.

Konventionen kan inte sägas vara ett radikalt steg i utvecklingen mot en alltmer restriktiv immunitetsteori, utan kan i stället ses som

en bild av hur långt denna utveckling hade nått allmän acceptans år 2004.¹¹⁷

6.5.2 Områden som lämnats utanför konventionen

Diplomatisk immunitet och immunitet *ratione personae*

Som framgått ovan under avsnitt 6.4.2, påverkar konventionen inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten (traktater och sedvanerätt) åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i internationella organisationer eller vid internationella konferenser, eller personer med anknytning till dem.¹¹⁸

Konventionen påverkar inte heller privilegier och immunitet som enligt folkrätten tillkommer statschefer och andra personer *ratione personae*.¹¹⁹

Luftfartyg och rymdföremål

Enligt artikel 3 påverkar konventionen inte heller immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg eller rymdföremål som ägs eller drivs av en stat.

Straffrättsliga förfaranden

Konventionen omfattar inte heller straffrättsliga förfaranden. Detta anges inte i konventionens artiklar, men stod ändå klart under arbetet som ledde fram till konventionen och har också uttryckligen angetts i generalförsamlingens resolution vid antagande av konventionen.¹²⁰

¹¹⁷Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 48. Se även *State Immunity: The United Nations Convention and its effect*, Joanne Foakes och Elizabeth Wilmshurst (se not 14 ovan), s. 10.

¹¹⁸ Artikel 3.

¹¹⁹ Artikel 3 och ingressen, se avsnitt 6.4.2.

¹²⁰ Se avsnitt 6.3.2.

Militär verksamhet

Det anges inte i konventionens artiklar att den inte avser immunitet i förhållande till militär verksamhet. Inte heller anges att militär verksamhet omfattas.

I kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar angavs endast att artikel 12 (om person- och sakskador) inte var tillämplig på situationer som innefattade väpnade konflikter.

Redan gällande internationella avtal i fråga om militär verksamhet som har samband med förhållanden som behandlas i konventionen påverkas i vart fall inte av konventionen, enligt artikel 26. Uttalandet i ingressen, att internationella sedvane-rättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen, kan också ses som en indikation på att konventionen inte är tillämplig på militär verksamhet.

Ordföranden i *ad hoc*-kommittén uttalade vid överlämnandet av kommitténs rapport till sjätte utskottet att hans intryck var att den allmänna meningen under förhandlingarna var att militär verksamhet inte täcktes av konventionen. Han refererade då också till uttalandet i kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar att artikel 12 inte gäller situationer som innefattar väpnade konflikter.¹²¹

I resolutionen, genom vilken FN-konventionen antogs, angavs att generalförsamlingen beaktade uttalandet av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid framläggandet av kommitténs rapport. Denna hänvisning i resolutionen gör det möjligt att referera till detta uttalande av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid tolkning av konventionen.¹²²

Frågan om statsimmunitet vid allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter

År 1999 utarbetade en arbetsgrupp inom ILC, på inbjudan av generalförsamlingen, en rapport innehållande kommentarer avseende de kvarvarande tvistefrågorna i fråga om 1991 års utkast till

¹²¹ Se not 12 ovan. Jämför också Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 46 f., samt Joanne Foakes och Elizabeth Wilmschurst (se not 14 ovan), s. 8.

¹²² Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 10. Jämför även Hazel Fox, *In Defence of State Immunity*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 401 f. Det har dock ifrågasatts vilken vikt som ska tillmätas uttalandet av *ad hoc*-kommitténs ordförande och om FN-konventionen omfattar militär verksamhet eller inte; jämför Andrew Dickinson samt Joanne Foakes och Elizabeth Wilmschurst (se not 14 ovan).

artiklar.¹²³ I en bilaga till rapporten pekade arbetsgruppen också på vad som ansågs vara en ny utvecklingslinje i statspraxis och i nationell lagstiftning i fråga om statsimmunitet.

Denna utveckling rörde enligt arbetsgruppen ett allt oftare åberopat argument om att immunitet inte ska beviljas i fråga om dödsfall eller personskador på grund av en stats handlingar i strid med sådana normer till skydd för de mänskliga rättigheterna som har karaktär av *jus cogens*¹²⁴ normer, särskilt förbudet mot tortyr.

Arbetsgruppen framhöll att det under 1990-talet hade förekommit ett antal civilrättsliga mål i nationella domstolar, framför allt i USA och Storbritannien, mot främmande staters regeringar med anledning av tortyrhandlingar som utförts inte i forumstaten utan på den främmande statens (eller någon annan stats) territorium.¹²⁵

Till stöd för sina anspråk i dessa mål hade kärandena anfört att stater inte har rätt att åberopa immunitet när de har kränkt normer till skydd för de mänskliga rättigheterna som har karaktär av *jus cogens* normer. Arbetsgruppen pekade på att domstolarna hade visat viss sympati för detta argument, även om statsimmunitet i de flesta fall ändå hade beviljats.

Dessutom hade USA ändrat sin lagstiftning i fråga om statsimmunitet, Foreign Sovereign Immunities Act, genom att införa ett nytt undantag från immunitet. Detta nya undantag innebär att immunitet inte beviljas i mål mot en främmande stat angående skadestånd för personskada eller dödsfall som orsakats genom tortyr, utomrättsligt (*extrajudicial*) dödande, flygplanssabotage eller gisslantagande. Detta undantag gäller stater som har konstaterats vara sponsorer av terrorism och enbart i fall då käranden eller offret för handlingen är medborgare i USA vid tidpunkten för handlingen.

Arbetsgruppen framhöll också att Pinochet-målet¹²⁶ betonade begränsningen av immunitet i fråga om statsföreträdares grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Avgörandet av House of Lords i det målet fastslog visserligen enbart att en *före detta*

¹²³ *Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property, Yearbook of the International Law Commission, 1999* (se not 6 ovan).

¹²⁴ Normer av så fundamental och tvingande natur att staterna inte kan avtala sig bort från dem, se Ove Bring och Said Mahmoudi, *Sverige och folkrätten*, 3 uppl., 2007, s. 12.

¹²⁵ Sådana handlingar faller inte in under konventionens undantag från immunitet i artikel 12, som behandlar personskador, eftersom de inte utförts inom forumstatens territorium. Se ovan under avsnitt 6.4.4.

¹²⁶ United Kingdom, *Regina v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate: Ex Parte Pinochet Ugarte* (No. 3), [1999] 2 WLR 827 (HL).

statschef inte hade rätt till immunitet i fråga om tortyrhandlingar som utförts i den egna staten och angav uttryckligen att detta inte påverkade immuniteten i fråga om civilrättsliga anspråk, eftersom målet avsåg en straffrättslig process. Trots det menade arbetsgruppen att målet och dess omfattande publicitet hade gett stöd för åsikten att statsföreträdare inte borde ha rätt till immunitet för tortyrhandlingar inom statens eget territorium, vare sig i straffrättsliga eller civilrättsliga förfaranden.

ILC och därefter sjätte utskottet och generalförsamlingen ansåg dock inte att det förelåg någon sådan tydlig utvecklingslinje i fråga om undantag från immunitet i fall av allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Införandet av en sådan bestämmelse i konventionen skulle i stället kunna äventyra hela konventionens slutförande. Denna fråga lämnades därför utanför det fortsatta arbetet med konventionen.¹²⁷

Konventionen behandlar alltså inte frågan huruvida undantag från statsimmunitet ska göras vid civilrättsliga anspråk mot en främmande stat på grund av dess allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter, t.ex. tortyrhandlingar. Undantaget från immunitet i artikel 12 medger undantag från statsimmunitet i fråga om bl.a. dödsfall och personskador, endast om handlingen eller underlåtenheten skett inom forumstatens territorium och upphovsmannen till handlingen eller underlåtenheten befann sig inom detta territorium vid tidpunkten för handlingen eller underlåtenheten.¹²⁸

6.6 Konventionen i förhållande till svensk praxis

Som framgått av kapitel 5, saknas svensk lagstiftning i fråga om statsimmunitet, utöver 1938 års lag om främmande statsfartyg och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg. Frågor om statsimmunitet avgörs därför främst genom hänvisning till internationell sedvanerätt. Det finns ingen omfattande domstolspraxis i fråga om statsimmunitet och de avgöranden som finns

¹²⁷ Se Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 13 ovan), s. 47 f.

¹²⁸ Det faktum att konventionen inte behandlar frågan om förhållandet till civilrättsliga anspråk på grund av brott mot vissa grundläggande mänskliga rättigheter har kritiserats, se Christopher Keith Hall, *UN Convention on State Immunity: the need for a Human Rights Protocol*, *International and Comparative Law Quarterly* vol 55, April 2006, s. 411–426, och Lorna McGregor, *State Immunity and Jus Cogens*, *International and Comparative Law Quarterly* vol 55, April 2006, s. 437–446.

omfattar inte alla de områden som regleras i konventionen. Här nedan görs en jämförelse mellan konventionens bestämmelser och svensk rätt i de avseenden svensk praxis eller lagstiftning förekommer.

Inledningsvis kan konstateras att utgångspunkten i konventionen är den restriktiva immunitetsteorin, vilket överensstämmer med nuvarande svensk praxis.¹²⁹

6.6.1 Immunitetssubjekt

Konventionen har en vid definition av begreppet ”stat” i fråga om statsimmunitet.

Svensk praxis har i huvudsak rört utländska ambassader, som även enligt konventionen faller under begreppet ”stat”.

Det finns också svenska avgöranden som har rört t.ex. utländska turistorganisationer eller handelskontor. Domstolarna har vid bedömningen av om sådana organ kan åtnjuta immunitet fäst avseende vid olika omständigheter som visar i vilken grad den främmande staten har inflytande och kontroll över verksamheten och om verksamheten innefattat uppgifter som annars skulle ha utförts av den främmande statens ambasad eller regeringsorgan.

Enligt konventionens definition av begreppet ”stat”, faller statliga organ eller andra enheter in under begreppet i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning. Det saknar alltså enligt konventionen betydelse vilken grad av inflytande och kontroll staten har över sådana organ eller enheter.

6.6.2 Avstående från immunitet mot domsrätt

Artikel 7 i konventionen, som reglerar uttryckligt medgivande till domsrätt, får anses överensstämma med svensk praxis¹³⁰.

Artikel 8, om verkan av deltagande i ett förfarande vid en domstol, överensstämmer med Regeringsrättens avgörande där en stat fick anses ha avstått från sin immunitet genom att staten hade deltagit i processen i underinstanserna och först i Regeringsrätten framställt en immunitetsinvändning.¹³¹

¹²⁹ Se avsnitt 5.4.1.

¹³⁰ Se avsnitt 5.4.3.

¹³¹ RÅ 1986 ref 66, se avsnitt 5.2.5 och 5.4.3.

Frågor om avstående från immunitet mot domsrätt vid genkåromål, artikel 9 i konventionen, har såvitt känt hittills inte prövats i svensk praxis.

6.6.3 Gränserna för immunitetens omfattning

I artiklarna 10–17 i konventionen behandlas förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas. I artiklarna anges såväl under vilka förutsättningar immunitet inte kan åberopas som när immunitet kan åberopas. Inledningsvis kan här konstateras att konventionen innebär en uttrycklig reglering av immunitet respektive icke-immunitet på olika rättsområden, i stället för den helhetsbedömning av olika omständigheter som talar för och mot rätten att åberopa immunitet, som hittills tillämpats i svensk domstolspraxis.

Affärstransaktioner

Genom artikel 10 i konventionen undantas affärstransaktioner mellan en stat och en utländsk fysisk eller juridisk person från immunitet. Konventionen definierar i artikel 2 vad som är en affärstransaktion och anger vilka kriterier som ska användas vid fastställandet av om en transaktion är en sådan affärstransaktion. Definitionen av affärstransaktion omfattar avtal eller transaktioner som avser försäljning av varor eller tjänster, lån eller andra transaktioner av finansiell natur, samt andra avtal eller transaktioner av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur, dock inte anställningskontrakt. Vid avgörandet av om ett avtal eller en transaktion är en affärstransaktion ska i första hand avtalets eller transaktionens natur beaktas. Först i andra hand och endast i vissa fall ska avtalets eller transaktionens syfte beaktas.

I svensk praxis har Högsta domstolen¹³² generellt uttalat att immunitet kan åberopas endast i tvister som rör statsakter i egentlig mening, men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller i övrigt av privaträttslig karaktär. Högsta domstolen ansåg att det var omstritt om handlingens natur eller dess syfte ska tilläggas avgörande betydelse vid prövningen av vilken karaktär den har. Vid avgörandet av om en åtgärd är en statsakt i egentlig mening eller om den är av kommersiell eller privaträttslig karaktär,

¹³² NJA 1999 s. 821, se avsnitt 5.2.1 och 5.4.4.

uttalades att domstolarna i praktiken ofta torde vara hänvisade till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet.

Regeringen har däremot i arbetet med framtagandet av FN-konventionen förespråkat att gränsdragningen mellan statliga höghetshandlingar och andra handlingar bör göras med utgångspunkt enbart i handlingens natur.¹³³

Konventionen skiljer sig här från svensk domstolspraxis, när den anger att det i första hand är avtalets eller transaktionens natur som ska beaktas vid fastställandet av om avtalet eller transaktionen är en affärstransaktion. Den överensstämmer då mer med vad som förespråkats från regeringshåll, även om den medger att i vissa fall en prövning i andra hand kan göras med utgångspunkt i avtalets eller transaktionens syfte.

Konventionen förefaller medge undantag från statsimmuniteten i större utsträckning än som hittills skett i svensk domstolspraxis.

Anställningskontrakt

Konventionen undantar från immunitet i artikel 11 anställningskontrakt mellan en stat och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom en annan stats territorium. Undantaget har dock betydande begränsningar.¹³⁴ Från tillämpningen av undantaget undantas för det första vissa typer av arbetstagare (arbetstagare som är anställda för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning, eller som är diplomat, konsul eller i övrigt har diplomatisk immunitet). För det andra undantas vissa sakfrågor från undantagets tillämpningsområde, nämligen frågor om anställning (recruitment), förlängning av anställningsförhållanden (renewal of employment) eller återanställning (reinstatement). Därutöver undantas också frågor om avskedande eller uppsägning, men endast om det rättsliga förfarandet skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen. För det tredje gäller inte heller undantaget från immunitet i fall där arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten när talan väcks, om inte han eller hon är permanent bosatt i forumstaten. Slutligen kan också arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen ha avtalat om

¹³³ Se avsnitt 5.3.3 och 5.4.1.

¹³⁴ Se avsnitt 6.4.4.

något annat, såvida inte forumstaten med hänsyn till sin *ordre public* har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet.

I svensk praxis har Högsta domstolens uttalanden i NJA 1999 s. 821 åberopats även i arbetstvister. Domstolarna har dock på senare tid refererat även till den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och till FN-konventionen. Frågan om statsimmunitet har prövats med utgångspunkt i anställningens anknytning till Sverige respektive den främmande staten med avseende på arbetstagarens medborgarskap respektive bosättningsort, hans eller hennes ställning i organisationen, var arbetsuppgifterna har utförts, samt arbetsuppgifternas art.

I stället för den helhetsbedömning som hittills gjorts av svenska domstolar innebär en tillämpning av konventionen att tvister om anställningskontrakt inte omfattas av immunitet om tvisten inte faller in under någon av punkterna (a)–(f) i artikel 11.2.

Fast egendom

I svensk domstolspraxis¹³⁵ har en stat ansetts åtnjuta immunitet i ett mål där kärandena yrkade att statens köp av en fastighet skulle förklaras ogiltigt. Domstolen motiverade beslutet med att staten i fråga använde fastigheten för dess ambassad. Detta avgörande är dock från år 1957 och det är oklart hur domstolarna skulle behandla ett sådant fall i dag.

Enligt konventionens artikel 13 kan en stat inte åberopa immunitet i en process som rör fastställande av bl.a. statens rättigheter eller ägarintressen i fast egendom i forumstaten.

Konventionen påverkar dock inte de folkrättsliga regler som skyddar beskickningslokalers okränkbarhet.¹³⁶

Fartyg som ägs eller drivs av en stat

I konventionen görs i artikel 16¹³⁷ undantag från statsimmunitet mot domsrätt i fråga om mål som gäller driften av ett fartyg som den främmande staten äger eller driver eller som gäller last som fraktas ombord på ett fartyg som staten äger eller driver. I båda

¹³⁵ NJA 1957 s. 195, se avsnitt 5.2.1.

¹³⁶ Se avsnitt 6.4.4.

¹³⁷ Se avsnitt 6.4.4.

fallen krävs att fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

Undantaget gäller dock inte krigsfartyg, militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik, eller last som fraktas på sådant fartyg och som används eller är avsedd att användas för statliga icke-kommersiella syften.

I svensk lagstiftning regleras samma frågor i 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m.¹³⁸ Lagen grundas på 1926 års Brysselkonvention om statsfartyg och dess tilläggsprotokoll från år 1934. Den svenska regleringen av frågan om immunitet mot domsrätt överensstämmer i huvudsak med konventionens reglering. Immuniteten mot domsrätt, avseende fartygslast som tillhör en främmande stat och som för statsändamål och inte för affärsdrift fraktas med handelsfartyg, gäller dock enligt 2 § 3 i 1938 års lag inte när den fordran som är aktuell i målet avser bärgarlön eller bidrag till "gäldande av gemensamt haveri" eller grundar sig på avtal som slutits rörande lasten. Motsvarande undantag från immuniteten saknas i FN-konventionens artikel 16.4.

Enligt artikel 26 i FN-konventionen påverkar konventionens bestämmelser inte konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen. Detta innebär att regleringen av immunitetsfrågorna i 1926 års Brysselkonvention inte påverkas av konventionens bestämmelser. 1938 års lag kan därmed fortsätta att gälla i förhållande till de stater som också är parter i 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll.

1938 års lag innehåller även bestämmelser om immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsfartyg.¹³⁹

Verkan av skiljedomsavtal

Enligt artikel 17 medför en stats ingående av ett skiljedomsavtal att den inte får åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol i frågor som har samband med skiljedomsavtalet.¹⁴⁰

¹³⁸ Se avsnitt 5.1.1.

¹³⁹ Se vidare nedan under 6.6.4.

¹⁴⁰ Se avsnitt 6.4.4.

I svensk praxis finns ett avgörande där en främmande stat ingått en skiljeklausul.¹⁴¹ Detta ansågs inte innebära att staten därmed uttryckligen hade avstått från sin immunitet mot svensk domsrätt i ett förfarande som avsåg utseende av skiljeman. Vid en tillämpning av FN-konventionens artikel 17 skulle immunitet inte beviljas i en sådan fråga, såvida inte annat bestämts i skiljedomsavtalet.

I ett annat avgörande¹⁴² ansågs en främmande stat, genom att godta en i ett avtal intagen skiljeklausul, ha avstått från sin rätt till immunitet i fråga om ett efterföljande exekvaturförfarande, varför hovrätten förordnade att skiljedomen (meddelad i Schweiz) skulle få verkställas som svensk lagakraftätagande dom. Frågor om immunitet i förfaranden som rör erkännande av utländska skiljedomar behandlas inte särskilt i FN-konventionen.

6.6.4 Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder

Det saknas refererade avgöranden från senare tid på detta område. I målen om "kvarstadsbåtarna" från år 1942¹⁴³ uttalade dock Högsta domstolen att immunitetsprincipen med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder. Domstolen ansåg dock inte att exekutivt ingripande i en främmande makts faktiska besittning av en lös sak var under alla omständigheter uteslutet.

Konventionens bestämmelser medger undantag från immuniteten mot tvångsåtgärder endast i mycket begränsad omfattning.¹⁴⁴ Tvångsåtgärder före dom tillåts endast om den främmande staten uttryckligen har lämnat sitt samtycke, eller har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det aktuella kravet. Efter dom tillåts tvångsåtgärder även avseende egendom som finns inom forumstatens territorium och har samband med den enhet mot vilken kravet riktar sig om det har fastställts att den främmande staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften.

I svensk lagstiftning regleras också vissa tvångsåtgärder mot främmande staters egendom i 1938 års lag med vissa bestämmelser om statsfartyg m.m. och i 1939 års lag om frihet från kvarstad för

¹⁴¹ NJA 1972 C 434, se avsnitt 5.2.1.

¹⁴² RH 76:81, se avsnitt 5.2.2.

¹⁴³ NJA 1942 s. 65, se avsnitt 5.2.1.

¹⁴⁴ Se avsnitt 6.4.5.

vissa luftfartyg. Båda dessa grundas på konventioner som Sverige tillträtt.¹⁴⁵

Enligt 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg får kvarstad inte läggas på luftfartyg som används av en främmande stat uteslutande för statsändamål, därunder inbegripet postbefordran, och inte för affärsdrift. Lagen tillämpas på luftfartyg hemmahörande i en främmande stat som är ansluten till 1933 års Romkonvention. Kvarstad i fråga om luftfartyg som *inte* används enbart för statsändamål är alltså inte uteslutet enligt 1939 års lag, vilket är fallet i FN-konventionen där det för tvångsåtgärder före dom mot en främmande stats egendom krävs uttryckligt samtycke eller att egendom avsatts eller reserverats av den främmande staten.

I artikel 3 i FN-konventionen anges särskilt att den inte berör immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg som ägs eller drivs av en stat. Detta innebär att den konvention som ligger till grund för 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg¹⁴⁶ samt andra konventioner och sedvanerätt som reglerar statsimmunitet avseende luftfartyg även fortsättningsvis är tillämpliga i stället för FN-konventionen.

1938 års lag om statsfartyg anger som huvudregel att den omständigheten att fartyg ägs eller används av en främmande stat eller att fartygslast tillhör sådan stat inte hindrar talan vid svensk domstol angående fordran som grundar sig på fartygets begagnande eller lastens befordran. Inte heller föreligger hinder mot att med avseende på fartyget eller lasten i Sverige företa utmätning, kvarstad eller annan handräckning på grund av sådan fordran utom i de fall som anges i lagen.

I lagen anges dock att utmätning, kvarstad eller annan handräckning inte får företas i Sverige avseende krigsfartyg eller annat fartyg som den främmande staten äger eller använder eller i dess helhet befraktat för viss resa eller för tid och som brukas uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Detta gäller även för främmande stat tillhörig last som fraktas med sådant fartyg eller med handelsfartyg för statsändamål och inte för affärsdrift.

Den svenska lagstiftningen tillåter således tvångsåtgärder mot en främmande stats fartyg och fartygslast även *före* dom, under förutsättning att fartyget (eller lasten) inte används uteslutande för

¹⁴⁵ Se avsnitt 5.1.2.

¹⁴⁶ 1933 års Romkonvention.

statsändamål och inte för affärsdrift. FN-konventionens artikel 18 medger detta endast om vissa förutsättningar är uppfyllda.

Regleringen i 1926 års Brysselkonvention grundar sig på vad som gäller sedvanerättsligt i fråga om tvångsåtgärder mot statsfartyg. Konventionen och de sedvanerättsliga principer som ligger till grund för den får anses utgöra en specialreglering av ett visst område av statsimmuniteten och bör därför fortsätta att gälla i enlighet med grunderna för artikel 3 i FN-konventionen och uttalandet i FN-konventionens ingress. I FN-konventionens förarbeten finns inga uttalanden som tyder på att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler om tvångsåtgärder avseende statsfartyg.

7 Överväganden och förslag

7.1 Ratificering av FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

Förslag: Sverige ska ratificera FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom.

Bedömning: Sverige bör vid en ratificering inte avge någon förklaring avseende artikel 27 om tvistlösning. Inte heller i övrigt bör någon förklaring avges.

7.1.1 Skäl för ett svenskt tillträde till konventionen

I dag tillämpar svenska domstolar huvudsakligen sedvanerätt och tidigare svensk domstolspraxis i frågor om statsimmunitet. Sedvanerätten har genomgått stora förändringar sedan början av 1900-talet. Olika begränsningar av statsimmuniteten har vuxit fram efterhand. Statspraxis är inte enhetlig i fråga om gränserna för immunitetens omfattning, även om enighet råder om de generella principerna och begränsningarna. Det är därför inte helt enkelt att i det enskilda fallet bedöma vilka krav sedvanerätten ställer i fråga om statsimmunitet.

I Sverige har det förekommit vissa skillnader mellan domstolarnas tillämpning av statsimmuniteten och den syn på statsimmuniteten som Sverige tillsammans med övriga nordiska länder fört fram i arbetet med framtagandet av FN-konventionen (se kapitel 5). Av jämförelsen mellan svensk domstolspraxis och vissa andra länders praxis framgår också att sedvanerätten tolkats olika av svenska domstolar och domstolarna i vissa andra nordiska och europeiska länder.

Det arbete som utförts inom ILC och FN:s sjätte utskott har inneburit att medlemsstaterna, baserat på en omfattande analys av

tillgänglig statspraxis, har kunnat enas om allmänna principer för statsimmuniteten och dess begränsningar och även vissa processuella regler i rättsliga förfaranden där frågan uppkommer. Bestämmelserna i FN-konventionen grundar sig på gällande sedvanerätt, men innebär i flera avseenden preciseringar på områden där statspraxis inte varit enhetlig i sina detaljer, framför allt i fråga om de fall där statsimmunitet inte gäller.

Ett svenskt tillträde till konventionen innebär att svenska domstolar får tillgång till ett skrivet regelverk med förhållandevis preciserade och lättillgängliga bestämmelser att tillämpa när frågor om statsimmunitet uppkommer. Det innebär också en ökad förutsebarhet för svenska fysiska och juridiska personer i deras eventuella förbindelser med främmande stater eller främmande staters enheter. Konventionen skapar förutsättningar för en mer enhetlig statspraxis i fråga om statsimmunitet.

Såvitt utredningen kunnat bedöma finns inga hinder mot en svensk ratificering av konventionen.

Utredningen anser därför att Sverige bör ratificera konventionen.

7.1.2 Förklaringar vid ratificering?

Tvistlösning

Enligt artikel 27.2 har en konventionsstat möjlighet att hänskjuta en tvist om tolkning eller tillämpning av konventionen till skiljedomsförfarande. Om konventionsstaterna därefter inte har kommit överens om hur skiljedomsförfarandet ska gå till inom sex månader får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen i Haag i enlighet med domstolens stadga.¹

En konventionsstat har enligt artikel 27.3 i konventionen möjlighet att vid ratificering av konventionen förklara att den inte anser sig vara bunden av artikel 27.2.

Norge har vid ratificeringen av konventionen inte utnyttjat denna möjlighet. Inte heller Sverige bör avge någon förklaring i detta avseende.

Detta innebär att Internationella domstolen i Haag kommer att ha behörighet att behandla tvister om konventionens tolkning och tillämpning som kan uppstå mellan Sverige och andra konventionsstater som inte har avgett någon förklaring i fråga om artikeln.

¹ Se avsnitt 6.4.7.

Immunitet *ratione personae*

Konventionens artikel 3.2 anger att konventionen inte rör den immunitet och de privilegier som gäller för statschefer i kraft av deras ställning (*ratione personae*). I artikeln nämns enbart statschefer. Enligt ett uttalande av *ad hoc*-kommitténs ordförande den 25 oktober 2004, vid överlämnandet av kommitténs rapport, kan artikeln dock inte läsas motsatsvis på så vis att det särskilda omnämnandet av statschefer skulle innebära att immunitet *ratione personae* för övriga representanter för staten påverkas av konventionen. Gällande sedvanerätt i fråga om immunitet *ratione personae* för sådana befattningshavare lämnas enligt uttalandet opåverkad på samma sätt som gäller för statschefer. Artikeln är alltså inte uttömmande.²

För att klargöra detta skulle Sverige kunna avge en förklaring om att konventionen inte berör den immunitet och de privilegier som tillkommer regeringschefer och utrikesministrar och övriga representanter för staten i den utsträckning de åtnjuter immunitet och privilegier enligt folkrätten i övrigt. Norge har avgett en sådan förklaring vid ratificeringen av konventionen.

I ingressen till den resolution genom vilken FN:s generalförsamling antog konventionen, hänvisas till de uttalanden i fråga om konventionen som gjordes av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport. Uttalandet i fråga om immunitet *ratione personae* för andra än statschefer kan därför beaktas vid tolkningen av konventionen.³ Utredningen bedömer mot denna bakgrund att det inte är nödvändigt att Sverige vid ratificering av konventionen avger en förklaring av ovan angivet innehåll.

Konventionen i förhållande till militär verksamhet

Som framgått ovan under avsnitt 6.3.2 och 6.5.2, så var enligt *ad hoc*-kommitténs ordförande den allmänna uppfattningen vid framtagandet av konventionen att den inte skulle omfatta militär verksamhet. Stöd för detta finns också i kommentarerna till 1991

² Se avsnitt 6.4.2.

³ Jämför Gerhard Hafner och Ulrike Köhler, *The United Nations Convention on jurisdictional immunities of states and their property*, Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV, 2004, s. 9 f. Se även Hazel Fox, *In Defence of State Immunity*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 202.

års utkast till artiklar där det i anslutning till artikel 12 om person- och sakskador uttalades att artikeln inte var tillämplig på situationer innefattande väpnade konflikter. Detta har dock inte kommit till uttryck i ingressen eller de olika artiklarna och inte heller i resolutionen, på annat sätt än att det i resolutionen anges att generalförsamlingen beaktar uttalandet av ordföranden i *ad hoc*-kommittén vid framläggandet av kommitténs rapport. De konventioner som redan finns i fråga om militär verksamhet kommer att fortsätta att gälla mellan konventionsstaterna i enlighet med artikel 26 i konventionen, medan sedvanerättsliga regler kommer att fortsätta att gälla enbart om de behandlar frågor som inte kan anses omfattas av konventionen.

Vid ratificering av konventionen avgav Norge en förklaring med innehåll att Norge anser att konventionen inte är tillämplig på militär verksamhet, inklusive väpnade styrkors verksamhet under en väpnad konflikt, som dessa begrepp förstås i internationell humanitär rätt, och åtgärder som en stats väpnade styrkor vidtar i tjänsten. Sådan verksamhet regleras även fortsättningsvis (enligt Norges förklaring) av andra folkrättsliga regler.

För att bidra till att undanröja oklarheter i detta avseende skulle Sverige vid ratificering av konventionen kunna avge en motsvarande förklaring. Som angetts ovan i fråga om immunitet *ratione personae*, kan dock de uttalanden som gjordes av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport genom omnämnandet i resolutionens ingress beaktas vid tolkningen av konventionen. Utredningen bedömer mot denna bakgrund att det inte är nödvändigt att avge någon sådan förklaring.

Skyddet för de mänskliga rättigheterna

Frågan om främmande stater kan åtnjuta immunitet även i rättsliga förfaranden som rör kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter behandlas inte uttryckligen i konventionen.⁴

Som angetts i avsnitt 6.5.2, utarbetade en arbetsgrupp inom ILC år 1999 en rapport i ämnet statsimmunitet som av ILC överlämnades till generalförsamlingens sjätte utskott. Mot bakgrund av senare års utveckling i statspraxis fogade ILC till rapporten en bilaga rörande frågan om immunitet vid kränkningar av grund-

⁴ Se avsnitt 6.5.2.

läggande mänskliga rättigheter, i syfte att fästa sjätte utskottets uppmärksamhet på frågan. Bilagan behandlade framför allt frågan om skadeståndsanspråk mot en främmande stat grundad på tortyrhandlingar som begåtts utanför forumstatens territorium. Arbetsgruppen konstaterade att det förekommit avgöranden i nationella domstolar där sådana anspråk hade tagits upp, även om i de flesta fall statsimmunitet fortfarande rådde.

Varken ILC eller sjätte utskottet ansåg dock att det kunde urskiljas någon allmän trend i detta avseende och någon bestämmelse angående detta togs inte in i konventionen.⁵ Konventionen behandlar därmed inte frågan om eventuell frånvaro av immunitet i fall av allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter.⁶

I den förklaring som lämnades av Norge vid ratificering av konventionen angavs att Norge anser att konventionen inte påverkar en framtida internationell utveckling av skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Det norska justitiedepartementet och det norska advokatsamfundets internationella kommitté framhöll i remissyttrande att Al-Adsani-domen⁷ inte var enhällig. Domen, som angav att immunitetsreglerna utgjorde en legitim och proportionell begränsning av rätten till rättegång, grundades på att det *för närvarande* inte fanns någon allmänt accepterad sedvanerättslig regel enligt vilken stater inte kunde göra gällande immunitet i förhållande till civilrättsliga krav på ersättning för tortyrhandlingar. Det ansågs enligt norsk mening inte vara uteslutet att denna praxis i framtiden kan komma att ändras.

De nu angivna synpunkterna ledde till att Norge lämnade ovan angivna förklaring vid ratificering av konventionen.

Europakonventionen gäller som lag i Sverige.⁸ I 2 kap. 23 § regeringsformen anges också att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Enligt Europadomstolens uttalanden i bl.a. Al-Adsani-domen om förhållandet mellan artikel 6.1 i Europakonventionen och principen om statsimmunitet, är begränsningar av rätten till domstolsprövning legitima och proportionerliga (och därmed förenliga med

⁵ Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 3 ovan), s. 48.

⁶ Se Gerhard Hafner och Ulrike Köhler (se not 3 ovan), s. 47. Som angetts i avsnitt 6.5.2, not 129, har detta förhållande kritiserats.

⁷ Se ovan under avsnitt 2.5.

⁸ Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

artikel 6.1) så länge begränsningarna överensstämmer med de folkrättsliga reglerna om statsimmunitet.

Europadomstolen uttalade i Al-Adsani-målet att upprätthållande av principen om statsimmunitet i mål som rör tortyrhandlingar som ägt rum utanför forumstaten, i vart fall inte vid tidpunkten för domen stod i strid med gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet och att beviljandet av immunitet i sådana fall därmed var förenligt med artikel 6.1 i Europakonventionen. FN-konventionens artikel 12 står därmed inte i strid med artikel 6 i Europakonventionen.

Det är emellertid inte uteslutet att Europadomstolen i framtiden kan komma att ändra sin syn på förhållandet mellan statsimmunitet och kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Det är också möjligt att principen om statsimmunitet i förhållande till processer rörande personskador och dödsfall kan komma att ändras i statspraxis och medge undantag även för handlingar som ägt rum utanför forumstatens territorium. Att bevilja immunitet i enlighet med artikel 12 i FN-konventionen för sådana handlingar skulle då inte längre stå i överensstämmelse med gällande folkrätt och skulle därmed kunna utgöra en begränsning av rätten till domstolsprövning som inte är förenlig med artikel 6.1 i Europakonventionen.

Eftersom Europakonventionen gäller som lag i Sverige, blir Sverige bundet av en eventuell ändring i Europadomstolens syn på förhållandet mellan statsimmuniteten och Europakonventionen i fråga om kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Någon förklaring i detta avseende behöver inte avges av Sverige vid ratificering av konventionen.

7.2 Införlivande av konventionen i svensk rätt

Förslag: Sverige ska införliva FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom genom inkorporering.

7.2.1 Behov av lagstiftning?

Tillämpningen av statsimmunitet i Sverige grundas i huvudsak på internationell sedvanerätt och svensk domstolspraxis. Endast i vissa begränsade frågor finns författningsreglering, t.ex. i vissa frågor vad gäller fartyg och luftfartyg (se kapitel 5). De särskilda processuella

bestämmelserna i konventionen, t.ex. frågor om delgivning och tredskodom, överensstämmer inte med befintlig svensk lagstiftning.

Det krävs alltså att konventionen vid ratificeringen införlivas med den svenska lagstiftningen för att Sverige ska uppfylla sina konventionsåtaganden.

7.2.2 Alternativ för införlivande

Införlivande av konventioner i svensk rätt sker genom transformering eller inkorporering.

Transformering innebär att bestämmelserna i en konvention ges motsvarighet i svensk lagstiftning. Vid transformering omarbetas de delar av överenskommelsen som behöver införlivas med svensk rätt till svensk författningstext med den systematik och det språkbruk som normalt används vid rent intern lagstiftning. Det är också möjligt att vid transformering ta in en mer eller mindre ordagrann översättning till svenska av konventionens bestämmelser i en lag eller författning.

Vid inkorporering av en konvention föreskrivs det i stället i en lag eller annan författning att bestämmelserna i konventionen ska gälla direkt i Sverige och användas som rättsnorm av de nationella myndigheterna. Inkorporering av en konvention kan omfatta hela konventionen eller enbart de bestämmelser i den som skapar rättigheter eller förpliktelser för myndigheter eller enskilda. Vid inkorporering införs konventionens bestämmelser i oförändrad utformning i den svenska rättsordningen. Det innebär att de nationella myndigheterna ska lägga konventionens autentiska text eller texter till grund för sin rättstillämpning och tolka dem med tillämpning av folkrättsliga tolkningsregler.

Inkorporering kan användas om konventionens bestämmelser är så utformade att de kan direkt tillämpas av nationella domstolar och andra myndigheter.⁹ Transformering däremot kan användas vid alla typer av internationella överenskommelser och brukar normalt användas när det gäller konventioner på civilrättens, straffrättens och processrättens områden. Under senare år, främst genom inträdet i EU, har inkorporering dock blivit allt vanligare.

Inkorporering har under senare tid använts t.ex. i fråga om 1980 års FN-konvention angående avtal om internationella köp av

⁹ Jämför SOU 1974:100 *Internationella överenskommelser och svensk rätt*, s. 46.

varor¹⁰, och Luganokonventionen respektive Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område¹¹. Exempel på transformering under senare år är t.ex. införlivandet av Förenta nationernas internationella konvention om bekämpande av finansiering av terrorism¹² och det Fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr m.m.¹³.

De konventioner rörande statsimmunitet som tidigare har införlivats med svensk rätt har transformerats.¹⁴

Konventionerna om diplomatisk och konsulär immunitet har dock inkorporerats i svensk rätt genom 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall. Genom denna lag har även övriga internationella överenskommelser om immunitet för olika internationella organisationer efterhand inkorporerats. Vid en översyn av 1976 års lag i SOU 1998:29 gjordes bedömningen att denna metod borde tillämpas även fortsättningsvis.

7.2.3 Allmänna utgångspunkter vid val av form för införlivande

Vid valet mellan inkorporering och transformering bör en utgångspunkt vara att konventionsbestämmelserna ska införlivas med svensk rätt på ett sätt som säkerställer att våra folkrättsliga åtaganden enligt överenskommelsen blir uppfyllda. Konventionens bestämmelser bör också återges i svensk rätt på ett sätt som ger största möjliga sannolikhet för att de kommer att tolkas och tillämpas i överensstämmelse med den tolkning och tillämpning de kan förväntas få i övriga konventionsstater. Den svenska författningstexten bör vara utformad på ett sådant sätt att de svenska myndigheter och andra rättssubjekt som berörs av dem utan svårigheter kan tolka och tillämpa bestämmelserna. Valet av metod bör också göras så att lagstiftningsarbetet med anledning av införlivandet inte blir onödigt omfattande. Vid valet av metod bör dessutom i möjligaste mån tillgodoses önskemålet om enhetlighet,

¹⁰ Lagen (1987:822) om internationella köp, prop. 1986/87:128.

¹¹ Lagen (1992:794) om Luganokonventionen, prop. 1991/92:128, och lagen (1998:358) om Brysselkonventionen, prop. 1997/98:102.

¹² Prop. 2001/02:149.

¹³ Prop. 2004/05:107.

¹⁴ Lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. och lagen (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg.

överskådlighet och systematiskt sammanhang i regelsystemet på det aktuella rättsområdet.¹⁵

7.2.4 Val av metod för införlivande av konventionen

Inledningsvis kan konstateras att konventionen är utformad på ett sådant sätt att den är väl lämpad att utan kompletterande bestämmelser kunna tillämpas direkt av såväl domstolar som enskilda parter. Detta innebär att det är möjligt att införliva konventionen med svensk rätt genom inkorporering.

En allmän fördel med att transformera konventionen till svensk lagtext skulle vara att konventionens bestämmelser omarbetas till ett språk som är klart och tydligt och lätt för berörda myndigheter och enskilda parter att tillämpa.

Som angetts ovan saknas det i svensk lagstiftning generella bestämmelser om statsimmunitet. Lagstiftning förekommer endast i vissa avseenden i fråga om fartyg och luftfartyg. Det finns alltså ingen övergripande lagstiftning i fråga om statsimmunitet i vilken konventionen bör inordnas.

Konventionen innehåller bestämmelser som innebär att svenska domstolar inte får ta upp mål till prövning som de annars skulle vara behöriga att avgöra, utan i stället måste besluta om avvisning. Den innehåller också bestämmelser som hindrar tvångsåtgärder i samband med rättsliga förfaranden och verkställighet av slutliga avgöranden samt bestämmelser om bl.a. former för delgivning och hinder mot att meddela tredsakod.

Ett alternativ skulle kunna vara att vid en transformering av konventionen inordna konventionsbestämmelserna i befintlig processrättslig lagstiftning och lagstiftning i fråga om verkställighet. Lagstiftning skulle då behöva genomföras på många olika håll i den processrättsliga lagstiftningen och i den lagstiftning som rör verkställighet. En fördel med en sådan metod skulle vara att bestämmelserna skulle placeras i lagstiftningen där de passar in systematiskt och därmed vara en del av den lagstiftning som normalt tillämpas i rättsliga förfaranden.

En sådan teknik skulle dock kräva omformuleringar av konventionstexten och också medföra att de olika bestämmelserna inte skulle kunna tolkas i konventionens hela sammanhang. Det faktum att domstolar och andra myndigheter endast mycket sällan behöver

¹⁵ Jämför SOU 1974:100 *Internationella överenskommelser och svensk rätt*, s. 95 ff.

ta ställning till frågor om statsimmunitet talar mot att använda en sådan metod. I stället bör det vara en fördel att ha bestämmelserna om statsimmunitet samlade i de få fall där sådana frågor aktualiseras.

Konventionen är resultatet av ett mångårigt arbete och utgör i många avseenden en kompromiss mellan olika uppfattningar. Innehållet i konventionens bilaga var ett viktigt led i att staterna slutligen kunde enas om innehållet i konventionens bestämmelser. Bilagan är en integrerad del av konventionen och ska beaktas vid tolkningen av dess bestämmelser. Om konventionen träder i kraft kommer dess bestämmelser att tillämpas och tolkas av framför allt nationella domstolar i konventionsstaterna. För att den svenska tolkningen och tillämpningen av konventionen ska överensstämma med övriga konventionsstaters tillämpning är det av stor betydelse att bestämmelserna även i den svenska lagstiftningen kan läsas i sitt sammanhang.

Dessa omständigheter talar starkt för att konventionens bestämmelser vid införlivandet med svensk rätt bör föras in samlade i svensk lagstiftning, och inte brytas upp och placeras in på olika håll i lagstiftningen.

Med hänsyn till att formuleringarna i konventionen har noga övervägts under många år och den slutliga formuleringen är resultatet av långdragna förhandlingar, där orden i många fall synes ha "vägts på guldväg", får utrymmet för att över huvud taget omformulera bestämmelserna vid en transformering anses vara mycket begränsat. Varje omskrivning av konventionstexten för att anpassa den till svensk lagstiftning skulle riskera att ge den svenska lagtexten ett annat innehåll än det som avsetts i konventionstexten. Detta skulle i sin tur innebära en risk för att den svenska tillämpningen av konventionen inte skulle överensstämma med övriga konventionsstaters. Det kan här också konstateras att konventionens bestämmelser är utformade på ett sådant sätt att de kommer att behöva bli föremål för tolkning av de nationella domstolarna vid den praktiska tillämpningen av konventionen. Efterhand kommer därmed konventionsinnehållet att kompletteras av den statspraxis som växer fram vid tolkningen. Det bör främja en enhetlig statspraxis om domstolarna vid sin tolkning och tillämpning utgår från samma text.

Mot denna bakgrund bör de metoder som i praktiken finns att välja mellan närmast vara antingen transformering genom översättning eller inkorporering av konventionen.

Vid transformering genom översättning blir den svenska översättningen gällande lagtext, vilket kan underlätta vid tillämpningen i Sverige. Vid eventuella olikheter mellan den svenska översättningen och de autentiska texterna skulle dock den svenska översättningen ha företräde, vilket kan leda till att svensk tillämpning av konventionen skiljer sig från andra konventionsstaters.

Vid tolkningen av konventionen är inte bara dess bestämmelser och innehållet i bilagan av betydelse, utan även vad som uttalats i ingressen och i generalförsamlingens resolution. Även de uttalanden som gjordes av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport till generalförsamlingen i oktober 2004 och de kommentarer till utkastet till artiklar som antogs av ILC år 1991 utgör viktigt tolkningsunderlag vid konventionens tillämpning. Vid den svenska tillämpningen kommer även andra länders praxis i fråga om tolkning och tillämpning av konventionen att behöva beaktas.

Vid en inkorporering av konventionen där en eller flera av de autentiska texterna tas in som bilaga till inkorporeringslagen blir det tydligare att regleringen baseras på en internationell överenskommelse. När rättstillämpningen grundas direkt på en text som också används i andra konventionsstater bör det framstå som naturligare för domstolar och parter att vid tillämpningen även beakta konventionens relevanta *travaux préparatoires* (förarbeten) och den praxis som utvecklas i andra konventionsstater. Nackdelen med att det inte finns någon svensk autentisk konventionstext kan uppvägas av att en svensk översättning fogas som bilaga till inkorporeringslagen tillsammans med en eller flera av de autentiska texterna. Den svenska översättningen utgör då inte lagtext, men kan ändå utgöra ett stöd vid tillämpningen av de autentiska konventionstexterna. En sådan metod för införlivande bör på ett bättre sätt än transformering genom översättning säkerställa att den svenska tillämpningen av konventionen kommer att överensstämma med övriga konventionsstaters.

Inte heller svårigheter för den som ska tillämpa konventionen i Sverige att hitta konventionstexterna kan anses tala mot en inkorporering. Vid en inkorporering fogas i vart fall en av konventionens språkversioner samt en svensk översättning till inkorporeningslagen. Publicering av konventionstexten sker också i Sveriges internationella överenskommelser (SÖ). Samtliga autentiska texter finns även tillgängliga via FN:s respektive ILC:s webbplatser. På

ILC:s webbplats finns också konventionens förarbeten samlade och systematiskt uppställda.

Sammantaget talar övervägande skäl för att konventionen bör införlivas med svensk rätt genom inkorporering.

Eftersom konventionen innehåller bestämmelser som påverkar rättegången måste inkorporeringen ske genom lag.

7.3 Lagtekniska lösningar

7.3.1 Inkorporering av hela eller endast delar av konventionen?

Förslag: Hela konventionen inkorporeras.

Vid inkorporering kan hela eller endast delar av en konvention införlivas med svensk rätt.

Konventionen är indelad i en ingress och därefter sex olika delar. Endast Del VI (Slutbestämmelser) innehåller vissa bestämmelser som enbart riktar sig till de fördragsslutande staterna. De två inledande artiklarna i Del VI behandlar dock konventionens bilaga och frågan om hur konventionen förhåller sig till andra internationella överenskommelser. Hela Del VI kan därför inte uteslutas vid en inkorporering.

Dessutom måste den förklarande bilagan inkorporeras, eftersom den utgör en integrerad del av konventionen och innehåller förklaringar som är av betydelse vid tolkningen av konventionens bestämmelser.

Det är därmed inte möjligt att vid inkorporeringen utesluta någon avgränsad del av konventionen. I stället skulle vissa enskilda artiklar behöva brytas ut och undantas från inkorporering. En sådan lösning framstår inte som lämplig. I stället bör konventionen i sin helhet inkorporeras.

7.3.2 Behövs kompletterande bestämmelser?

Bedömning: Inkorporeringslagen behöver inte innehålla några kompletterande bestämmelser.

Konventionen innehåller bestämmelser som medför att domstolar (i begreppets betydelse i konventionen) i vissa fall är förhindrade att ta upp ett rättsligt förfarande eller vidta vissa åtgärder på grund av immunitet. Den innehåller också vissa bestämmelser i övrigt som ska gälla i det aktuella förfarandet. I övrigt kan domstolarna tillämpa de nationella bestämmelser som gäller för förfarandet i fråga. Det krävs inte några kompletterande bestämmelser i inkorporeringslagen för att konventionens bestämmelser ska kunna tillämpas av de nationella domstolarna.

I artikel 6 i konventionen anges att en stat ska ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat. Staten ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet enligt artikel 5 respekteras. I artikel 5 anges att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen.

För att uppfylla skyldigheten i artikel 6 skulle det kunna anges särskilt i inkorporeringslagen att konventionens bestämmelser om immunitet ska beaktas vid ett förfarande mot en främmande stat även utan att den berörda staten gör en invändning om immunitet. Att så är fallet framgår dock redan av artikel 6 och även av artikel 23 som anger att tredskodom inte får beslutas mot en stat om inte domstolen har funnit att ”denna konvention inte hindrar att domstolen utövar domsrätt”.

I svensk rätt gäller också, enligt 34 kap. 1 § rättegångsbalken, att rätten självant ska beakta rättegångshinder, om inte annat är stadgat.

En kompletterande bestämmelse i inkorporeringslagen i detta avseende bör inte vara nödvändig.

7.3.3 Ändringar i eller tillägg till befintlig lagstiftning?

Bedömning: Inga ändringar eller tillägg behöver göras i lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg, eller i lagen (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg och inte heller i övrigt i befintlig lagstiftning. Det är inte heller nödvändigt att införa någon bestämmelse utöver inkorporeringslagen i syfte att informera om lagens och konventionens existens.

Genom inkorporeringslagen kommer konventionens bestämmelser att – inom sitt tillämpningsområde – gälla i stället för vissa av de svenska bestämmelser som normalt tillämpas i rättegång och utökningsförfarande. Konventionen reglerar frågor som i svensk lag regleras huvudsakligen i rättegångsbalken, utökningsbalken och delgivningslagen (1970:428). Frågan är om en inkorporering av konventionen kan leda till konflikter i fråga om tillämplig lag.

Såväl rättegångsbalken och utökningsbalken som delgivningslagen är subsidiära i förhållande till annan lag. I den mån konventionens bestämmelser, som blir svensk lag genom den föreslagna inkorporeringslagen, avviker från bestämmelserna i rättegångsbalken, utökningsbalken eller delgivningslagen ska därför konventionens bestämmelser gälla. Det krävs därför inga ändringar i dessa lagar för att lösa sådana konflikter.

FN-konventionens artikel 16 om fartyg som ägs eller drivs av en stat behandlar samma frågor som i dag regleras i lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg, som är baserad på 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll. Regleringen i fråga om immunitet mot domsrätt i 1938 års lag överensstämmer i huvudsak med artikel 16 i FN-konventionen, men är inte helt likalydande. 1938 års lag förefaller inskränka staters immunitet avseende statligt ägd last som fraktas med handelsfartyg i något större utsträckning än vad som följer av artikel 16 i FN-konventionen. Av artikel 26 i FN-konventionen följer att 1926 års Brysselkonvention även fortsättningsvis kommer att vara tillämplig mellan parterna i den konventionen. Även i förhållande till stater som varken är parter i FN-konventionen eller Brysselkonventionen bör 1938 års lag

fortsätta att tillämpas, eftersom den får anses överensstämma med gällande sedvanerätt.

Gentemot stater som enbart är parter i FN-konventionen kommer dock i stället artikel 16 i FN-konventionen att tillämpas i fråga om immunitet mot domsrätt. För dessa stater kan immunitet därmed komma att beviljas i något större utsträckning än vad som gäller gentemot övriga stater enligt 1938 års lag. FN-konventionen kan därmed komma att innebära en viss utökning av rätten till immunitet. Detta skulle kunna utgöra ett skäl för Sverige att reservera sig mot artikel 16 i FN-konventionen.

De fall där en utökad immunitet mot domsrätt kan komma att beviljas enligt FN-konventionens artikel 16 jämfört med 1938 års lag bör dock bli sällsynta, eftersom ett förhållandevis stort antal stater är parter i 1926 års Brysselkonvention och dessutom skillnaderna i regleringen av rätten till immunitet i de båda regelverken skiljer sig åt endast i vissa speciella fall. Utredningen bedömer därför att tillräckliga skäl för en reservation mot artikel 16 inte föreligger. Artikel 16 i FN-konventionen kan i stället gälla vid sidan av 1938 års lag och tillämpas gentemot stater som är parter i FN-konventionen men inte i 1926 års Brysselkonvention.

I 1938 års lag finns dock även bestämmelser om utmätning, kvarstad och annan handräckning avseende statsfartyg och statligt ägd fartygslast som skiljer sig från FN-konventionens reglering i artikel 18–21 av tvångsåtgärder mot statlig egendom i allmänhet. De svenska reglerna om statsfartyg – baserade på Brysselkonventionen – medger tvångsåtgärder före dom mot statsfartyg eller last som används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. FN-konventionens artikel 18 medger detta endast om vissa förutsättningar är uppfyllda.

Enligt förarbetena till 1938 års lag reglerar lagen förhållandet även till icke fördragsslutande stater, vilket ansågs gälla även 1926 års Brysselkonvention, som grundas på sedvanerättsliga regler.¹⁶

Enligt artikel 26 i FN-konventionen påverkar den inte redan gällande konventioner som har samband med förhållanden som behandlas i FN-konventionen. Därtill kommer artikel 3 i FN-konventionen som är avsedd att hindra en överlappning mellan den konventionen och redan existerande folkrättsliga regler om privilegier och immunitet. Uppräkningen i artikel 3 av olika slag av immunitet som inte påverkas av FN-konventionen kan inte anses

¹⁶ Se avsnitt 5.1.1.

vara uttömmande utan måste läsas tillsammans med ingressens bestämmelse om att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen.¹⁷ Detta innebär att de specialregler om immunitet för vissa specifika enheter eller personer som i dag gäller enligt allmän folkrätt (och som inte uttryckligen regleras av bestämmelserna i FN-konventionen) och befintliga konventioner inte påverkas av FN-konventionen.

Den konvention som ligger till grund för 1938 års lag – Brysselkonventionen – kan alltså fortsätta att tillämpas mellan parterna i den konventionen. Även i förhållande till stater som inte är anslutna till Brysselkonventionen bör dock 1938 års lag kunna fortsätta att tillämpas, eftersom Brysselkonventionen och den sedvanerätt som den baseras på, utgör en specialreglering av staters immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsfartyg. I FN-konventionens förarbeten finns inga uttalanden som tyder på att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler.

Mot bakgrund av ovanstående behöver 1938 års lag inte ändras eller upphävas. Den bör i stället behållas oförändrad även vid en ratificering av FN-konventionen.

Enligt artikel 3 i FN-konventionen berör konventionen inte den immunitet en stat åtnjuter för luftfartyg eller föremål i världsrymden som ägs eller drivs av en stat. Den konvention som ligger till grund för 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg kan därför fortsätta att gälla mellan konventionsstaterna, tillsammans med övrig folkrätt (internationella överenskommelser eller sedvanerätt) som rör immunitet i fråga om luftfartyg och rymdföremål. Inga konflikter bör komma att uppstå mellan FN-konventionen och 1939 års lag.

Den valda införlivandemetoden, inkorporering, innebär att konventionens bestämmelser inte kommer att ingå i berörda delar av det regelverk som normalt styr rättegång och utskökningsförfarande. I stället kommer bestämmelserna att finnas i en bilaga till den särskilda inkorporeringslagen. Även om inga ändringar eller tillägg behöver göras i ovan berörda lagstiftning utesluter detta dock inte att det skulle kunna finnas ett behov av att i nämnda regelverk informera om konventionens existens.

Genom 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa

¹⁷ Se avsnitt 6.4.2

luftfartyg finns redan i dag specialbestämmelser om immunitet som gäller framför bestämmelserna i rättegångsbalken och utsökningsbalken. Någon särskild hänvisning i respektive balk till dessa lagar finns inte. Inte heller finns någon hänvisning till 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall.

Det finns även annan lagstiftning som gäller i stället för olika bestämmelser i bl.a. rättegångsbalken och utsökningsbalken utan att detta särskilt anges i respektive balk.

Att nu särskilt informera om förekomsten av den lag som inkorporerar FN-konventionen genom införandet av någon bestämmelse i t.ex. rättegångsbalken eller utsökningsbalken framstår inte som befogat. Det kan också finnas risk för att detta skulle kunna leda till *e contrario*-slut i fråga om annan specialreglering av såväl internationell som nationell natur eller hindra domstolarna från en analog tillämpning av olika bestämmelser i rättegångsbalken. Sådana skäl mot särskilda informationsbestämmelser anfördes även vid t.ex. Sveriges tillträde till Lugano-konventionen.

Någon bestämmelse som hänvisar till inkorporeringslagen eller konventionen bör av nu angivna skäl inte införas.¹⁸

7.4 Konsekvenser av förslaget

Förslaget innebär att domstolar och andra berörda myndigheter, vid ett ikraftträdande av FN-konventionen, i stället för sedvane-rättsliga regler kommer att tillämpa konventionens bestämmelser i frågor om statsimmunitet. I sak kommer detta inte att innebära några stora förändringar, förutom att immunitet kan komma att beviljas främmande stater i något mindre utsträckning än hittills. Mot bakgrund av det begränsade antalet mål i domstolarna där frågor om immunitet uppkommer, bör detta inte medföra några särskilda konsekvenser i ekonomiskt hänseende.

Enligt kommittéförordningen (1998:1474) ska en utredning redovisa konsekvensbeskrivningar när ett förslag har betydelse för den kommunala självstyrelsen, för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags villkor i förhållande till större företags, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

¹⁸ Jämför Ds 1991:54, s. 70.

Utredningens bedömning är att förslaget om inkorporering av FN-konventionen inte har några konsekvenser i dessa avseenden.

7.5 Ikraftträdande

Tidpunkten för när författningsförslaget ska börja gälla är beroende av tidpunkten när FN-konventionen träder i kraft, vilket sker när trettio stater har ratificerat, godtagit, godkänt eller anslutit sig till konventionen. Hittills har konventionen ratificerats av fyra stater.

Regeringen bör därför bemyndigas att bestämma tidpunkten för när lagstiftningen ska träda i kraft.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om immunitet för stater och deras egendom

Förenta nationernas konvention om immunitet för stater och deras egendom, antagen den 2 december 2004, ska i originaltexternas lydelse gälla som svensk lag.

Konventionens engelska text finns tillsammans med en svensk översättning intagen som bilaga till denna lag.

Utredningens överväganden kring inkorporering av konventionens bestämmelser finns i kapitel 7.

Lagen inkorporerar konventionen i alla dess delar, dvs. ingressen, de sex delarna och bilagan. Såsom har redovisats i avsnitt 7.3.1 bör konventionen i sin helhet införlivas med svensk rätt trots att vissa artiklar, däribland flera av slutbestämmelserna, är av sådant slag att de normalt inte behöver införlivas med den svenska rättsordningen.

Genom inkorporeringen blir konventionstexten på samtliga originalspråk gällande som svensk lag, även om endast den engelska originaltexten läggs som en bilaga till lagen.

Den svenska översättningen blir alltså inte gällande lagtext, utan är enbart avsedd att utgöra ett hjälpmedel vid tillämpning och tolkning av konventionstexten i dess originalspråk. Att på detta sätt ta in enbart den engelska texten är i överensstämmelse med 14 § andra stycket lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar.

Konventionstexten på samtliga originalspråk finns tillgänglig bl.a. på ILC:s webbplats http://untreaty.un.org/ilc/guide/4_1.htm. Där finns länkar till generalförsamlingens resolution med bifogad konventionstext på respektive originalspråk. På samma webbplats

finns även konventionens förarbeten samlade och systematiskt uppställda.

I fråga om kommentarer till konventionens enskilda bestämmelser hänvisas till kapitel 6 ovan.

Kommittédirektiv

Statsimmunitet i svensk rätt

Dir.
2006:111

Beslut vid regeringssammanträde den 9 november 2006

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property) kan införlivas i svensk rätt.

I uppdraget ingår att analysera internationella regler om statsimmunitet och den nya FN-konventionen. Därefter skall motsvarande svenska regler granskas. Utredningsarbetet skall redovisas senast den 31 augusti 2007.

Bakgrund

Stater ansågs i traditionell folkrätt ha rätt till absolut immunitet. Det innebar bl.a. att stater och statsorgan hade full immunitet från utländska domstolars jurisdiktion vid tvistemål så länge de inte avsagt sig denna rätt.

Under 1900-talet utvecklades i statspraxis en viss inskränkning av den absoluta statsimmuniteten. Enligt denna praxis har staten rätt till immunitet om en tvist inför domstol gäller statligt höghetshandlande men inte om tvisten gäller t.ex. en kommersiell affärstransaktion. Med svensk terminologi skulle man kunna tala om att immunitet råder i tvister som uppstår till följd av statens myndighetsutövning till skillnad från tvister som uppstår till följd av statens och statliga myndigheters rent privaträttsliga rättshandlingar.

Praxis om begränsad immunitet är i dag väl etablerad men den har kommit att tolkas olika i olika nationella rättssystem. Detta har

lett till en rättsosäkerhet för företag och andra som har kommersiella förbindelser med stater.

FN:s konvention om statsimmunitet

FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom antogs den 2 december 2004. Regeringen beslutade den 30 juni 2005 att Sverige skulle underteckna konventionen. Detta skedde den 14 september 2005 med förbehåll för ratifikation. För att konventionen skall träda i kraft krävs att den ratificeras av 30 stater. Hittills har den undertecknats av 23 stater och ratificerats av tre stater (Norge, Portugal och Österrike). Konventionen är resultatet av en lång process som inleddes med att FN:s generalförsamling redan 1977 inbjöd FN:s folkrättskommission (ILC) att studera frågan om statsimmunitet.

Konventionen ger uttryck för en begränsad tillämpning av statsimmuniteten och ger i det avseendet uttryck för en kodifiering av sedvanerätten. Då olika stater tillämpat denna regel olika får dock vissa av konventionens detaljer anses skapa ny rätt.

Konventionen omfattar inte brottmål.

Svensk rätt

Det finns i dag ingen uttrycklig reglering av statsimmunitet i svensk rätt. Domstolarna har därför grundat sina bedömningar på en tolkning av folkrätt och tidigare svensk domstolspraxis.

Ett införlivande av internationella konventioner kan antingen ske genom transformering eller inkorporering. Transformering innebär att en konventionens innehåll helt eller delvis skrivs om till lagtext för att passa i den interna rätten. Inkorporering innebär att en internationell överenskommelse införs i den interna rättsordningen utan att utformningen ändras. Konventioner införlivas som huvudregel i svensk rätt genom transformering.

Uppdraget

FN:s konvention om statsimmunitet skall analyseras och jämföras med befintlig svensk domstolspraxis. En jämförelse skall också ske

mellan svensk praxis och andra länders rätt vad gäller statsimmunitet.

Utredaren skall även göra en översikt av folkrättens regler om statsimmunitet.

Utredaren skall vidare analysera om inkorporering eller transformering av konventionen till svensk rätt är mest ändamålsenligt samt vilka konsekvenser de olika metoderna kan få. Slutligen skall utredaren lämna förslag till de författningsändringar som blir nödvändiga för att införliva konventionen och lämna författningskommentarer. Statsimmunitet skall avgränsas emot andra typer av rättslig immunitet.

Det kan också finnas andra aspekter inom ovanstående uppdrag som aktualiseras under utredningens gång och kräver belysning. Utredaren är oförhindrad att ta upp sådana frågor och lägga fram de förslag som anses nödvändiga. Innan utredaren framför sådana förslag skall samråd ske med berörda myndigheter.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget skall redovisas senast den 31 augusti 2007.

(Utrikesdepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om statsimmunitet i svensk rätt (UD 2006:04)	Dir. 2007:113
---	--------------------------

Beslut vid regeringssammanträde den 26 juli 2007

Förlängd tid för uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 9 november 2006 tillkallade chefen för Utrikesdepartementet en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property) kan införlivas i svensk rätt. Uppdraget skall enligt direktiven redovisas senast den 31 augusti 2007.

Utredningstiden förlängs. Utredaren skall redovisa uppdraget senast den 31 december 2007.

(Utrikesdepartementet)

**United Nations Convention
on Jurisdictional
Immunities of States and
Their Property**

*The States Parties to the present
Convention,*

Considering that the jurisdictional immunities of States and their property are generally accepted as a principle of customary international law,

Having in mind the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations,

Believing that an international convention on the jurisdictional immunities of States and their property would enhance the rule of law and legal certainty, particularly in dealings of States with natural or juridical persons, and would contribute to the codification and development of international law and the harmonization of practice in this area,

Taking into account developments in State practice with regard to the jurisdictional immunities of States and their property,

Affirming that the rules of customary international law continue to govern matters not

**Förenta nationernas
konvention om immunitet
för stater och deras
egendom**

*De stater som är parter i denna
konvention,*

som beaktar att immunitet för stater och deras egendom är allmänt erkänd som internationell sedvanerätt,

som beaktar de folkrättsliga principerna som uttrycks i Förenta nationernas stadga,

som anser att en internationell konvention om immunitet för stater och deras egendom skulle stärka rättsstatens principer och höja rättssäkerheten, särskilt i staternas relationer med fysiska och juridiska personer, och bidra till kodifiering och vidareutveckling av folkrätten och till harmonisering av praxis på detta område,

som beaktar utvecklingen i statspraxis avseende immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom,

som bekräftar att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte

regulated by the provisions of the present Convention,

regleras av bestämmelserna i denna konvention,

Have agreed as follows:

har kommit överens om följande.

Part I Introduction

Del I Inledning

Article 1

Artikel 1

Scope of the present Convention

Konventionens tillämpningsområde

The present Convention applies to the immunity of a State and its property from the jurisdiction of the courts of another State.

Denna konvention rör immunitet för en stat och dess egendom mot en annan stats domstolars domsrätt.

Article 2

Artikel 2

Use of terms

Definitioner

1. For the purposes of the present Convention:

1. I denna konvention avses med

(a) "court" means any organ of a State, however named, entitled to exercise judicial functions;

(a) *domstol*: varje statligt organ, oavsett benämning, som är behörigt att utöva rättsliga funktioner,

(b) "State" means:

(b) *stat*:

(i) the State and its various organs of government;
(ii) constituent units of a federal State or political subdivisions of the State, which are entitled to perform acts in the exercise of sovereign authority, and are acting in that capacity;
(iii) agencies or instrumentalities of the State or other entities, to the extent that they are entitled to perform and are

(i) staten och dess olika offentliga organ,
(ii) en förbundsstats delstater eller en stats underenheter som har rätt att vidta åtgärder i myndighetsutövning och som handlar i denna egenskap,

(iii) statliga organ eller andra enheter, i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna

actually performing acts in the exercise of sovereign authority of the State;

(iv) representatives of the State acting in that capacity;

(c) "commercial transaction" means:

(i) any commercial contract or transaction for the sale of goods or supply of services;

(ii) any contract for a loan or other transaction of a financial nature, including any obligation of guarantee or of indemnity in respect of any such loan or transaction;

(iii) any other contract or transaction of a commercial, industrial, trading or professional nature, but not including a contract of employment of persons.

2. In determining whether a contract or transaction is a "commercial transaction" under paragraph 1 (c), reference should be made primarily to the nature of the contract or transaction, but its purpose should also be taken into account if the parties to the contract or transaction have so agreed, or if, in the practice of the State of the forum, that purpose is relevant to determining the non-commercial character of the contract or transaction.

myndighetsutövning, samt

(iv) statens företrädare när de handlar i denna egenskap,

(c) *affärstransaktion*:

(i) affärsavtal eller transaktion avseende försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster,

(ii) avtal om lån eller annan transaktion av finansiell natur, innefattande garanti- eller ersättningsförpliktelse avseende sådant lån eller sådan transaktion,

(iii) annat avtal eller transaktion av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur, dock inte anställningskontrakt.

2. Vid fastställande av om ett avtal eller en transaktion är en affärstransaktion i den bemärkelse som avses i punkt 1 (c), ska först och främst avtalets eller transaktionens natur beaktas, men dess syfte bör även beaktas, om avtals- eller transaktionsparterna har kommit överens om det eller om i forumstatens praxis detta syfte är av betydelse för att fastställa om avtalet eller transaktionen är av icke-kommersiell natur.

3. The provisions of paragraphs 1 and 2 regarding the use of terms in the present Convention are without prejudice to the use of those terms or to the meanings which may be given to them in other international instruments or in the internal law of any State.

3. Bestämmelserna i punkterna 1 och 2 om användning av begrepp i denna konvention inverkar inte på deras användning eller på den betydelse de kan ha i andra internationella instrument eller i en stats interna lagstiftning.

Article 3

Privileges and immunities not affected by the present Convention

1. The present Convention is without prejudice to the privileges and immunities enjoyed by a State under international law in relation to the exercise of the functions of:

(a) its diplomatic missions, consular posts, special missions, missions to international organizations or delegations to organs of international organizations or to international conferences; and

(b) persons connected with them.

2. The present Convention is without prejudice to privileges and immunities accorded under international law to heads of State *ratione personae*.

3. The present Convention is without prejudice to the

Artikel 3

Privilegier och immunitet som inte berörs av denna konvention

1. Denna konvention påverkar inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av:

(a) statens diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i internationella organisationer eller vid internationella konferenser, eller

(b) personer med anknytning till dem.

2. Denna konvention berör inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten tillkommer statschefer *ratione personae*.

3. Denna konvention berör inte immunitet som enligt folkrätten

immunities enjoyed by a State under international law with respect to aircraft or space objects owned or operated by a State.

åtnjuts av en stat avseende luftfartyg eller rymdföremål som ägs eller drivs av en stat.

Article 4

Non-retroactivity of the present Convention

Without prejudice to the application of any rules set forth in the present Convention to which jurisdictional immunities of States and their property are subject under international law independently of the present Convention, the present Convention shall not apply to any question of jurisdictional immunities of States or their property arising in a proceeding instituted against a State before a court of another State prior to the entry into force of the present Convention for the States concerned.

Artikel 4

Konventionens icke-retroaktiva verkan

Utan att inverka på tillämpningen av regler i denna konvention som, oberoende av konventionen, gäller för staters och deras egendoms immunitet mot domsrätt enligt folkrätten, ska konventionen inte tillämpas på någon fråga om immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom som uppkommer i förbindelse med talan som väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat före konventionens ikraftträdande för de berörda staterna.

Part II General principles

Article 5

State immunity

A State enjoys immunity, in respect of itself and its property, from the jurisdiction of the courts of another State subject to the provisions of the present Convention.

Del II Allmänna principer

Artikel 5

Statsimmunitet

En stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i denna konvention.

Article 6**Modalities for giving effect to State immunity**

1. A State shall give effect to State immunity under article 5 by refraining from exercising jurisdiction in a proceeding before its courts against another State and to that end shall ensure that its courts determine on their own initiative that the immunity of that other State under article 5 is respected.
2. A proceeding before a court of a State shall be considered to have been instituted against another State if that other State:
 - (a) is named as a party to that proceeding; or
 - (b) is not named as a party to the proceeding but the proceeding in effect seeks to affect the property, rights, interests or activities of that other State.

Article 7**Express consent to exercise of jurisdiction**

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction in a proceeding before a court of another State with regard to a matter or case if it has expressly consented to the exercise of jurisdiction by the court with regard to the matter or case:

Artikel 6**Närmare bestämmelser för att ge verkan åt statsimmunitet**

1. En stat ska ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat och ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet enligt artikel 5 respekteras.
2. Talan som väckts vid en domstol i en stat ska anses vara riktad mot en annan stat, om denna andra stat
 - (a) anges som part i målet, eller
 - (b) inte anges som part i målet, men talan faktiskt är riktad mot den andra statens egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet.

Artikel 7**Uttryckligt medgivande till utövande av domsrätt**

1. En stat får inte åberopa immunitet i ett förfarande vid en annan stats domstol rörande ett ärende eller ett mål, om staten uttryckligen har medgivit att domstolen utövar domsrätt i ärendet eller målet

(a) by international agreement; (b) in a written contract; or (c) by a declaration before the court or by a written communication in a specific proceeding.	(a) genom en internationell överenskommelse, (b) genom ett skriftlig avtal, eller (c) genom en förklaring till domstolen eller genom ett skriftligt meddelande i ett visst mål.
-
2. Agreement by a State for the application of the law of another State shall not be interpreted as consent to the exercise of jurisdiction by the courts of that other State.	2. En stats medgivande till att en annan stats lagstiftning ska tillämpas, ska inte tolkas som ett samtycke till att den andra statens domstolar utövar domsrätt.

Article 8

Effect of participation in a proceeding before a court

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction in a proceeding before a court of another State if it has:
- (a) itself instituted the proceeding; or
- (b) intervened in the proceeding or taken any other step relating to the merits. However, if the State satisfies the court that it could not have acquired knowledge of facts on which a claim to immunity can be based until after it took such a step, it can claim immunity based on those facts, provided it does so at the earliest possible moment.
2. A State shall not be

Artikel 8

Verkan av deltagande i ett förfarande vid en domstol.

1. En stat får inte åberopa immunitet i ett mål inför en annan stats domstol
- (a) om den själv har väckt talan, eller
- (b) om den har intervenerat i målet eller vidtagit andra åtgärder som avser sakfrågan. Om staten kan visa för domstolen att den inte hade kunnat få reda på de omständigheter som ett anspråk på immunitet kan grundas på, innan den vidtog en sådan åtgärd, får den emellertid begära immunitet med stöd av dessa omständigheter, om den gör detta så snart som möjligt
2. En stat ska inte anses ha

considered to have consented to the exercise of jurisdiction by a court of another State if it intervenes in a proceeding or takes any other step for the sole purpose of:

- (a) invoking immunity; or
- (b) asserting a right or interest in property at issue in the proceeding.

3. The appearance of a representative of a State before a court of another State as a witness shall not be interpreted as consent by the former State to the exercise of jurisdiction by the court.

4. Failure on the part of a State to enter an appearance in a proceeding before a court of another State shall not be interpreted as consent by the former State to the exercise of jurisdiction by the court.

Article 9 Counterclaims

1. A State instituting a proceeding before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of any counterclaim arising out of the same legal relationship or facts as the principal claim.

2. A State intervening to present

medgivit att en annan stats domstol utövar domsrätt, om den intervenerar i ett mål eller vidtar andra åtgärder utslutande för att

- (a) åberopa immunitet, eller
- (b) hävda rättighet eller ägarintresse i den egendom saken gäller.

3. Att en stats företrädare uppträder som vittne vid en domstol i en annan stat ska inte tolkas som att förstnämnda stat medger att domstolen utövar domsrätt.

4. Att en stat inte uppträder i ett förfarande vid en annan stats domstol ska inte tolkas som att förstnämnda stat medger att domstolen utövar domsrätt.

Artikel 9 Genkäromål

1. En stat som väcker talan vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett genkäromål grundat på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som huvudkäromålet.

2. En stat som intervenerar för

a claim in a proceeding before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of any counterclaim arising out of the same legal relationship or facts as the claim presented by the State.

att framställa ett krav i ett förfarande vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett genkärsmål som grundas på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som det krav som staten har framställt.

3. A State making a counterclaim in a proceeding instituted against it before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of the principal claim.

3. En stat som väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende huvudkärsmålet.

Part III

Proceedings in which State immunity cannot be invoked

Article 10

Commercial transactions

1. If a State engages in a commercial transaction with a foreign natural or juridical person and, by virtue of the applicable rules of private international law, differences relating to the commercial transaction fall within the jurisdiction of a court of another State, the State cannot invoke immunity from that jurisdiction in a proceeding arising out of that commercial transaction.

2. Paragraph 1 does not apply:

Del III

Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas

Artikel 10

Affärstransaktioner

1. Om en stat deltar i en affärstransaktion med en utländsk fysisk eller juridisk person och om eventuella tvister enligt tillämpliga internationella privaträttsliga regler i anledning av affärstransaktionen faller under en annan stats domstols behörighet, får staten inte åberopa immunitet mot denna behörighet i ett mål som härrör från den affärstransaktionen.

2. Punkt 1 gäller inte vid

(a) in the case of a commercial transaction between States; or
(b) if the parties to the commercial transaction have expressly agreed otherwise.

3. Where a State enterprise or other entity established by a State which has an independent legal personality and is capable of:
(a) suing or being sued; and
(b) acquiring, owning or possessing and disposing of property, including property which that State has authorized it to operate or manage, is involved in a proceeding which relates to a commercial transaction in which that entity is engaged, the immunity from jurisdiction enjoyed by that State shall not be affected.

(a) affärstransaktioner mellan stater eller
(b) om parterna i affärstransaktionen uttryckligen har avtalat något annat.

3. Om ett statligt företag eller en annan av en stat upprättad enhet som är ett självständigt rättssubjekt och har rättslig förmåga att
(a) stämma eller stämmas,
(b) förvärva, äga eller besitta och avyttra egendom, däribland egendom som staten har be- myndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta, är part i ett mål som härrör från en affärstransaktion i vilken en- heten i fråga deltar, ska detta inte påverka statens immunitet mot domsrätt.

Article 11 **Contracts of employment**

1. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to a contract of employment between the State and an individual for work performed or to be performed, in whole or in part, in the territory of that other State.

Artikel 11 **Anställningskontrakt**

1. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i ett förfarande gällande anställningskontrakt mellan staten och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom den andra statens terri- torium.

2. Paragraph 1 does not apply if:

(a) the employee has been recruited to perform particular functions in the exercise of governmental authority;

(b) the employee is:

(i) a diplomatic agent, as defined in the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961;

(ii) a consular officer, as defined in the Vienna Convention on Consular Relations of 1963;

(iii) a member of the diplomatic staff of a permanent mission to an international organization or of a special mission, or is recruited to represent a State at an international conference; or

(iv) any other person enjoying diplomatic immunity;

(c) the subject-matter of the proceeding is the recruitment, renewal of employment or reinstatement of an individual;

(d) the subject-matter of the proceeding is the dismissal or termination of employment of an individual and, as determined by the head of State, the head of Government or the Minister for Foreign Affairs of the employer State, such a proceeding would interfere with the security interests of that State;

(e) the employee is a national of the employer State at the time

2. Punkt 1 gäller inte

(a) om arbetstagaren är anställd för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning, eller

(b) om arbetstagaren är

(i) en diplomatisk företrädare enligt definitionen i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser,

(ii) en konsul enligt definitionen i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser, eller

(iii) ingår i den diplomatiska personalen i en ständig representation vid en internationell organisation eller i ett särskilt diplomatiskt uppdrag eller är anställd som företrädare för en stat vid en internationell konferens, eller

(iv) varje annan person som åtnjuter diplomatisk immunitet,

(c) om sakfrågan gäller anställning, förlängning av anställningsförhållanden för eller återanställning av en enskild person,

(d) om sakfrågan gäller en persons avskedande eller uppsägning och, enligt beslut av statschef, regeringschef eller utrikesminister i den anställande staten, ett sådant förfarande skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen,

(e) om arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten vid

when the proceeding is instituted, unless this person has the permanent residence in the State of the forum; or
(f) the employer State and the employee have otherwise agreed in writing, subject to any considerations of public policy conferring on the courts of the State of the forum exclusive jurisdiction by reason of the subject-matter of the proceeding.

den tidpunkt när talan väcks, om inte personen i fråga är permanent bosatt i forumstaten, eller
(f) om arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen har avtalat något annat, med mindre forumstatens domstolar med hänsyn till *ordre public* i landet har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet.

Article 12

Personal injuries and damage to property

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to pecuniary compensation for death or injury to the person, or damage to or loss of tangible property, caused by an act or omission which is alleged to be attributable to the State, if the act or omission occurred in whole or in part in the territory of that other State and if the author of the act or omission was present in that territory at the time of the act or omission.

Artikel 12

Person- och sakskada

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller ekonomisk ersättning till följd av dödsfall eller personskada eller sakskada eller förlust av materiell egendom, som förorsakats av en handling eller en underlåtelse som påstås kunna hänföras till staten, om handlingen eller underlåtelsern helt eller delvis har skett inom den andra statens territorium och om upphovsmannen till handlingen eller underlåtelsern befann sig inom detta territorium när handlingen eller underlåtelsern ägde rum.

Article 13**Ownership, possession and use of property**

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the determination of:

(a) any right or interest of the State in, or its possession or use of, or any obligation of the State arising out of its interest in, or its possession or use of, immovable property situated in the State of the forum;

(b) any right or interest of the State in movable or immovable property arising by way of succession, gift or *bona vacantia*; or

(c) any right or interest of the State in the administration of property, such as trust property, the estate of a bankrupt or the property of a company in the event of its winding up.

Artikel 13**Ägande, besittning och användning av egendom**

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller fastställande av

(a) statens rättigheter eller ägarintressen i, eller dess besittning eller användning av, eller förpliktelse som följer av dess ägarintresse i, eller besittning eller användning av fast egendom i forumstaten,

(b) statens rättigheter eller ägarintressen i lös eller fast egendom som härrör från arv, gåva eller egendom som saknar ägare, eller

(c) statens rättigheter eller ägarintressen i fråga om förvaltning av egendom, såsom stiftelsers egendom, konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling.

Article 14**Intellectual and industrial property**

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is

Artikel 14**Immaterialrätt**

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för

otherwise competent in a proceeding which relates to:
 (a) the determination of any right of the State in a patent, industrial design, trade name or business name, trademark, copyright or any other form of intellectual or industrial property which enjoys a measure of legal protection, even if provisional, in the State of the forum; or
 (b) an alleged infringement by the State, in the territory of the State of the forum, of a right of the nature mentioned in subparagraph (a) which belongs to a third person and is protected in the State of the forum.

övrigt är behörig i mål som gäller
 (a) fastställande av statens rättigheter till patent, industriella mönster, firmamärken eller firmanamn, varumärken, upphovsrätt eller någon annan form av immateriella rättigheter som åtnjuter ett visst, om än tillfälligt, rättsligt skydd i forumstaten, eller
 (b) en påstådd kränkning av staten inom forumstatens territorium av en rättighet av det slag som nämns i littera (a) ovan som tillhör en tredje person och som är skyddad i forumstaten.

Article 15

Participation in companies or other collective bodies

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to its participation in a company or other collective body, whether incorporated or unincorporated, being a proceeding concerning the relationship between the State and the body or the other participants therein, provided that the body:
 (a) has participants other than States or international organizations; and

Artikel 15

Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt

1. En stat får inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller statens deltagande i ett bolag eller i ett annat associationsrättsligt subjekt, oavsett om subjektet är en juridisk person eller inte och saken gäller förhållandet mellan staten och subjektet eller dess övriga deltagare, om subjektet
 (a) har deltagare som varken är stater eller internationella organisationer, och

(b) is incorporated or constituted under the law of the State of the forum or has its seat or principal place of business in that State.

2. A State can, however, invoke immunity from jurisdiction in such a proceeding if the States concerned have so agreed or if the parties to the dispute have so provided by an agreement in writing or if the instrument establishing or regulating the body in question contains provisions to that effect.

Article 16

Ships owned or operated by a State

1. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State which owns or operates a ship cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the operation of that ship if, at the time the cause of action arose, the ship was used for other than government non-commercial purposes.

2. Paragraph 1 does not apply to warships, or naval auxiliaries, nor does it apply to other vessels owned or operated by a State and used, for the time

(b) är registrerat eller stiftat enligt forumstatens lagstiftning eller har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet där.

2. En stat får dock åberopa immunitet i ett sådant mål om de berörda staterna har kommit överens om det eller om de tvistande parterna har kommit överens om det genom ett skriftligt avtal eller om det i den urkund som upprättar eller reglerar subjektet i fråga ingår bestämmelser med denna verkan.

Artikel 16

Fartyg som ägs eller drivs av en stat

1. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat som äger eller driver ett fartyg inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller driften av fartyget, om fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

2. Punkt 1 gäller inte krigsfartyg eller militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används

being, only on government non-commercial service.

uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik.

3. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the carriage of cargo on board a ship owned or operated by that State if, at the time the cause of action arose, the ship was used for other than government non-commercial purposes.

3. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller frakt av last ombord på ett fartyg som ägs eller drivs av den staten, om fartyget vid den tidpunkt när den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

4. Paragraph 3 does not apply to any cargo carried on board the ships referred to in paragraph 2, nor does it apply to any cargo owned by a State and used or intended for use exclusively for government non-commercial purposes.

4. Punkt 3 gäller inte last som fraktas ombord på fartyg som avses i punkt 2 eller last som ägs av en stat och som används eller är avsedd att användas uteslutande för statliga icke-kommersiella syften.

5. States may plead all measures of defence, prescription and limitation of liability which are available to private ships and cargoes and their owners.

5. Stater får åberopa alla de medel för att bestrida, hävda preskription och begränsat ersättningsansvar som står till buds avseende privata fartyg och laster och deras ägare.

6. If in a proceeding there arises a question relating to the government and non-commercial character of a ship owned or operated by a State or cargo owned by a State, a certificate signed by a diplomatic representative or

6. Om det i ett mål uppstår fråga om ett fartygs status som statsfartyg av icke-kommersiellt slag och fartyget ägs eller drivs av en stat eller om last som ägs av staten, ska ett intyg utfärdat av en diplomatisk företrädare eller av en annan behörig

other competent authority of that State and communicated to the court shall serve as evidence of the character of that ship or cargo.

myndighet från staten i fråga och som framförs till domstolen tjäna som bevis på fartygets eller lastens status.

Article 17

Effect of an arbitration agreement

If a State enters into an agreement in writing with a foreign natural or juridical person to submit to arbitration differences relating to a commercial transaction, that State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to:

(a) the validity, interpretation or application of the arbitration agreement;

(b) the arbitration procedure; or
(c) the confirmation or the setting aside of the award, unless the arbitration agreement otherwise provides.

Artikel 17

Verkan av skiljedomssavtal

Om en stat ingår ett skriftligt avtal med en utländsk fysisk eller juridisk person om att hänskjuta till skiljedom tvister som hänför sig till en affärs- transaktion, får den inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller

(a) skiljedomssavtalets giltighet, tolkning eller tillämpning,

(b) skiljedomsförfarandet, eller
(c) bekräftelse eller åsidosättande av skiljedomslaget, om inte annat bestämts i skiljedomssavtalet.

Part IV State immunity from measures of constraint in connection with proceedings before a court

Article 18

State immunity from prejudgment measures of constraint

No pre-judgment measures of constraint, such as attachment or arrest, against property of a State may be taken in connection with a proceeding before a court of another State unless and except to the extent that:

(a) the State has expressly consented to the taking of such measures as indicated:

(i) by international agreement;

(ii) by an arbitration agreement or in a written contract; or

(iii) by a declaration before the court or by a written communication after a dispute between the parties has arisen; or

(b) the State has allocated or earmarked property for the satisfaction of the claim which is the object of that proceeding.

Del IV Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden

Artikel 18

Statsimmunitet mot tvångsåtgärder före dom

Inga tvångsåtgärder före dom, såsom kvarstad, avseende en stats egendom får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat, om inte och endast i den utsträckning

(a) staten uttryckligen har givit sitt samtycke till att sådana åtgärder vidtas

(i) genom ett internationellt avtal,

(ii) genom ett skiljedomssavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller

(iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller

(b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör.

Article 19

State immunity from post-judgment measures of constraint

No post-judgment measures of constraint, such as attachment, arrest or execution, against property of a State may be taken in connection with a proceeding before a court of another State unless and except to the extent that:

(a) the State has expressly consented to the taking of such measures as indicated:

(i) by international agreement;

(ii) by an arbitration agreement or in a written contract; or

(iii) by a declaration before the court or by a written communication after a dispute between the parties has arisen; or

(b) the State has allocated or earmarked property for the satisfaction of the claim which is the object of that proceeding; or

(c) it has been established that the property is specifically in use or intended for use by the State for other than government non-commercial purposes and is in the territory of the State of the forum, provided that post-judgment measures of constraint may only be taken against property that has a

Artikel 19

Statsimmunitet mot tvångsåtgärder efter dom

Inga tvångsåtgärder efter dom, såsom kvarstad eller utmätning, avseende en stats egendom får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat, om inte och endast i den utsträckning

(a) staten uttryckligen har givit sitt samtycke till att sådana åtgärder vidtas

(i) genom ett internationellt avtal,

(ii) genom ett skiljedomssavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller

(iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller

(b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör, eller

(c) det har fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften och att den befinner sig inom forumstatens territorium, varvid tvångsåtgärderna efter dom endast får verkställas mot egendom som har samband med den enhet mot vilken målet

connection with the entity against which the proceeding was directed.

riktar sig.

Article 20

Effect of consent to jurisdiction to measures of constraint

Where consent to the measures of constraint is required under articles 18 and 19, consent to the exercise of jurisdiction under article 7 shall not imply consent to the taking of measures of constraint.

Artikel 20

Verkan av samtycke till att utöva domsrätt avseende tvångsåtgärder

Där samtycke fordras för tvångsåtgärder enligt artiklarna 18 och 19, ska erkännande av behörighet att utöva domsrätt enligt artikel 7 inte innebära samtycke till vidtagande av tvångsåtgärder.

Article 21

Specific categories of property

1. The following categories, in particular, of property of a State shall not be considered as property specifically in use or intended for use by the State for other than government non-commercial purposes under article 19, subparagraph (c):

(a) property, including any bank account, which is used or intended for use in the performance of the functions of the diplomatic mission of the State or its consular posts, special missions, missions to international organizations or delegations to organs of international organizations or to international conferences;

Artikel 21

Särskilda slag av egendom

1. Följande slag av statlig egendom ska inte anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19, littera (c):

(a) egendom, inklusive bankkonton, som används eller avses att användas i tjänsten vid statens diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i internationella organisationer eller internationella konferenser,

(b) property of a military character or used or intended for use in the performance of military functions;
 (c) property of the central bank or other monetary authority of the State;
 (d) property forming part of the cultural heritage of the State or part of its archives and not placed or intended to be placed on sale;
 (e) property forming part of an exhibition of objects of scientific, cultural or historical interest and not placed or intended to be placed on sale.

(b) egendom av militär art eller som används eller avses att användas vid utförande av militära uppgifter,
 (c) egendom tillhörig centralbanken eller annan penningpolitisk myndighet i staten,
 (d) egendom som ingår i statens kulturarv eller i dess arkiv och som inte är eller avses att bli utbjuden till försäljning, och
 (e) egendom som ingår i utställningar av föremål av vetenskapligt, kulturellt eller historiskt intresse och som inte är eller avses att bli utbjuden till försäljning.

2. Paragraph 1 is without prejudice to article 18 and article 19, subparagraphs (a) and (b).

2. Bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel inverkar inte på artikel 18 eller artikel 19 littera (a) och (b).

Part V Miscellaneous provisions

Article 22

Service of process

1. Service of process by writ or other document instituting a proceeding against a State shall be effected:
 (a) in accordance with any applicable international convention binding on the State of the forum and the State concerned; or
 (b) in accordance with any

Del V Övriga bestämmelser

Artikel 22

Delgivning

1. Delgivning av stämning eller av annan handling om väckande av talan mot en stat ska verkställas
 (a) i enlighet med en tillämplig internationell konvention där forumstaten och den berörda staten är parter, eller
 (b) enligt en särskild överens-

special arrangement for service between the claimant and the State concerned, if not precluded by the law of the State of the forum; or

(c) in the absence of such a convention or special arrangement:

(i) by transmission through diplomatic channels to the Ministry of Foreign Affairs of the State concerned; or
(ii) by any other means accepted by the State concerned, if not precluded by the law of the State of the forum.

2. Service of process referred to in paragraph 1 (c) (i) is deemed to have been effected by receipt of the documents by the Ministry of Foreign Affairs.

3. These documents shall be accompanied, if necessary, by a translation into the official language, or one of the official languages, of the State concerned.

4. Any State that enters an appearance on the merits in a proceeding instituted against it may not thereafter assert that service of process did not comply with the provisions of paragraphs 1 and 3.

kommelse om delgivning av stämning mellan kåranden och den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta, eller

(c) om det inte finns någon sådan konvention eller särskild överenskommelse,

(i) via diplomatiska kanaler till utrikesministeriet i den berörda staten, eller

(ii) på annat sätt som godtas av den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta.

2. Delgivning av stämning enligt punkt 1 (c) (i) anses ha verkställts när utrikesministeriet har mottagit handlingarna.

3. Handlingarna ska vid behov åtföljas av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten.

4. En stat som går i svaromål rörande sakfrågan i ett mål som har väckts mot den får inte därefter påstå att delgivning inte har skett enligt bestämmelserna i punkterna 1 och 3 i denna artikel.

Article 23**Default judgment**

1. A default judgment shall not be rendered against a State unless the court has found that:

- (a) the requirements laid down in article 22, paragraphs 1 and 3, have been complied with;
- (b) a period of not less than four months has expired from the date on which the service of the writ or other document instituting a proceeding has been effected or deemed to have been effected in accordance with article 22, paragraphs 1 and 2; and
- (c) the present Convention does not preclude it from exercising jurisdiction.

2. A copy of any default judgment rendered against a State, accompanied if necessary by a translation into the official language or one of the official languages of the State concerned, shall be transmitted to it through one of the means specified in article 22, paragraph 1, and in accordance with the provisions of that paragraph.

3. The time-limit for applying to have a default judgment set aside shall not be less than four months and shall begin to run from the date on which the copy of the judgment is received or is deemed to have been

Artikel 23**Tredskodom**

1. En tredskodom ska inte beslutas mot en stat, om inte domstolen har funnit att

- (a) bestämmelserna i artikel 22 punkterna 1 och 3 har uppfyllts,

- (b) det har gått minst fyra månader från den dag då stämningen eller övriga handlingar om väckande av talan har delgivits eller anses ha blivit delgivna enligt artikel 22 punkterna 1 och 2, och

- (c) denna konvention inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

2. Ett exemplar av en tredskodom mot en stat, vid behov åtföljd av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten, ska överlämnas till staten på ett av de sätt som anges i artikel 22 punkt 1 och i enlighet med bestämmelserna i den punkten.

3. Tidsfristen för att ge in en begäran om att få en tredskodom upphävd ska vara minst fyra månader och börja löpa den dag då ett exemplar av domen har mottagits eller anses ha mottagits av den berörda staten.

received by the State concerned.

Article 24

Privileges and immunities during court proceedings

1. Any failure or refusal by a State to comply with an order of a court of another State enjoining it to perform or refrain from performing a specific act or to produce any document or disclose any other information for the purposes of a proceeding shall entail no consequences other than those which may result from such conduct in relation to the merits of the case. In particular, no fine or penalty shall be imposed on the State by reason of such failure or refusal.

2. A State shall not be required to provide any security, bond or deposit, however described, to guarantee the payment of judicial costs or expenses in any proceeding to which it is a respondent party before a court of another State.

Artikel 24

Privilegier och immunitet under domstolsförhandlingar

1. Om en stat underlåter eller vägrar att rätta sig efter ett beslut av en annan stats domstol som ålägger den att vidta eller avstå från att vidta en viss åtgärd eller att lägga fram ett dokument eller lämna andra uppgifter i ett mål, ska det inte medföra andra följder än dem som ett sådant beteende kan ha avseende sakfrågan i målet. I synnerhet får inga böter eller viten åläggas staten på grund av sådan underlåtenhet eller vägran.

2. En stat får inte åläggas att ställa säkerhet, garanti eller pant, oavsett beteckning, för att garantera betalning av rättegångskostnader eller utgifter i ett mål där den är svarande inför en annan stats domstol.

Part VI Final clauses**Article 25****Annex**

The annex to the present Convention forms an integral part of the Convention.

Article 26**Other international agreements**

Nothing in the present Convention shall affect the rights and obligations of States Parties under existing international agreements which relate to matters dealt with in the present Convention as between the parties to those agreements.

Article 27**Settlement of disputes**

1. States Parties shall endeavour to settle disputes concerning the interpretation or application of the present Convention through negotiation.

2. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of the present Convention which cannot be settled through negotiation within six months shall, at the request of any of those States Parties, be

Del VI Slutbestämmelser**Artikel 25****Bilaga**

Denna konventions bilaga utgör en integrerad del av konventionen.

Artikel 26**Andra internationella överenskommelser**

Ingen bestämmelse i denna konvention ska inverka på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i denna konvention.

Artikel 27**Tvistlösning**

1. Konventionsstaterna ska sträva efter att lösa tvister om tolkning och tillämpning av denna konvention genom förhandling.

2. En tvist mellan två eller flera konventionsstater om tolkning eller tillämpning av denna konvention som inte kan lösas genom förhandling inom sex månader ska på begäran av någon av dem hänskjutas till skiljedomsförfarande. Om

submitted to arbitration. If, six months after the date of the request for arbitration, those States Parties are unable to agree on the organization of the arbitration, any of those States Parties may refer the dispute to the International Court of Justice by request in accordance with the Statute of the Court.

3. Each State Party may, at the time of signature, ratification, acceptance or approval of, or accession to, the present Convention, declare that it does not consider itself bound by paragraph 2. The other States Parties shall not be bound by paragraph 2 with respect to any State Party which has made such a declaration.

4. Any State Party that has made a declaration in accordance with paragraph 3 may at any time withdraw that declaration by notification to the Secretary-General of the United Nations.

Article 28 **Signature**

The present Convention shall be open for signature by all States until 17 January 2007, at United Nations Headquarters, New York.

konventionsstaterna inte har kommit överens om hur skiljedomsförfarandet ska gå till inom sex månader räknat från dagen för begäran om det, får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens stadga.

3. En konventionsstat får när den undertecknar, ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till denna konvention förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 2 i denna artikel. Övriga konventionsstater ska inte vara bundna av punkt 2 i förhållande till konventionsstater som har lämnat en sådan förklaring.

4. En konventionsstat som har gjort en förklaring i enlighet med punkt 3 i denna artikel får när som helst återta den genom ett meddelande till Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 28 **Undertecknande**

Denna konvention ska stå öppen för undertecknande av alla stater till och med den 17 januari 2007 vid Förenta nationernas högkvarter i New York.

Article 29**Ratification, acceptance, approval or accession**

1. The present Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval.
2. The present Convention shall remain open for accession by any State.
3. The instruments of ratification, acceptance, approval or accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Artikel 29**Ratifikation, godtagande, godkännande och anslutning**

1. Denna konvention ska ratificeras, godtas eller godkännas.
2. Denna konvention ska stå öppen för anslutning av alla stater.
3. Ratifikations-, godtagande-, godkännande eller anslutningsinstrument ska deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Article 30**Entry into force**

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession with the Secretary-General of the United Nations.
2. For each State ratifying, accepting, approving or acceding to the present Convention after the deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit by such State of its

Artikel 30**Ikraftträdande**

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.
2. För en stat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till denna konvention efter deponeringen av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter en sådan stats deponering av sitt ratifikations-,

instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument.

Article 31 Denunciation

1. Any State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations.

2. Denunciation shall take effect one year following the date on which notification is received by the Secretary-General of the United Nations. The present Convention shall, however, continue to apply to any question of jurisdictional immunities of States or their property arising in a proceeding instituted against a State before a court of another State prior to the date on which the denunciation takes effect for any of the States concerned.

3. The denunciation shall not in any way affect the duty of any State Party to fulfil any obligation embodied in the present Convention to which it would be subject under international law independently of the present Convention.

Artikel 31 Uppsägning

1. En konventionsstat får säga upp denna konvention genom ett skriftligt meddelande till Förenta nationernas generalsekreterare.

2. Uppsägningen får verkan ett år efter den dag då Förenta nationernas generalsekreterare mottog den. Konventionen ska emellertid fortsätta att tillämpas på varje fråga om immunitet mot domsrätt för stater eller deras egendom som uppkommer i ett förfarande som inletts mot en stat vid en annan stats domstol före den dag då uppsägningen får verkan för någon av de berörda staterna.

3. Uppsägningen ska inte på något sätt inverka på en konventionsstats skyldighet att uppfylla förpliktelser i denna konvention som den folkrättsligt är bunden av oberoende av konventionen.

Article 32**Depositary and notifications**

1. The Secretary-General of the United Nations is designated the depositary of the present Convention.

2. As depositary of the present Convention, the Secretary-General of the United Nations shall inform all States of the following:

- (a) signatures of the present Convention and the deposit of instruments of ratification, acceptance, approval or accession or notifications of denunciation, in accordance with articles 29 and 31;
- (b) the date on which the present Convention will enter into force, in accordance with article 30;
- (c) any acts, notifications or communications relating to the present Convention.

Article 33**Authentic texts**

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention are equally authentic.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have

Artikel 32**Depositarie och meddelanden**

1. Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

2. I sin egenskap av depositarie för denna konvention ska

Förenta nationernas generalsekreterare underrätta alla stater om följande:

- (a) undertecknanden av konventionen och deponering av ratifikations-, godtagande-, godkännande- och anslutningsinstrument samt meddelanden om uppsägning enligt artiklarna 29 och 31,
- (b) den dag då denna konvention träder i kraft enligt artikel 30,
- (c) urkunder, underrättelser och meddelanden som gäller konventionen.

Artikel 33**Giltiga texter**

Denna konventions arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

TILL BEKRÄFTELSE
HÄRAV har undertecknade,
därtill vederbörligen
befullmäktigade av sina

signed this Convention opened for signature at United Nations Headquarters in New York on 17 January 2005.

regeringar, undertecknat denna konvention, som öppnades för undertecknande vid Förenta nationernas högkvarter i New York den 17 januari 2005.

Annex to the Convention**Bilaga till konventionen****Understandings with respect to certain provisions of the Convention****Förklaringar till vissa bestämmelser i konventionen**

The present annex is for the purpose of setting out understandings relating to the provisions concerned.

Syftet med denna bilaga är att fastställa hur de här angivna bestämmelserna ska förstås.

With respect to article 10**Till artikel 10**

The term "immunity" in article 10 is to be understood in the context of the present Convention as a whole.

Termen "immunitet" i artikel 10 ska förstås i konventionens hela sammanhang.

Article 10, paragraph 3, does not prejudge the question of "piercing the corporate veil", questions relating to a situation where a State entity has deliberately misrepresented its financial position or subsequently reduced its assets to avoid satisfying a claim, or other related issues.

Artikel 10 punkt 3 påverkar inte frågan om "ansvarsgenombrott", frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligt har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

With respect to article 11**Till artikel 11**

The reference in article 11, paragraph 2 (d), to the "security interests" of the employer State is intended primarily to address matters of national security and the security of diplomatic missions and consular posts.

Hänvisningen i artikel 11 punkt 2 (d) till arbetsgivarstatens "säkerhetsintressen" avser i första hand den nationella säkerheten och säkerheten för diplomatiska beskickningar och konsulat.

Under article 41 of the 1961

Alla personer som avses i artikel

Vienna Convention on Diplomatic Relations and article 55 of the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, all persons referred to in those articles have the duty to respect the laws and regulations, including labour laws, of the host country. At the same time, under article 38 of the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and article 71 of the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, the receiving State has a duty to exercise its jurisdiction in such a manner as not to interfere unduly with the performance of the functions of the mission or the consular post.

41 i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser och i artikel 55 i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser är skyldiga att respektera värdlandets lagar och bestämmelser, inklusive dess arbetslagstiftning. Samtidigt är mottagarstaten enligt artikel 38 i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser och enligt artikel 71 i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser skyldig att utöva sin domsrätt på ett sådant sätt att fullgörandet av beskickningens eller konsulatets uppgifter inte onödigtvis hindras.

With respect to articles 13 and 14

The expression "determination" is used to refer not only to the ascertainment or verification of the existence of the rights protected, but also to the evaluation or assessment of the substance, including content, scope and extent, of such rights.

Till artiklarna 13 och 14

Med uttrycket "fastställande" som det används i dessa artiklar avses inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och utsträckning.

With respect to article 17

The expression "commercial transaction" includes investment matters.

Till artikel 17

Uttrycket "affärstransaktion" omfattar investeringar.

With respect to article 19

The expression “entity” in subparagraph (c) means the State as an independent legal personality, a constituent unit of a federal State, a subdivision of a State, an agency or instrumentality of a State or other entity, which enjoys independent legal personality.

The words “property that has a connection with the entity” in subparagraph (c) are to be understood as broader than ownership or possession.

Article 19 does not prejudice the question of “piercing the corporate veil”, questions relating to a situation where a State entity has deliberately misrepresented its financial position or subsequently reduced its assets to avoid satisfying a claim, or other related issues.

Till artikel 19

Uttrycket ”enhet” i littera (c) avser en stat som en oberoende juridisk person, en delstat i en förbundsstat, en stats underenhet, ett statligt organ eller annan enhet som har status som självständigt rättssubjekt.

Orden ”egendom som har samband med enheten” i littera (c) ska tolkas vidare än ägarskap eller besittning.

Artikel 19 påverkar inte frågan om ”ansvarsgenombrott”, frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligen har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Litteraturförteckning

Litteratur

Ove Bring och Said Mahmoudi, *Sverige och folkrätten*, 3 uppl., 2007

Andrew Dickinson, *Status of Forces under the UN Convention on State Immunity*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 427–436

Hilding Eek, Ove Bring och Lars Hjernér, *Folkrätten*, 4 uppl., 1987

Joanne Foakes och Elizabeth Wilmshurst, *State Immunity: The United Nations Convention and its effect*, Chatham House, International Law Programme, Briefing Paper, May 2005

Hazel Fox, *The Law of State Immunity*, 2004

Hazel Fox, *In Defence of State Immunity*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 399–406

Claus Gulmann, John Bernhard och Tyge Lehmann, *Folkeret*, 1989

Gerhard Hafner och Ulrike Köhler, *The United Nations convention on jurisdictional immunities of states and their property*, Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV, 2004, s. 3–49

Christopher Keith Hall, *UN Convention on State Immunity: the need for a Human Rights Protocol*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 411–426

Said Mahmoudi, *Local Authority of Vasteras v. Republic of Iceland. Case No. 1999:112*, The American Journal of International Law, Vol. 95, No. 1 (Jan., 2001), s. 192–197

Lorna McGregor, *State Immunity and Jus Cogens*, International and Comparative Law Quarterly vol 55, April 2006, s. 437–446

Göran Melander, *Hävande av immunitet*, SvJT 1975, s. 81–100

Lars Pelin, *Statsimmunitetens omfattning*, 1979

August Reinisch, *European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures*, The European Journal of International Law vol. 17 no. 4, 2006, s. 803–836

State Practice Regarding State Immunities, edited by Council of Europe and Gerhard Hafner, Marcelo G. Kohen and Susan Breau, 2006

FN-dokument

Preliminary report on the topic of jurisdictional immunities of States and their property, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/323, Yearbook of the International Law Commission, 1979, vol. II(1)

Fourth report on jurisdictional immunities of States and their property, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/357 and Corr.1, Yearbook of the International Law Commission, 1982, vol. II(1)

Fifth report on jurisdictional immunities of States and their property, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/363 & Corr.1 and Add.1 & Corr. 1, Yearbook of the International Law Commission, 1983, vol. II(1)

Sixth report on jurisdictional immunities of States and their property, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/376 and Add.1 and 2, Yearbook of the International Law Commission, 1984, vol. II(1)

Seventh report on jurisdictional immunities of States and their property, by Mr. Sompong Sucharitkul, Special Rapporteur, A/CN.4/388 and Corr.1 (E only) & Corr.2 (F Only), Yearbook of the International Law Commission, 1985, vol. II(1)

Report of the International Law Commission on the work of its thirty-eighth session, Chapter II, Yearbook of the International Law Commission, 1986

Report of the International Law Commission on the work of its fortieth session, Chapter VI, Yearbook of the International Law Commission, 1988

Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries, 1991, Yearbook of the International Law Commission, 1991, vol. II(2)

Informal consultations held pursuant to General Assembly decision 48/413, A/C.6/49/L.2, 1994

Report of the Working Group on jurisdictional immunities of States and their property, 1999, A/CN.4/L.576, Yearbook of the International Law Commission, 1999, vol. II(2), annex

Convention on jurisdictional immunities of States and their property, Report of the Chairman of the Working Group, Mr. Gerhard Hafner, A/C.6/54/L.12, 12 november 1999

Convention on jurisdictional immunities of States and their property, Report of the Chairman of the Working Group, Mr. Gerhard Hafner, A/C.6/55/L.12, 10 november 2000

Report of the Ad Hoc Committee on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, 4-15 February 2002, General Assembly, Official Records, Fifty-seventh Session, Supplement No. 22 (A/57/22)

Report of the Ad Hoc Committee on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, 24-28 February 2003, General Assembly,

Official Records, Fifty-eighth Session, Supplement No. 22 (A/58/22)

Report of the Ad Hoc Committee on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, 1-5 March 2004, General Assembly, Official Records, Fifty-ninth Session, Supplement No. 22 (A/59/22)

Sixth Committee, Summary record of the 13th meeting, A/C.6/59/SR.13, 25 October 2004

United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, General Assembly resolution 59/38 of 2 December 2004, Official Records of the General Assembly, Fifty-ninth Session, Supplement No. 49 (A/59/49)

Offentligt tryck

Prop. 1938 nr. 15 *angående godkännande av en den 10 april 1926 avslutad internationell konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter, m.m.*

Prop. 1938 nr. 16 *angående godkännande av en den 29 maj 1933 avslutad internationell konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om kvarstad å luftfartyg, m.m.*

SOU 1974:100 *Internationella överenskommelser och svensk rätt*

SOU 1998:29 *1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall – en översyn*

SOU 2002:98 *Internationella brott och svensk jurisdiktion*

Ds Ju 1984:6 *Folkrätt och straffansvar*

Ds 1991:54 *Sveriges tillträde till Luganokonventionen – om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område*